

**Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році**

**I. Нормативно-правова база**

У 2026/2027 навчальному році освітній процес у закладах загальної середньої освіти спрямовують на реалізацію Державного стандарту початкової освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 87](#) від 21 лютого 2018 року), Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 898](#) від 30 вересня 2020 року зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 972 від 30.08.2022), Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 1392](#) від 23 листопада 2011 року) з урахуванням досягнень впровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема і подолання освітніх втрат.

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в 2026/2027 навчальному році здійснюватиметься відповідно до освітніх програм, розроблених закладами освіти на основі [Типових освітніх програм](#):

**1) на рівні початкової освіти - на основі:**

Типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743);

**2) на рівні базової середньої освіти - на основі** Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 235); звертаємо увагу, що були внесені зміни до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2026 №1430 [Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів](#);

**3) на рівні профільної середньої освіти на основі:**

Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 408 у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 зі змінами).

У 2026/2027 навчальному році заклади загальної середньої освіти — учасники експериментального проєкту з тестового впровадження Державного стандарту профільної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2024 р. [№ 851](#), — спрямовують освітній процес на його реалізацію.

Експериментальний проєкт запроваджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2025 р. № 1058; він триває з 1 вересня 2025 р. до 31 серпня 2027 р. Перелік закладів — учасників проєкту визначено наказом МОН України від 11 березня 2026 р. [№ 437](#).

Заклади-учасники розробляють власні освітні програми на основі Типової освітньої програми для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням (наказ МОН від 19 грудня 2025 р. [№ 1674](#)). В організації освітнього процесу вони керуються рекомендаціями МОН (листи від 01.06.2026 [№ 1/11707-26](#) та від 28.07.2026 [№ 1/16172-26](#)).

Освітні програми повної загальної середньої освіти, розроблені не на основі типових освітніх програм, які затверджує Державна служба якості освіти, розміщено за [покликанням](#).

Керуючись законодавством (стаття 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту»), звертаємо увагу керівників закладів освіти, що педагогічні працівники закладу освіти обирають модельні навчальні програми на певний цикл повної загальної середньої освіти і не можуть змінювати їх усередині циклу, зокрема, при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з модельних навчальних програм має особливості щодо реалізації вимог стандарту до результатів навчання на адаптаційному циклі. Водночас, для класів, які розпочнуть навчання на тому самому циклі повної загальної середньої освіти (зокрема, одному з циклів базової середньої освіти) у наступних роках можуть бути обрані модельні навчальні програми інших авторських колективів.

Різні класи однієї паралелі можуть навчатися за різними модельними навчальними програмами. Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу освіти потрібно зважати на раціональне використання навчального часу, поєднуючи в межах освітніх галузей окремі навчальні предмети та інтегровані курси. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу має бути цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами. Ці взаємозв'язки мають бути реалізовані не лише на рівні базових знань з окремих навчальних предметів

(інтегрованих курсів), а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності.

Під час формування переліку програм заклад освіти має враховувати низку чинників, а саме: особливості та потреби учнівства певного закладу в досягненні обов'язкових результатів навчання, потенціал педагогічного колективу, ресурсне забезпечення закладу освіти, навчально-методичний супровід конкретних модульних навчальних програм, наявність внутрішньогалузових та міжгалузевих зв'язків між програмами різних навчальних предметів та інтегрованих курсів для формування й розвитку ключових компетентностей.

Перелік модельних та/або навчальних програм в освітній програмі закладу має охоплювати досягнення учнями результатів навчання з усіх, визначених Державним стандартом, освітніх галузей.

Педагогічний колектив закладу освіти може використовувати в освітньому процесі:

модельні навчальні програми із зазначенням кількості годин, необхідної на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності;

навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм авторськими колективами відповідних модельних навчальних програм, де зазначено кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності;

навчальні програми, розроблені вчительством на основі модельних навчальних програм (однієї або декількох), що містять опис результатів навчання учнівства з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами, із зазначенням кількості годин, необхідної для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнівства, затверджує педагогічна рада закладу освіти;

навчальні програми курсів за вибором, які мають відповідний гриф і входять до Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти.

Чинними для використання в освітньому процесі є модельні навчальні програми, розміщені за [покликанням](#).

Навчальні програми, розроблені не на основі модельних навчальних програм, можна використовувати в закладах освіти за умови, що вони отримали відповідний гриф Міністерства в установленому порядку.

Вимоги до модельних навчальних і навчальних програм визначені в Додатку 6 до нової редакції Типової освітньої програми для 5–9 класів.

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель/вчителька складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнівства. Календарно-тематичне планування складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальними рішеннями вчителя/вчительки. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством.

Під час розроблення календарно-тематичного плану та системи поурочного планування вчитель/вчителька самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Також звертаємо увагу, що для побудови освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнівства доцільно зберігати гнучкість календарно-тематичного плану протягом року й, за потреби, корегувати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнівством навчального матеріалу.

Учитель / вчителька може впродовж навчального року робити зміни в календарно-тематичному плануванні, відповідно до того, як учні й учениці засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Головним завданням для вчителя/вчительки є забезпечення досягнення учнівством обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для певного циклу навчання.

Оцінювання результатів навчання здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 04.05.2026 р. №722 “[Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів](#)”, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24 червня 2026 р. за № 922/46316 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 29 червня 2026 року №1001), відповідно до якого педагогічний працівник має право на академічну свободу в плануванні оцінювання, самостійного вибору методів та інструментів оцінювання з урахуванням специфіки навчального предмета / інтегрованого курсу та особливостей учнів задля отримання інформації про навчальний поступ кожного учня.

Оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 року № 813.

Оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів здійснюється з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти та спрямоване на визначення рівня досягнення учнями результатів навчання, відстеження їхнього навчального поступу й надання зворотного зв'язку. Під час планування й проведення певного виду оцінювання вчитель самостійно обирає спосіб фіксування результатів. **Оцінювання за групами результатів та їх унесення до класного журналу не є обов'язковими.** Водночас рекомендовано використовувати компетентісно орієнтовані завдання та інші інструменти оцінювання, що дають змогу визначити рівень досягнення результатів навчання, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти та відповідною модельною навчальною програмою предмету / інтегрованого курсу. Для організації оцінювання вчительству можуть бути помічними розроблені матеріали:

- методичні посібники “Як оцінювати в НУШ?” для 10 освітніх галузей;
- каталог компетентісних робіт для НУШ за покликанням;
- інтерактивний поступ на платформі “Освіта для життя”

Особливості організації оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів визначаються окремими методичними рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти і науки України.

Оцінювання результатів навчання учнів 10–11 класів здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13 квітня 2011 року № 329. Для закладів загальної середньої освіти — учасників експериментального впровадження Державного стандарту профільної середньої освіти — особливості оцінювання результатів навчання визначаються окремими методичними рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти і науки України в межах проведення експерименту.

## II. Особливості викладання навчальних предметів та інтегрованих курсів

### Вступ

Для організації роботи з надолуження освітніх втрат доцільно використовувати **діагностувальні роботи Всеукраїнської школи онлайн (ВШО)**, розроблені для кожної освітньої галузі. Первинні діагностувальні роботи варто застосовувати **на початку навчального року, семестру або перед вивченням нового тематичного розділу** для визначення рівня сформованості опорних знань і вмінь, необхідних для подальшого навчання. Після проведення корекційної роботи доцільно використати **вторинні діагностувальні роботи**, щоб оцінити динаміку навчальних досягнень учнів і визначити, наскільки вдалося усунути виявлені прогалини. Результати діагностування рекомендовано використовувати для планування індивідуальної та групової підтримки, коригування календарно-тематичного планування, добору диференційованих завдань і визначення тем, які потребують додаткового опрацювання. Діагностувальні матеріали розміщено на платформі **Всеукраїнська школа онлайн: Діагностичне тестування ВШО**.

Оскільки учні після літніх канікул потребують поступового повернення до систематичної навчальної діяльності, особливу увагу рекомендовано приділити організації початкового етапу навчального року. Особливу увагу рекомендовано приділити повторенню базових умінь і навичок. Перші навчальні заняття мають сприяти відновленню навичок навчальної діяльності, актуалізації опорних знань, моніторингу освітніх втрат та створенню позитивної мотивації до подальшого навчання.

Для планування відповідної роботи педагогам рекомендовано використовувати [Посібник із подолання освітніх втрат](#), адаптуючи запропоновані підходи до потреб конкретного класу та окремих учнів.

З метою забезпечення практичної спрямованості освітнього процесу та підсилення реформи НУШ педагогам рекомендовано керуватися засадами комплексної політики [«Освіта для життя»](#). Головний фокус цієї концепції полягає в переході до формування у здобувачів освіти здатності застосовувати знання в реальному житті, розвитку їхнього критичного мислення та суб'єктності. Зміст і засади такої роботи деталізовано в концепціях дев'яти освітніх галузей.

Для методичної підтримки та зручності планування освітнього процесу педагогам доцільно використовувати цифрову платформу [«Освіта для життя»](#). Цей єдиний електронний ресурс консолідує необхідне нормативне забезпечення (державні стандарти, типові освітні програми, переліки компетентностей) та містить прикладний інструментарій: інтерактивний держстандарт для відстеження освітнього прогресу учнів (1–12 класи), приклади вправ і завдань, готові навчальні матеріали (конспекти, презентації,

робочі аркуші), а також путівники з оцінювання з критеріями та прикладами підсумкових робіт, які можна адаптовувати під потреби конкретного класу.

Для ефективного дидактичного супроводу освітнього процесу рекомендуємо використовувати такі верифіковані ресурси та платформи:

«[Електронні версії підручників](#)»: з метою задоволення освітніх потреб українців, які проживають в Україні та за її межами, на вебсайтах інституцій надано відкритий доступ до цифрових підручників, зокрема з української мови та літератури.

Вебплатформа «[Всеукраїнська школа онлайн](#)» (ВШО): національна платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів 2–11 класів. Містить готові курси, відеоуроки, тести та вправи. У персональному кабінеті вчитель може створювати віртуальні класи та призначати домашні завдання.

Онлайн-платформа «[Pi-stacja](#)»: створена фондом «Katalyst Education», є ефективним цифровим ресурсом для підтримки навчання та інтенсифікації пізнавальної діяльності учнівства 5–9 класів. Забезпечує дидактичний супровід (відео, тести, схеми й навчальні завдання) й стане підтримкою для навчання й активного опанування навчальних предметів й курсів українознавчого компонента.

### **Початкова освіта**

Освітній процес у 2026-2027 навчальному році буде продовжений згідно реалізації [Державного стандарту початкової освіти затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87](#). Навчання в 1–4 класах відбуватиметься за актуальними [типовими освітніми та навчальними програмами](#).

Для реалізації освітньої програми закладу загальної середньої освіти вчитель використовує підручники, навчальні посібники та інші види навчальної літератури, яким в установленому порядку надано гриф Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі»).

Перелік навчальної літератури, якій надано гриф Міністерства освіти і науки України, розміщено на офіційних інформаційних ресурсах Міністерства освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» ([каталог](#), [перелік](#)) та ДУ «Український інститут розвитку освіти» ([реєстрація грифів \(початкова освіта\)](#), [дашборд об'єктів грифування](#)). Відповідно до обраного підручника рекомендуємо використовувати електронні додатки, розміщені на сайтах видавництв. Електронні додатки допомагають організувати інтерактивну роботу, повторення навчального матеріалу, самоперевірку та виконання додаткових завдань. Перед початком навчального року рекомендуємо перевіряти актуальність навчальної літератури та електронних додатків до неї на офіційних ресурсах МОН України, ІМЗО та УІРО. Це допоможе використовувати найновіші редакції навчальних матеріалів і

цифрових ресурсів. Під час добору електронних освітніх ресурсів учителю доцільно керуватися не популярністю цифрового сервісу, а його педагогічною доцільністю. Обраний ресурс має відповідати меті уроку, віковим особливостям учнів, освітній програмі, забезпечувати безпечне цифрове середовище та сприяти досягненню очікуваних результатів навчання.

Для індивідуальної, групової та самостійної роботи рекомендовано використовувати:

мобільний застосунок «[Вивчаю — не чекаю](#)»;

платформу Всеукраїнська школа онлайн для [2](#), [3](#) та [4](#) класів;

посібник «[Крок за кроком: посібник із подолання освітніх втрат](#)»;

методичні матеріали [КЕЧ](#);

[навчально-методичний посібник із надолуження освітніх втрат: українська мова та математика](#)).

Для підвищення навчальної мотивації та активної взаємодії учнів рекомендовано використовувати:

«[Електронний помічник вчителя](#)»;

[Вчимо](#);

[ClassDojo](#), [Classtime](#);

[Educaplay](#);

[Genially](#);

[Kahoot!](#);

[Matific](#);

[Mentimeter](#);

[Padlet](#);

[PickerWheel](#);

[Wordwall](#);

[Interacty](#);

[LearningApps](#);

[Lifeworksheets](#).

У класах із навчанням мовами національних меншин та корінних народів України доцільно використовувати мобільний застосунок «[Йой](#)». Помічним може бути [курс](#) для вчителів щодо викладання української в класах із навчання мовами національних меншин.

Відповідно до принципу академічної свободи педагогічний працівник самостійно визначає форму календарного планування та поурочного планування з урахуванням вимог освітньої програми закладу освіти.

Заклад освіти самостійно визначає форму ведення журналів обліку навчальних досягнень (паперову або електронну) відповідно до законодавства та власних локальних актів. У разі використання електронних журналів програмне забезпечення повинно відповідати вимогам законодавства у сфері захисту інформації та персональних даних, а також забезпечувати інформаційну взаємодію з автоматизованим інформаційним комплексом освітнього менеджменту (АІКОМ). Доцільно обирати форму планування, яка

забезпечує зручність щоденної роботи педагога, дає можливість оперативно вносити зміни та відображає реалізацію очікуваних результатів навчання.

Важливою складовою освітнього процесу в початковій школі є ранкова зустріч, яка сприяє створенню психологічно безпечного освітнього середовища, розвитку комунікативних умінь, формуванню класної спільноти та позитивній мотивації до навчання. Тривалість ранкової зустрічі педагог визначає самостійно залежно від віку учнів, особливостей організації навчального дня та освітніх потреб класу. Доцільно передбачати під час ранкової зустрічі:

- взаємне привітання та налаштування на спільну діяльність;
- обмін новинами та емоційне налаштування;
- вправи на розвиток комунікації, співпраці та соціально-емоційних навичок;
- ознайомлення з планом роботи на день;
- короткі бесіди щодо безпечної поведінки, збереження здоров'я, дій у надзвичайних ситуаціях.

Для розвитку рефлексивних умінь доцільно використовувати «Щоденник вражень», у якому учні можуть фіксувати власні спостереження, емоції, навчальні відкриття, а також узагальнювати правила безпечної поведінки, зокрема особистої, пожежної, мінної та цивільної безпеки.

Зміст ранкових зустрічей доцільно планувати тематичними циклами, інтегруючи питання громадянської освіти, безпеки життєдіяльності, соціально-емоційного розвитку та здорового способу життя.

Заклад освіти має право гнучко організовувати використання навчального часу для проведення інтегрованих занять у межах загального обсягу навчального навантаження, визначеного освітньою програмою.

Під час планування навчального процесу необхідно забезпечити дотримання гранично допустимого тижневого навантаження здобувачів освіти та вимог Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти.

Ефективне планування освітнього процесу передбачає систематичне вивчення індивідуальних освітніх потреб, навчального поступу та особливостей розвитку кожного учня. Під час планування роботи доцільно враховувати результати моніторингових досліджень якості освіти, зокрема, дослідження Державної служби якості освіти щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, які можуть бути використані для визначення пріоритетних напрямів педагогічної підтримки. Результати педагогічної діагностики доцільно використовувати для добору методів навчання, визначення оптимального рівня складності навчальних завдань, здійснення диференціації та індивідуалізації навчання, а також своєчасного надання педагогічної підтримки.

У процесі педагогічного спостереження рекомендовано звертати увагу не лише на рівень досягнення очікуваних результатів навчання, а й на

сформованість навчальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності, уміння співпрацювати, особливості комунікації та емоційний стан дитини.

Партнерська взаємодія закладу освіти із сім'єю є важливою умовою створення безпечного, підтримувального та ефективного освітнього середовища. Доцільно розвивати різні форми співпраці з батьками, залучати їх до освітнього процесу, проводити інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на підтримку родинного виховання, формування позитивного батьківства та розвиток дитини.

Під час спілкування з батьками важливо роз'яснювати сучасні підходи до оцінювання результатів навчання в початковій школі. Формувальне оцінювання здійснюється безперервно впродовж освітнього процесу та спрямоване на підтримку навчального поступу кожного учня. Конструктивний зворотний зв'язок допомагає дитині усвідомити власні досягнення, визначити труднощі, скоригувати подальші навчальні дії та розвивати навички самооцінювання. Доцільно рекомендувати батькам регулярно обговорювати з дитиною її навчальні успіхи, труднощі, докладені зусилля та підтримувати прагнення до саморозвитку.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває співпраця закладу освіти і сім'ї щодо підтримки психологічного добробуту дітей. Доцільно інформувати батьків про важливість дотримання стабільного режиму дня, підтримання доброзичливої комунікації, розвитку навичок емоційної саморегуляції та своєчасного звернення по фахову психологічну допомогу в разі потреби. Спільні дії педагогів і батьків сприяють розвитку психологічної стійкості дітей, формуванню відчуття безпеки та здатності конструктивно долати життєві труднощі.

Ефективна взаємодія із сім'єю ґрунтується на партнерстві, взаємній довірі, відкритій комунікації та спільній відповідальності за навчання, виховання й благополуччя дитини. Регулярний конструктивний діалог між педагогом і батьками сприяє створенню єдиного освітнього простору, у центрі якого перебувають потреби та інтереси кожного учня.

Щоб полегшити практичне використання рекомендацій, пропонуємо чек-лист учителя/учительки початкової школи. Він допоможе спланувати підготовку до нового навчального року, не залишити поза увагою важливі організаційні питання та впевнено розпочати освітній процес.

В умовах воєнного стану одним із пріоритетних завдань початкової освіти залишається створення психологічно безпечного освітнього середовища. Організація освітнього процесу має забезпечувати підтримку соціально-емоційного добробуту дітей, формування вмінь саморегуляції, розвиток стресостійкості, довірливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу та відчуття захищеності.

Доцільно систематично використовувати вправи та практики психоемоційної підтримки, рекомендовані Міністерством освіти і науки України ([додаток 2 до листа МОН України від 19.08.2022 № 1/9530-22](#)),

адаптуючи їх до вікових особливостей учнів і конкретної педагогічної ситуації.

Розвиток читацької компетентності є одним із ключових завдань початкової освіти, оскільки забезпечує успішне формування навчальної самостійності та здатності працювати з інформацією. З метою розвитку інтересу до читання доцільно використовувати сучасні дитячі художні твори, електронні бібліотеки, читацькі онлайн-платформи, інтерактивні ресурси, організовувати читацькі щоденники, літературні обговорення, сімейне читання, театралізацію, читацькі клуби та інші види читацької діяльності. У практичній діяльності рекомендовано використовувати ресурси Національної бібліотеки України для дітей, Української асоціації працівників бібліотек для дітей, читацьку платформу Storiya, електронну бібліотеку «Живі казки», [“Живі письменники”](#) та інші сучасні цифрові ресурси.

В умовах сучасних суспільних викликів особливої актуальності набуває формування в учнів української громадянської ідентичності, громадянської відповідальності, поваги до прав і свобод людини, демократичних цінностей, готовності до конструктивної взаємодії та участі в суспільному житті.

Під час реалізації змісту навчальних предметів доцільно систематично інтегрувати питання громадянської освіти, утвердження української громадянської ідентичності, національно-патріотичного виховання, прав людини, культури демократії, безпечної поведінки, взаємоповаги, взаємодопомоги, волонтерської діяльності та соціальної відповідальності. Організацію такої роботи рекомендовано здійснювати відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

У сучасних умовах важливо формувати в учнів відповідальне ставлення до довкілля, усвідомлення цінності природних ресурсів та навички їх раціонального використання. Зміст різних освітніх галузей доцільно збагачувати навчальними ситуаціями, що сприяють розвитку екологічного мислення, відповідального споживання, енергоощадної поведінки та розуміння взаємозв'язку людини, природи і суспільства. Для цього рекомендовано використовувати дослідницькі завдання, спостереження, інтегровані проекти, практичні роботи та інші види діяльності, які формують екологічно відповідальну поведінку учнів.

Сучасний освітній процес має створювати умови для формування STEM-компетентності учнів шляхом інтеграції знань із природничих, математичних та технологічних освітніх галузей під час розв'язання практичних і дослідницьких завдань. STEM-підхід спрямований не лише на засвоєння навчального матеріалу, а й на розвиток уміння досліджувати явища навколишнього світу, ставити запитання, висувати припущення, планувати дослідження, аналізувати результати та застосовувати набуті знання для розв'язання життєвих проблем.

Під час організації освітнього процесу доцільно використовувати навчальні ситуації, наближені до реального життя, які потребують від учнів спостереження, вимірювання, моделювання, експериментування, аналізу даних, пошуку кількох способів розв'язання проблеми та представлення власних висновків. Такий підхід забезпечує розвиток дослідницьких умінь, критичного й обчислювального мислення, творчості, комунікації та співпраці.

Ефективними формами реалізації STEM-підходу є дослідницькі та проєктні роботи, інтегровані навчальні заняття, інженерні виклики, моделювання, використання цифрових інструментів для збору, аналізу й візуалізації даних, а також створення моделей, алгоритмів і простих програмних продуктів відповідно до вікових особливостей учнів.

Сучасна іншомовна освіта в початковій школі (1–4 класи) регламентується вимогами Державного стандарту початкової освіти та орієнтована на концептуальні положення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR 2020). Організація освітнього процесу на цьому етапі має чіткий, циклічний та адаптивний характер, що зумовлено психофізіологічними особливостями молодших школярів (перевага наочно-образного мислення, нетривала довільна увага, потреба в ігровій діяльності та емоційній взаємодії).

З метою забезпечення цілісності, наступності та відповідності міжнародним стандартам рекомендовано відмовитися від ізольованого тренування чотирьох традиційних умінь (аудіювання, читання, говоріння, письмо) на користь інтегрованих способів спілкування, що моделюють реальне життя:

Сприймання (Reception): У 1–2 класах акцент ставиться на розпізнавання чітких усних інструкцій, заснованих на жестах, ілюстраціях та знайомих мовних одиницях. У 3–4 класах робота масштабується до аналізу автентичних коротких текстів, виокремлення правдивих/неправдивих тверджень та самостійного вибору джерел під власні пізнавальні потреби.

Взаємодія (Interaction) та Продукування (Production): Переходити від відтворення готових шаблонів (рівень Pre-A1) до ініціювання діалогів, неформальних обговорень повсякденних тем та спільного розв'язання комунікативних завдань у парах чи групах (рівень A1).

Медіація (Mediation): розвивати первинні уміння посередництва, а саме: здатність здобувача освіти пояснювати іноземною мовою зміст ілюстрацій, роз'яснювати прості інструкції чи передавати базову інформацію, до якої співрозмовник не має безпосереднього доступу.

Фонетичні, лексичні та граматичні вміння мають розвиватися в межах комунікативних ситуацій і тем, близьких до життєвого досвіду дитини.

Теоретичні пояснення морфологічних чи синтаксичних зв'язків (як-от відмінювання дієслів чи правила порядку слів) у 1–2 класах повністю виключаються. Замість цього граматичні структури мають засвоюватися як готові неподільні мовленнєві зразки (*lexical chunks*). У 3–4 класах підхід

залишається концентричним: нові структури вводяться через текстовий контекст та досвід учня без механічного зазубрювання.

Освітній процес має базуватися на особистісно орієнтованих, дитиноцентричних та діяльнісних підходах. Для оптимізації навчання доцільно застосовувати такі методики:

Метод повного фізичного реагування (TPR — Total Physical Response): є базовим на етапі введення лексики та розвитку сприймання на слух (виконання команд, жестів, рухливих вправ під керівництвом учителя).

Предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL): інтеграція міжпредметних питань (наприклад, елементів математики, екології, мистецтва чи природничих наук засобами іноземної мови) для демонстрації практичної цінності мови.

Метод ігрового моделювання та оповідання: використання автентичного дитячого фольклору, пісень, римованих вправ та казок для створення природного, емоційно позитивного середовища.

Диференціація навчання в різнорівневому освітньому просторі

З метою подолання мовних бар'єрів та забезпечення успіху для кожного здобувача освіти необхідно застосовувати стратегію гнучкого надання опору (*Scaffolding*):

для учнів із початковим рівнем сприйняття (рівень «Старт»): використовувати завдання з високим ступенем візуалізації та невербальної реакції (робота з ілюстраціями, флешкартками, вибір варіанта відповіді з меню, сигнальні картки типу «Світлофор»);

для учнів із випереджаючим темпом навчання (рівень «Профі»): пропонувати завдання на розширення мовленнєвого зразка (додавання ознак, трансформація речень, ініціювання тем для розв'язання мікропроблем або висування власних креативних ідей).

Навчання іноземної мови повинно містити українознавчий компонент. Учні та учениці мають вчитися представляти та популяризувати Україну, її столицю, символи та традиції, що сприяє утвердженню громадянської ідентичності на основі поваги до культурного розмаїття.

Для практичного забезпечення рамкових рекомендацій та використання автентичних матеріалів рівня Pre-A1 та A1, вчителям пропонуються такі міжнародні ресурси:

**Англійська мова:** [British Council - LearnEnglish Kids](#). Автентичні мовні матеріали, розроблені спеціально для дітей: інтерактивні ігри, лічилки, анімовані історії та безкоштовні дидактичні картки.

[Super Simple Songs](#). Платформа аудіовізуальних ресурсів для реалізації методів TPR та ігрового навчання на рівні Pre-A1/A1.

**Німецька мова:** [Goethe-Institut - Deutsch für Kinder](#). Методичні розробки, навчальні програми та ігри, адаптовані під дитиноцентричний підхід та технологію інтегрованого вивчення мови і предметів (CLIL/MINT).

**Lingonetz – Kinder.** Спеціалізований європейський вебресурс з ілюстрованими темами, аудіоматеріалами та простими текстами для початкового етапу вивчення німецької мови.

**Французька мова: TV5MONDE - Enseigner le français (Enfants).** Професійний збірник медіаресурсів та готових сценаріїв уроків, орієнтованих на розвиток аудіовізуального сприймання через дитячі програми та мультфільми.

**Le Point du FLE - Français pour** les enfants. Каталогізована база інтерактивних вправ, фонетичних ігор, дитячих лічилок (*comptines*) та засобів візуалізації для формування первинних навичок спілкування.

**Іспанська мова: Instituto Cervantes - Centro Virtual Cervantes (CVC).** Портал Інституту Сервантеса, зокрема інтерактивний ресурс "*Mi mundo en palabras*", створений для організації ігрового контекстного навчання дітей молодшого шкільного віку.

**Rockalingua - Music Based Spanish.** Спеціалізована онлайн-платформа, що базує викладання іспанської мови як іноземної на поєднанні музики, анімації та інтерактивних завдань для рівнів Pre-A1 та A1.

## **Особливості викладання у 5-9 класах**

У 2026/2027 навчальному році під час організації освітнього процесу в 5–9 класах важливо враховувати Концептуальні засади освітніх галузей, затверджені наказом МОН від 20.08.2025 № 1163, які охоплюють усі освітні галузі Нової української школи. Для окремих галузей додатково діють власні концептуальні документи (зокрема щодо історичної освіти — Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, затверджені наказом МОН від 30.07.2024 № 1072); відповідні покликання та деталі наведено у розділах щодо конкретних освітніх галузей нижче.

### **Мовно-літературна освітня галузь**

#### **Українська мова, українська мова для класів з навчанням мовами національних меншин, українська та зарубіжна літератури, інтегрований курс літератур**

Організація освітнього процесу в 5–9 класах у межах мовно-літературної освітньої галузі має враховувати інтегровані курси і предмети, перелік яких подано у Типовому навчальному плані для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (див. таблицю 1): інтегрований мовно-літературний курс, інтегрований курс літератури, українська мова, українська література, зарубіжна література.

Звертаємо увагу на доцільність реалізації курсів, які «впроваджуються за рахунок годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами». Наприклад, «Драматургія і театр» та «Читання як суперсила».

Організація освітнього процесу здійснюється відповідно до Концептуальних засад мовно-літературної освітньої галузі та визначених програм, що передбачають використання підручників, електронних додатків до них, різноманітних дидактичних матеріалів, зокрема створених учителем / учителькою самостійно або в співпраці з іншими вчителями й учительками. Важливо зазначити, що в умовах реалізації компетентнісного підходу до навчання підручник є необхідним джерелом саме компетентнісних завдань, але недостатнім. В умовах компетентнісного підходу підручник не повинен повністю забезпечувати вимоги програми. Урахування потреб учнівства певного класу вимагає від учительства ретельнішого підходу до добору компетентнісних завдань на урок. Проектуючи власний урок, учитель / учителька визначає очікувані результати з урахуванням певного учнівського досвіду і потреб, добирає з підручника відповідні вправи і додає необхідний матеріал, тримаючи у фокусі уваги певні наскрізні вміння та ключові компетентності.

Доцільно планувати урок так, щоб учнівство мало змогу працювати в різних форматах: індивідуально, у парах, у малих групах і всім класом. Чергування форматів роботи допомагає підтримувати увагу, створює умови

для мовленнєвої практики, взаємонавчання й рефлексії. Особливо важливо передбачати завдання, у яких учні й учениці самостійно формулюють запитання одне одному, домовляються про спільний спосіб виконання завдання, презентують результат і оцінюють його за зрозумілими критеріями. Формування таких наскрізних умінь, як «читати з розумінням» та «висловлювати власну думку в усній і письмовій формі» передбачає спільні дії вчителів та вчительок різних освітніх галузей, але саме на уроках з інтегрованих курсів та предметів мовно-літературної освітньої галузі закладаються основи для рефлексії учнями та ученицями цих своїх умінь.

Кожна модельна навчальна програма пропонує на певному етапі навчання не тільки очікувані результати і зміст, а й види навчальної діяльності.

Проектування уроку передбачає узгодження очікуваних результатів, визначених для певного уроку, з обсягом змісту (компетентнісні завдання), який буде запропоновано учнівству, та добром доречних видів діяльності.

Після виконання навчальних завдань або на завершальному етапі уроку важливо передбачати рефлексію: що вдалося зрозуміти, що було найскладнішим, які стратегії допомогли працювати з текстом, аудіо- чи відеоматеріалом, що варто поліпшити під час наступного уроку. Рефлексія може здійснюватися усно, письмово або в цифровому форматі й має бути спрямована на усвідомлення учнями й ученицями власного поступу в мовленнєвому розвитку.

Враховуючи, що зміст усіх модельних навчальних програм є різним, а спільним для всіх програм можуть виступати всі або окремі групи загальних результатів навчання і види діяльності, подальші рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти вчителів / учительці узгоджувати очікувані результати навчання і види діяльності. Запропоновані в таблицях види діяльності не є вичерпним переліком, а можуть слугувати орієнтиром для проектування уроків відповідно до потреб конкретного класу та обраної модельної навчальної програми.

**Усна взаємодія.** Результати навчання з усної взаємодії представлені в модельних програмах з усіх інтегрованих курсів і предметів мовно-літературної освітньої галузі . Усна взаємодія включає мовця (того, *хто продукує висловлення*) і слухача (того, *хто сприймає висловлення*), але в умовах навчання важливою є роль *спостерігача за усним мовленням* (як мовлення іншої людини, так і власним усним мовленням). У таблиці 2 наведено загальні результати навчання з усної взаємодії у співвідношенні з деякими видами навчальної діяльності, до яких доречно залучати учнів та учениць, щоб досягти очікуваних результатів.

Таблиця 2

**Загальні результати навчання з усної взаємодії у співвідношенні з видами  
навчальної діяльності**

| Індекс результату в ДСБСО | Загальний результат                                                            | Види діяльності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|---------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.1                       | Сприймає усну інформацію                                                       | Аудіювання. Формулювання запитань для уточнення інформації. Усне повідомлення про відому і нову інформацію в почутому. Усна характеристика емоційного стану літературного персонажа на основі прослуханого тексту / медіатексту. Усна характеристика почутого діалогу з погляду основних правил спілкування.                                              |
| 1.2                       | Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень        | Унаочнення та візуалізація почутого. Складання плану, конспекту, тез почутого; усний переказ почутого тексту / медіатексту.                                                                                                                                                                                                                               |
| 1.3                       | Виокремлює усну інформацію                                                     | Усне висловлення на задану тему на основі одного або кількох прослуханих текстів / медіатекстів.                                                                                                                                                                                                                                                          |
| 1.4                       | Аналізує та інтерпретує усну інформацію                                        | Усне повідомлення про мету / тему та ідею тексту або медіатексту, факти, судження та аргументи в почутому.                                                                                                                                                                                                                                                |
| 1.5                       | Оцінює усну інформацію                                                         | Усна характеристика особливостей форми усного повідомлення (стильові, жанрові, естетичні та мовні особливості).                                                                                                                                                                                                                                           |
| 1.6                       | Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання                         | Усне висловлення з метою зіставлення почутого з власним досвідом. Обговорення прочитаного або переглянутого тексту / медіатексту. Участь у дискусії (обговоренні проблеми).                                                                                                                                                                               |
| 1.7                       | Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок | Публічний виступ, інтерв'ювання, аудіо- чи відеоповідомлення. Усний опис (картини, природи тощо). Усна розповідь про події. Діалогування (за коміксом / ілюстрацією, участь у рольовій грі: діалог-розпитування, діалог етикетного характеру тощо). Декламування / озвучування фрагментів відео / озвучування реплік згідно з роллю під час інсценізації. |
| 1.8                       | Регулює власний емоційний стан                                                 | Усне висловлення з метою пояснення свого емоційного стану, який викликаний почутим.                                                                                                                                                                                                                                                                       |

Уміння сприймати усне мовлення лежить в основі говоріння, зокрема діалогічного й монологічного мовлення. Тому на уроках доцільно систематично використовувати аудіозаписи або відеофрагменти, зокрема інтерв'ю, декламації, дискусії чи інсценізації. Використання аудіо- та відеоматеріалів на уроках має бути методично вмотивованим. Доцільно

добирати фрагменти, які безпосередньо пов'язані з очікуваними результатами навчання, мають чітку навчальну функцію, відповідають віковим особливостям учнівства, не перевантажують урок за обсягом і дають підстави для подальшого виконання завдань. Перед переглядом чи прослуховуванням варто формулювати конкретне завдання, під час роботи з матеріалом — спрямовувати увагу учнівства на візуальні або звукові деталі, а після — організовувати обговорення, письмову фіксацію висновків або створення власного висловлення.

Під час використання відеоматеріалів доцільно працювати не з повним відео, а з короткими фрагментами, які мають чітке навчальне призначення. Учні й учениці можуть переглядати фрагмент із різними завданнями: визначити тему й основну думку, виокремити ключову інформацію, схарактеризувати мовлення учасників, оцінити доречність невербальних засобів, зіставити побачене з прочитаним текстом, підготувати усний коментар або письмову відповідь. Повторний перегляд варто використовувати не як механічне дублювання, а як спосіб уточнення деталей, перевірки припущень і поглиблення інтерпретації.

Організуючи навчальний процес, доцільно звертати увагу не лише на різноманіття видів діяльності, а й на умови їх організації: регулярність усної практики, чергування індивідуальних, парних і групових форматів, добір комунікативних ситуацій, наближених до реального спілкування, та створення безпечного середовища, у якому учні й учениці можуть висловлюватися, ставити уточнювальні запитання, аргументувати позицію й отримувати підтримувальний зворотний зв'язок.

**Робота з текстом** представлена в модельних програмах з усіх інтегрованих курсів і предметів мовно-літературної освітньої галузі і передбачає сприяння розвитку компетентності «Вільне володіння державною мовою». У таблиці 3 наведено загальні результати навчання в роботі з текстом у співвідношенні з деякими видами навчальної діяльності, до яких доречно залучати учнів та учениць, щоб досягти очікуваних результатів.

Таблиця 3

**Загальні результати навчання з роботи з текстом у співвідношенні з видами навчальної діяльності**

| Індекс результату в ДСБСО | Загальний результат | Види діяльності                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------|---------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2.1                       | Сприймає текст      | Читання тексту / медіатексту з використанням технік критичного читання. Робота з деформованим текстом, зокрема відновлення структури тексту. Робота з текстом у цифровому середовищі, зокрема виокремлення фрагментів, поєднання інформації з кількох текстів тощо. |

|     |                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-----|-------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2.2 | Аналізує та інтерпретує текст                   | Аналізування прочитаного / переглянутого, зокрема визначення теми, мікротем, головної думки (ідеї); виявлення прихованої інформації; характеристика структури тексту / медіатексту; характеристика порушеної в тексті проблеми / проблем; визначення особливостей композиції, сюжетних та позасюжетних елементів; характеристика виражальних засобів, їхньої ролі в тексті; визначення ключових слів, фактів і суджень, новизни й актуальності інформації; визначення жанрово-родової належності та стильових особливостей тексту; характеристика емоційного стану персонажів, їхніх вчинків та ін. Порівняльний аналіз кількох текстів за визначеними ознаками. Інтерпретація прочитаного /переглянутого, зокрема тлумачення образів, подій, ситуацій; проєціювання емоційно-чуттєвого досвіду персонажів текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) на власну поведінку, переконання, ставлення та цінності; формулювання висновків та ін. |
| 2.3 | Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід | Виразне читання художнього тексту, зокрема за ролями. Інсценування уривків прочитаних творів.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| 2.4 | Оцінює текст                                    | Добір ілюстрацій, музичного оформлення для супроводу власного висловлення щодо прочитаного/переглянутого, зокрема висловлення власних почуттів.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| 2.5 | Обирає тексти для читання                       | Пошук інформації за визначеними ознаками в різних джерелах, зокрема в цифровому середовищі. Робота з бібліографічними даними, зокрема в цифровому середовищі. Презентація власного читацького/глядацького досвіду.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 2.6 | Перетворює текстову інформацію                  | Створення коміксу, схем, інтелект-карт, діаграм тощо на основі прочитаного; конспектування, реферування. Тлумачення графічної інформації (таблиця, графік, діаграма, інфографіка тощо).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| 2.7 | Читає творчо                                    | Експериментування з текстом, зокрема створення власного/колективного тексту на основі прочитаного.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

Звернімо увагу на техніки критичного читання. Ідеться про активний та аналітичний підхід учнів та учениць до тексту на різних етапах роботи з ним: до читання, у процесі читання та після читання, що дозволяє їм зрозуміти мету автора, оцінити аргументи, встановити зв'язки тощо. Такі техніки включають: попередній перегляд для розуміння обсягу тексту, постановку запитань, анотування ключових ідей та питань, оцінку авторських аргументів та контексту, а також пов'язування тексту з власними знаннями та іншими текстами.

Робота з медіатекстами має сприяти не лише сприйманню інформації, а й розвитку медіаграмотності. Доцільно пропонувати учнівству завдання на розрізнення фактів і суджень, визначення авторської позиції, аналіз джерела інформації, зіставлення вербальних, візуальних і звукових засобів впливу, виявлення маніпулятивних прийомів, оцінювання достовірності та повноти повідомлення. Такі завдання допомагають формувати критичне мислення й відповідальне ставлення до інформації в цифровому середовищі.

**Письмова взаємодія** представлена в модельних програмах з усіх інтегрованих курсів і предметів мовно-літературної освітньої галузі і передбачає сприяння розвитку компетентності «Вільне володіння державною мовою». У таблиці 4 наведено загальні результати навчання з письмової взаємодії у співвідношенні з деякими видами навчальної діяльності, до яких доречно залучати учнів та учениць, щоб досягти очікуваних результатів.

Таблиця 4

**Загальні результати навчання з письмової взаємодії у співвідношенні з видами навчальної діяльності**

| Індекс результату в ДСБСО | Загальний результат          | Види діяльності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------------|------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3.1                       | Створює письмові висловлення | Створення письмових текстів на певну тему, зокрема в художньому або публіцистичному стилях. Створення письмових текстів на основі графічної інформації. Оформлення на письмі ділових паперів (заява, протокол, план, звіт, оголошення тощо). Формулювання та запис тез, аргументів, висновків, власних міркувань на основі інформації з почутого / переглянутого / прочитаного тексту або медіатексту. Випишування з тексту цитат, зокрема словосполучень, що є ключовими, речень, що передають основну думку прочитаного або почутого тексту / медіатексту тощо. Складання та оформлення на письмі висловлення з дотриманням певних умов до побудови (використання певних мовних одиниць, синтаксичних конструкцій тощо). Письмовий переказ тексту (докладний, вибірковий, стислий, із творчим завданням). Експериментування з текстом (створення власного / колективного тексту на основі прочитаного, переглянутого, почутого). Ведення блогу в цифровому середовищі. |

|     |                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3.2 | Взаємодіє письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі) | Створення дописів, коментарів тощо в цифровому просторі, зокрема з використанням графічних прийомів. Створення й оформлення тексту в презентації, зокрема з використанням цифрових інструментів. Ведення щоденника спостережень, зокрема щоденника навчальних досягнень, журналу відкриттів, щоденника спостережень за мовленням, читацького щоденника або журналу. |
| 3.3 | Редагує письмові тексти                                             | Редагування власного і чужого тексту, зокрема аналізування й удосконалення змісту написаного, доповнення окремих його частин відповідно до теми й мети висловлювання. Записування слів, речень під диктування з наступним аналізуванням і виправленням орфографічних і пунктуаційних помилок. Виправлення помилок різних типів, допущених у тексті.                 |

Завдання зі створення письмового висловлювання доцільно організовувати як процес, що охоплює створення чернетки, обговорення задуму, редагування, удосконалення тексту й представлення результату. Важливо пропонувати учням і ученицям завдання, пов'язані з реальною або змодельованою комунікативною ситуацією: написання повідомлення, коментаря, відгуку, інструкції, аргументованої відповіді, допису, листа, тез виступу або тексту для презентації.

Організовуючи роботу в цифровому середовищі, учитель / учителька має пояснювати правила коректного цитування, посилання на джерела, використання зображень, аудіо- й відеофрагментів, тобто ініціювати учнів та учениць дотримуватися принципів академічної доброчесності, а також піклуватися про власну інформаційну безпеку. Якщо учні й учениці створюють власні аудіо-, відео- або цифрові продукти, доцільно заздалегідь обговорити правила приватності, згоди на запис і поширення матеріалів.

**Дослідження мовлення** — власного або чужого, письмового або усного — є складником ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою». У таблиці 5 наведено загальні результати навчання з дослідження мовлення у співвідношенні з деякими видами навчальної діяльності, до яких доречно залучати учнів та учениць, щоб досягти очікуваних результатів.

Таблиця 5

**Загальні результати навчання з дослідження мовлення у співвідношенні з видами навчальної діяльності**

| Індекс результату в ДСБСО | Загальний результат | Види діяльності |
|---------------------------|---------------------|-----------------|
|---------------------------|---------------------|-----------------|

|     |                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-----|----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 4.1 | Досліджує мовні явища                              | Виокремлення в потоці усного мовлення або в письмовому тексті мовних одиниць та аналізування їх з метою виявлення закономірностей їхнього функціонування в мовленні, зокрема фонетичний розбір слова, порівняння слів за вимовою, добір слів з певним фонетичним явищем тощо; лексичний аналіз слова, фразеолізму; морфологічний аналіз слова як частини мови; словотвірний аналіз; синтаксичний аналіз (розбір словосполучень, речень); порівняльний аналіз мовних одиниць різних рівнів за визначеними ознаками; порівняльний аналіз текстів щодо наявності в них певних мовних явищ (зокрема історичних чергувань, спільнокореневих слів, синонімії тощо). Спостереження за мовленням за визначеними ознаками і збір інформації (фотографування, фільмування, аудіозапис, нотування, зокрема під час екскурсії). Лінгвістичне експериментування (висування гіпотези, практична перевірка (експеримент) та обґрунтування). Аналізування власного мовлення з метою виявлення “сильних” і “слабких” сторін (прослуховування аудіозапису або перегляд відео, читання власних письмових текстів, порівняння власного мовлення з мовленням інших осіб). Робота з довідковою літературою, словниками як із джерелом інформації про мовні одиниці. |
| 4.2 | Використовує знання з мови в мовленнєвій творчості | Нотування певних висловів з художнього тексту, медіатексту з метою поповнення власного словникового запасу, коригування власного стилю мовлення. Використання творів мистецтва для комунікації з іншими особами.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

Важливо зазначити, що саме дослідження мовлення є умовою розвитку усного та письмового мовлення, основою для висунення навчальних цілей з удосконалення власного мовлення з певного аспекту. Це пов'язано з опануванням орфоепічних, орфографічних та граматичних норм, правил побудови текстів, лексичних і стилістичних засобів, розумінням відмінностей між літературною формою мови і різними діалектами.

### Особливості викладання у 9 класі

**Вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі в 9 класі** має свою специфіку: **українська мова** (у тому числі для класів із навчанням мовами національних меншин) ґрунтується на сучасних підходах до вивчення синтаксису, тоді як уроки української літератури, зарубіжної літератури та інтегрованого курсу літератур набувають системно-теоретичного й історико-літературного характеру.

Принциповою вимогою організації освітнього процесу є недопущення викладання на уроках української та зарубіжної літератури творів тих авторів, які офіційно визнані Українським інститутом національної пам'яті символами російської імперської політики.

Такі ціннісні та структурні орієнтири створюють якісно нове підґрунтя для формування ключових компетентностей дев'ятикласників. Навчання рекомендуємо реалізувати на основі виокремлених актуальних напрямів, як-от: конструктивна взаємодія зі штучним інтелектом (ШІ) та чітке профорієнтаційне спрямування. Зазначений підхід вимагає від педагога докорінної зміни акцентів – відходу від репродуктивного навчання на користь аналітичного, дослідницького та критичного сприйняття матеріалу.

Вивчення української мови в 9 класі є завершальним етапом вивчення системного курсу граматики на рівні базової середньої освіти, де ключову увагу приділено синтаксису складного речення. Означений розділ є одним із найскладніших у шкільному курсі, оскільки вимагає від учнів високого рівня абстрактного мислення й розуміння складних логіко-семантичних взаємозв'язків. Важливо, щоб мова вивчалася не як сукупність ізольованих схем, а як інструмент структурування мислення, ефективної комунікації та захисту інформаційного простору.

Для досягнення цієї мети в освітньому процесі доцільно реалізувати кілька наскрізних методичних підходів. Насамперед необхідно забезпечити рух від форми до змісту, тобто не обмежуватися механічним розбором схем та розстановкою розділових знаків. Важливо демонструвати функціональне призначення кожної мовної конструкції, наприклад, використання складних синтаксичних структур як дієвого засобу аргументації в есе. Розвиток мовленнєвої компетентності передбачає безпосередній зв'язок синтаксису з практичною діяльністю підлітків: підготовкою власних висловлень, творчих робіт та публічних виступів. За такого підходу пунктуація засвоюється учнями не як ізольований набір правил, а як гнучкий інструмент вираження авторської логіки, інтонації та смислових відтінків. Щоб змінити характер взаємодії зі ШІ та переорієнтувати його з інструмента готових рішень на об'єкт критичного аналізу, варто відмовитися від рутинних вправ на кшталт «вставте літери» чи «визначте тип речення», з якими нейромережі справляються бездоганно. Ефективною альтернативою є інтерактивні методи лінгвістичної експертизи (зокрема, верифікація згенерованих ШІ текстів на наявність логічних та граматичних помилок), трансформації та архітектурного моделювання тексту.

Концентрація уваги на синтаксисі складного речення не означає відмови від роботи над мовною грамотністю. Оскільки орфографічні, лексичні та морфологічні норми учні опанували в попередніх класах, рекомендуємо впроваджувати їхнє наскрізне повторення безпосередньо під час аналізу складних синтаксичних конструкцій. Попередження та корекцію помилок доцільно реалізовувати через чотири логічні вектори:

*орфоенія та правопис*: повторення правил подвоєння літер, уживання м'якого знака й апострофа поєднується з акцентуаційними п'ятихвилинками для подолання помилок у наголошуванні складних слів.

*лексикологія та словотвір*: повторення правопису слів іншомовного походження, префіксів та складних слів спрямовується на викорінення тавтологій, плеоназмів, русизмів та вживання слів у невласливому значенні.

*морфологія та граматики*: написання прислівників, часток *не* і *ні*, уживання великої літери відпрацьовується паралельно з виправленням типових граматичних помилок (утворення відмінкових форм, ступенів порівняння прикметників і прислівників, поєднання числівників з іменниками).

*синтаксис і пунктуація*: вивчення розділових знаків у складному реченні підпорядковується усуненню порушень зв'язку між підметом і присудком, помилок в узгодженні й керуванні, а також неправильної побудови конструкцій із дієприкметниковими й дієприслівниковими зворотами та однорідними членами речення.

Ефективним інструментом профорієнтації є моделювання ситуацій, де учні застосовують синтаксичні знання на практиці, приміряючи на себе ролі із сучасного ринку праці, де якісний текст є головним продуктом. Працюючи як медіааналітики та достовірники, дев'ятикласники досліджують новинні стрічки, аналізують маніпулятивні акценти в складних реченнях і вчаться відрізняти факти від суджень. У ролі авторів цифрових текстів (зокрема дизайнерів цифрового контенту) вони адаптують великі обсяги інформації в місткі й чіткі тексти для інтерфейсів програм та створюють лаконічні дописи для соціальних мереж. У ролі розробників цифрового контенту їхня діяльність спрямована на трансформацію великих обсягів інформації в лаконічні й чіткі тексти інфо-медійного простору та створення змістовних дописів для соціальних мереж. Виконуючи завдання фахівців із кризових комунікацій, дев'ятикласники формують офіційні спростування чи заяви, де від точної побудови складнопідрядного речення з підрядним умови безпосередньо залежить репутація установи.

Яскравим прикладом є робота автора промов: під час вивчення складних речень із різними видами зв'язку учні створюють трихвилинний мотиваційний виступ на суспільно важливу тему. Готуючи промову, дев'ятикласники вчаться керувати увагою слухача завдяки продуманій синтаксичній структурі, чіткій дикції та дотриманню орфоепічних норм (зокрема, правильному наголошуванню складних слів), що дозволяє протиставити свій активний живий голос шаблонам ІІІ. У межах міжпредметної інтеграції доцільно впроваджувати проєктне написання історій «Інфопривід: історія одного фейку». У цьому проєкті дев'ятикласники демонструють лаконічність і переконливість власного мовлення складаючи аргументи з кількох складних речень задля спростування історичних міфів.

В умовах воєнного стану особливої уваги набуває дотримання принципів психологічної безпеки та травмоцутливого підходу в освітньому процесі. Діє категоричне табу на використання текстів із надмірним описом трагічних подій, руйнувань чи деталізацією воєнних дій. Для диктантів та аналізу текстів необхідно добирати матеріали, що розповідають про стійкість, відновлення, людську взаємодопомогу та солідарність. Мовна грамотність сьогодні позиціонується як елемент національної безпеки, де кожне правильно побудоване речення є виявом інтелектуальної зрілості, культурної ідентичності та незламності нашої нації.

Програма з **української літератури для 9 класу** розроблена з метою забезпечення системного та поглибленого вивчення художнього тексту. Навчальний матеріал у цей період поєднує історико-хронологічний та проблемно-тематичний принципи. Головна мета навчального року – сформувати в підлітків цілісне уявлення про розвиток українського письменства через аналіз художніх творів, які репрезентують певну епоху та демонструють логіку перебігу літературного процесу. Це дає змогу змінити акцент із пасивного читання на аналітичне, дослідницьке та критичне осмислення тексту. Особливе значення має фінальний блок курсу, який розкриває жанрово-тематичне розмаїття сучасної української молодіжної прози, зокрема через такі актуальні для підлітків жанри, як мандрівний нарис чи міське фентезі.

З метою переорієнтації використання штучного інтелекту (ШІ) з джерела готових рішень на об'єкт критичного аналізу, організацію освітнього процесу на уроках літератури необхідно базувати на дослідницьких та творчо-трансформаційних методах навчання. Рекомендується мінімізувати застосування репродуктивних запитань фактологічного характеру (щодо визначення дійових осіб, теми твору тощо) та впроваджувати прийом лінгво-літературного аудиту. Цей прийом передбачає здійснення учнями критичного аналізу та верифікації згенерованих ШІ рецензій або анотацій з подальшим їх коригуванням на основі текстуального аналізу першоджерела. Ефективним інструментом є метод зворотного культурологічного конструювання, спрямований на розроблення концептуальних матриць або текстових запитів для нейромереж з метою візуалізації художнього простору твору та адаптації авторських метафор засобами сучасних цифрових технологій. Під час опрацювання тем «Модернізм» та «Поезія шістдесятників» доцільно застосовувати метод синтаксично-стильового моделювання. Зазначений підхід забезпечує дослідження учнями ритміко-мелодійної та архітектонічної структури поетичних творів, а також розвиток навичок моделювання мікротекстів у стилістиці відповідної літературної епохи.

**Курс української літератури у 9 класі** забезпечує демонстрацію здобувачам освіти особливостей функціонування художнього тексту в сучасній креативній сфері. Під час аналізу новітньої прози учні залучаються до моделювання

професійної діяльності фахівців із відбору літературних творів, рецензентів та видавців, які здійснюють експертне оцінювання перспективних рукописів для подальшого друку. Опрацювання сучасної поезії, подорожнього нарису та міського фентезі створює підґрунтя для формування навичок укладання рекламних текстів і ведення тематичних вебресурсів, що передбачає трансформацію складних змістових ліній у лаконічні та динамічні структури для цифрових платформ. Водночас вивчення спадщини шістдесятників або творчості кримськотатарських авторів уможливорює перехід до практичної діяльності у сферах міжкультурної комунікації, аналізу засобів масової інформації та написання сценаріїв. Зазначений методичний підхід унаочнює для здобувачів освіти, що читання є основою для розвитку компетентностей із текстотворення та майстерності текстового моделювання сюжетів, а не лише виконанням академічних вимог.

Кожен проаналізований художній твір має виховувати глибоку повагу до історичної пам'яті, зміцнювати громадянську й національну ідентичність, стаючи для дев'ятикласників символом духовної зрілості та незламності українського народу.

**Вивчення зарубіжної літератури в 9 класі** має свою специфіку, яка, на відміну від курсу української літератури, базується на компаративному та інтеркультурному підходах. Ключовий акцент зміщується з дослідження національної самобутності на осмислення світового культурного контексту та виявлення генетичних чи типологічних зв'язків із рідною культурою. Художній текст у 9 класі розглядається як майданчик для діалогу світоглядів різних епох та народів. Через світову класику й сучасні твори (зокрема підліткову антиутопію чи урбаністичну прозу) учні актуалізують універсальні теми: пошук власного «Я» у глобалізованому світі, міжособистісні конфлікти, психологію дорослішання та формування ціннісних орієнтирів.

Особливості аналізу художніх творів в курсі зарубіжної літератури зумовлені необхідністю досліджувати великі світоглядні системи. Це унеможливорює ефективність використання ІІІ для простого переказу сюжетів. Замість традиційних завдань програма орієнтує на розвиток критичного мислення, тому учням доцільно пропонувати практику світоглядного аудиту. Підлітки аналізують згенеровані нейромережею характеристики персонажів або історико-культурні довідки, виявляючи в них логічні неточності, анахронізми чи соціокультурні штампи. Ефективним є й метод зворотного культурологічного конструювання: учні створюють концептуальні карти мислення (ментальні карти) зарубіжних авторів, виявляючи спільні філософські та естетичні тенденції, що розвивалися паралельно в європейському просторі. Поетичні шедеври світової лірики рекомендуємо аналізувати через стильове моделювання, коли підлітки досліджують

ритмомелодику, оригінальні художні тропи та емоційне забарвлення тексту в контексті естетики певної художньої течії.

Вивчення зарубіжної літератури в 9 класі відкриває широкі можливості для ознайомлення підлітків із міжнародним ринком праці та креативними індустріями. На уроках учні можуть спробувати себе в ролі культурних оглядачів, літературних скаутів чи перекладачів-аналітиків. Робота з новітніми зарубіжними бестселерами, антиутопіями та фентезі слугує потужним ресурсом для практики в галузі культурного маркетингу, дизайну цифрового контенту та копірайтингу. Ключовим завданням тут є адаптація світових трендів і філософських ідей для українського культурного простору у формі анотацій, промокампаній чи медіаоглядів. Водночас аналіз класичної світової драматургії та прози допомагає учням опанувати базові навички сценаристики. Підлітки вчаться трансформувати універсальні мандрівні сюжети світової класики в сучасні концепції для вітчизняних театральних перформансів, кіноадаптацій або цифрових оповідальних проєктів.

Концентрація уваги дев'ятикласників має зосереджуватися на прикладах стійкості духу, гуманізму, збереження внутрішньої свободи та солідарності в різних культурах світу. Осмислення зарубіжних творів позиціонується як пошук спільних з усім цивілізованим світом ціннісних орієнтирів, що допомагає підліткам усвідомити єдність людства в боротьбі за свободу та людську гідність.

**Вивчення інтегрованого курсу літератур у 9 класі** має виразний компаративний та світоглядний характер. Учителю необхідно змістити акцент із репродуктивного переказу сюжетів на аналітичне дослідження, у якому українська література розглядається як невіддільний складник загальноєвропейського культурного процесу. Ключовий змістовий вектор спрямовано на порівняльний аналіз: учні досліджують, як європейські естетичні канони трансформувалися на національному ґрунті, виявляючи спільні тематичні лінії, філософські ідеї та сталі образи.

Міжпредметна інтеграція та впровадження цифрових технологій сприяють трансформації освітнього процесу в простір поліхудожнього синтезу, що забезпечує взаємозв'язок літератури з історією та мистецтвом відповідного періоду. Здобувачі освіти розробляють мультимедійні проєкти, зокрема: віртуальні карти літературних подорожей персонажів, інтерактивні картини-колажі епохи, а також створюють короткі відеоанонси книг або ведуть тематичні вебсторінки від імені письменників чи дійових осіб у мережесхематичних спільнотах. Ефективним елементом навчання є практичне заняття «Діалог епох», під час якого учні дев'ятих класів за допомогою штучного інтелекту формують орієнтовне інтерв'ю з автором, після чого здійснюють текстуальний аналіз — виявляють фактичні помилки та перевіряють відповідність сформованих тез реальним філософським поглядам митця.

Профорієнтаційний вектор реалізується в царині креативних індустрій та культурного менеджменту. Дев'ятикласники приміряють ролі літературних

критиків (пишуть рецензії для молодіжних платформ), сценаристів (адаптують класичні сюжети під сучасні кіноформати) чи кураторів культурних проєктів, які популяризують класику через подкасти. Вивчення інтегрованого курсу літератури у 9 класі покликане сформувати європейську ідентичність українського учнівства, демонструючи спільність наших духовних цінностей та історичного шляху.

**Українська мова для класів з навчанням мовами національних меншин.** Ключовою метою вивчення української мови в класах з навчанням мовами національних меншин, що вирізняє її з-поміж загальних підходів до вивчення української мови, є соціокультурна та мовна інтеграція учнівства на засадах взаємної поваги, подолання мовного бар'єра та формування спільної громадянської ідентичності. Акцент зміщується з теорії синтаксису на інтенсивний розвиток мовлення, де складні мовні конструкції розглядаються передусім як готові моделі для усного висловлювання. Цей потенціал рекомендується реалізувати через:

*регулярні розмовні зустрічі та мовленнєві студії* в закладах освіти, де підлітки обговорюють близькі їм теми, аналізують відеоблоги та моделюють життєві ситуації;

*заохочення до створення творчих проєктів*, як-от зйомка коротких відео для соціальних мереж чи запис подкастів українською мовою, що ефективно знімає психологічний страх зробити помилку.

Для запобігання типовим помилкам рекомендується проводити систематичну орфоепічну та орфографічну роботу: фонетичні «п'ятихвилинки» мають бути спрямовані на подолання інтерференції та відпрацювання нормативного наголошування українських слів. Опрацювання правописних норм доцільно поєднувати з практичним наповненням синтаксичних схем та мовленнєвих кліше, необхідних для успішної комунікації та медіапрезентацій.

Культурний складник виступає містком взаємного духовного збагачення: практична робота інтегрується з проведенням інтерактивних майстер-класів, де учні порівнюють традиційні орнаменти, елементи одягу чи гастрономічні звичаї України та своєї етнічної спільноти. Живе занурення в мовне середовище відбувається через знайомство з актуальною українською музикою – від етномодерну до сучасних популярних хітів. Важливою складовою розвитку читацької компетентності в класах із навчанням мовами національних меншин є робота з бібліотекарями на підбір літератури релевантної за віком, інтересами й темами або організація роботи читацьких клубів в класі чи бібліотеці з наміром розвитку читацького інтересу в учнів 5-9 класів.

### **Мовно-літературна (іноземна) освітня галузь**

9 клас є завершенням другого циклу базової середньої освіти (цикл базового предметного навчання). Згідно з Концептуальними засадами мовно-

літературної освітньої галузі, основне завдання цього етапу в контексті іншомовної освіти це якісна систематизація набутих знань, вихід на визначений стандартом рівень комунікативної компетентності та підготовка до державного підсумкового оцінювання (ДПА) й подальшого навчання.

Для першої іноземної мови цільовим орієнтиром наприкінці 9 класу є рівень **B1** (згідно з Державним стандартом та модельними навчальними програмами), для другої іноземної мови це рівень **A2/A2+**. Фокус зміщується з простого відтворення матеріалу на самостійне, продуктивне іншомовне спілкування.

Навчання будується не навколо накопичення граматичних правил чи лексичних одиниць, а навколо вирішення конкретних комунікативних завдань. Учень 9 класу має вміти обґрунтувати свою думку, вести дискусію та аргументувати власну позицію іноземною мовою.

Специфіка року вимагає збалансованого поєднання розвитку мовленнєвих навичок (аудіювання, читання, говоріння, письмо) із тестовими форматами завдань для перевірки іншомовної компетентності.

**Допрофільна орієнтація та формування готовності учнів до вибору подальшого профілю навчання.** У 9 класі уроки іноземної мови перестають бути суто лінгвістичними, вони стають майданчиком для самовизначення підлітка. Завданням вчителя виступає підсвічування прив'язки іноземної мови до реальних професій та допомогти учневі зрозуміти, чи буде іноземна мова його профільним інструментом (філологія, міжнародні відносини), чи прикладним (ІТ, маркетинг, інженерія). Приклади інструментів реалізації допрофільної орієнтації.

**Проекти «Професійно орієнтована мова»:** впровадження мінімодулів або проєктів, пов'язаних із популярними індустріями (наприклад: «Створення концепту ІТ-стартапу», «Екологічний маніфест», «Бізнес-план кав'ярні»).

**Англійська мова.** Інструменти для самостійного відпрацювання написання перших CV та мотиваційних листів. [British Council Teaching English - Business English](#). **Німецька мова.** Інтерактивні кейси для допрофільної орієнтації 9-класників. [Goethe-Institut- Materialien für den Unterricht](#). **Французька мова.** Готові відеокейси та інструкції для проєктів типу «Екологічний маніфест» або «Презентація стартапу». [TV5MONDE - Enseigner](#).

**Профорієнтаційне мовне портфоліо.** Учні створюють свої перші резюме (CV) та мотиваційні листи іноземною мовою, проходять симуляційні співбесіди на роботу або для вступу до коледжу/ліцею. **Англійська мова.** Для самостійного відпрацювання написання перших CV та мотиваційних листів. [Cambridge Write & Improve](#). **Німецька мова.** Інтерактивні кейси для допрофільної орієнтації 9-класників. [Goethe-Institut-Materialien für den Unterricht](#). **Французька мова.** Кейси для розробки бізнес-ідей, правила ділового листування французькою мовою, симуляції розв'язання корпоративних проблем. [Le français des affaires](#).

**Кейс-метод** - це розбір реальних життєвих та професійних ситуацій іноземною мовою, що розвиває критичне мислення та показує, як мова допомагає розв'язувати проблеми у різних сферах діяльності. **Англійська мова.** Відеосимуляції співбесід, розбір критичних ситуацій у команді (Кейс-метод). [British Council LearnEnglish - English for the Workplace](#). **Німецька мова.** Інтерактивні кейси для допрофільної орієнтації 9-класників. [Goethe-Institut - Materialien für den Unterricht](#). **Французька мова.** Готові відеокейси та інструкції для проєктів типу «Екологічний маніфест» або «Презентація стартапу». [TV5MONDE - Enseigner](#).

**Універсальний європейський інструмент для мовного портфоліо [Europass CV Builder](#).** Офіційна європейська платформа, яка доступна англійською, німецькою, французькою та іншими мовами. Учні можуть безкоштовно створити свій профіль, згенерувати перше професійне CV європейського стандарту та написати мотиваційний лист за офіційними шаблонами. Це готове рішення для практичного блоку «Профорієнтаційне мовне портфоліо».

### **Наскрізнi змістові лінії: інтеграція ключових компетентностей НУШ у зміст навчання**

Наскрізнi змістові лінії є соціально ключовими змістовими компонентами, які пронизують увесь курс іноземної мови. У 9 класі вони набувають практично-прикладного характеру, перетворюючи звичайні граматичні правила та лексичні теми на прикладні інструменти для реального життя. У цьому віці підлітки прагнуть діяти, тому кожну змістову лінію можна трансформувати у практичний трек.

**«Підприємливість та фінансова грамотність».** Замість монотонного зазубрювання назв професій, уроки можна перетворити на платформу для перших бізнес-кроків. Фокус зміщується на вміння генерувати ідеї, прораховувати ризики та розуміти мову грошей.

**Практичний інструмент «Дискусійний клуб».** Дебати та створення інфографіки іноземною мовою про культуру заощаджень. Учні розробляють плани раціонального використання кишенькових грошей та аналізують міжнародні тренди молодіжного фандрайзингу.

**«Громадянська грамотність».** Ця лінія сприяє вихованню свідомого громадянина глобального світу, який не просто знає свої права, а вміє гідно, представляти свою державу на міжнародній арені.

**Практичний інструмент «Відеовізитівка громади».** Проєктне завдання, де підлітки створюють короткі динамічні Reels/TikTok-ролики або англо-/німецько-/франкомовні брошури про маловідомі, але унікальні куточки культурної спадщини України чи свого рідного краю. Проєкт орієнтований на залучення іноземних гостей та руйнування стереотипів.

**«Екологічна безпека та сталий розвиток».** Формування екологічного мислення відбувається не через заклики «бережіть природу», а через глибоке дослідження та критичний аналіз глобальних трендів.

**Практичний інструмент «Локальний еко-маніфест».** Учні розробляють, оформлюють та захищають іноземною мовою практичний чек-лист або збірку правил «зеленого офісу/школи» для свого навчального закладу чи родини (від сортування сміття до свідомого цифрового споживання енергії).

**«Здоров'я і безпека».** Підлітки 9 класу живуть у насиченому інформаційному потоці. Цей напрям допомагає їм вибудувати психологічну стійкість, зберегти фізичне здоров'я та захиститися в мережі.

**Практичний інструмент «Гайд безпечної поведінки».** Практикум із написання чітких, лаконічних інструкцій та алгоритмів дій іноземною мовою під час надзвичайних ситуацій. Паралельно учні створюють інтерактивні правила мережевого етикету для протидії кібербулінгу та забезпечення безпечного онлайн-спілкування в міжнародному просторі.

Інтеграція наскрізних ліній не потребує штучного виділення окремих навчальних годин чи написання додаткових планів. Вона природно вплітається у повсякденну тканину уроку через правильний підбір автентичних матеріалів (текстів, аудіо, відео), специфіку запитань для обговорення та креативний фокус письмових завдань. Головна мета - це довести дев'ятикласнику, що мова є живим, дієвим інструментом взаємодії зі світом та ключем до вирішення реальних життєвих кейсів.

**Цифровізація освітнього простору.** Сучасний кабінет іноземної мови у 9 класі — це гнучке середовище, де цифрові інструменти не замінюють живе спілкування, а створюють автентичне іншомовне оточення та оптимізують рутинні процеси. Цифровізація мовної освіти спрямована на автоматизацію управління навчанням, залучення інтерактивного контенту та етичну інтеграцію штучного інтелекту.

**Управління навчанням: організація взаємодії через базові цифрові платформи** Ефективна комунікація та чітка структура курсу є основою для розвитку автономії учнів. Взаємодія між учителем та дев'ятикласниками реалізується через поєднання електронних щоденників/журналів та систем управління навчанням (LMS).

**Організація «перевернутого класу» в LMS:** платформи Google Classroom, Moodle або Microsoft Teams використовуються для структурування мовного портфоліо учня. Замість витрачання часу на уроці на механічне копіювання правил учитель розміщує в LMS короткі автентичні відео або лексичні інтродукції.

**Прозорий зворотній зв'язок та критерії оцінювання:** Використання вбудованих інтерактивних рубрик в електронних журналах дозволяє підліткам чітко розуміти, за якими критеріями (лексична різноманітність, граматична правильність, зв'язність мовлення) оцінено їхнє усне чи усне висловлювання.

**Інтерактивні та цифрові ресурси: хмарні сервіси та мультимедіа.** Для формування стійких мовних компетентностей дев'ятикласникам необхідні занурення в мовне середовище та візуалізація абстрактних концептів. Це

забезпечується використанням спеціалізованих хмарних ресурсів для кожної з мов.

**Англійська мова (English).** Хмарні мовні дошки (Padlet, Miro). Використовуються для створення інтерактивних дошок під час мозкових штурмів, спільного збору лексики за темами або ведення групових медіапроектів. Мультимедійні екосистеми (British Council TeachingEnglish, BBC Learning English) надають доступ до сучасних автентичних подкастів, інфографік та інтерактивних вправ із миттєвою перевіркою, що дозволяє учням розвивати навички аудіювання на живій, неадаптованій мові.

**Німецька мова (Deutsch).** Цифрові платформи Goethe-Institut. Використання спеціалізованих безкоштовних мобільних застосунків та гейміфікованих хмарних середовищ від Гете-Інституту (наприклад, інтерактивні квести, цифрові плакати), які дозволяють учням відпрацьовувати лексику в ігровій формі. Гейміфікація через Kahoot! та Quizlet. Створення хмарних сетів німецьких карток для автоматизації складних граматичних тем (наприклад, керування дієслів або відмінювання прикметників).

**Французька мова (Français).** Мультимедійний простір TV5MONDE («Enseigner/Apprendre le français»). Віртуальна лабораторія, де навчання будується навколо актуальних відеосюжетів, кінофрагментів та пісень. Хмарний сервіс пропонує готові інтерактивні завдання для рівнів від A1 до B2. Платформа Всеукраїнської школи онлайн (ВШО). Використання розроблених інтерактивних курсів (зокрема, ввідних курсів французької мови) для організації самостійної роботи, надолуження освітніх втрат або асинхронного навчання.

### **Технології штучного інтелекту (ШІ) як допоміжний засіб.**

Штучний інтелект виступає в ролі персонального асистента вчителя та індивідуального тренажера (мовної симуляції) для учня. Головний підхід - це перехід від сприйняття ШІ як інструменту для списування до його використання як генератора ідей та засобу самоперевірки.

**ШІ для вчителя. Оптимізація підготовки до занять. Генерація дидактичних матеріалів.** За допомогою генеративних моделей (наприклад, ChatGPT, Claude) учитель може за лічені секунди адаптувати складний автентичний текст під рівень A2/B1, створити до нього тест, розробити запитання для дискусії або згенерувати список контекстуальних синонімів.

**Створення персоналізованих кейсів.** ШІ допомагає швидко розробити сценарії для рольових ігор, орієнтованих на допрофільну підготовку (наприклад, згенерувати опис штучної проблеми в IT-компанії німецькою або французькою мовою для аналізу учнями).

**ШІ для учня. Самоперевірка та інтерактивний тренажер.** AI-редагування та зворотний зв'язок. Учні використовують ШІ-інструменти (такі як Grammarly або Write & Improve від Cambridge) для самоперевірки письмових робіт перед здачею. ШІ не просто виправляє помилки, а пояснює

граматичні правила та пропонує стилістичні покращення, що розвиває мовну рефлексію.

Симуляція іншомовного співрозмовника. Використання голосових функцій ШІ-асистентів для практики усного мовлення. Дев'ятикласники можуть дати ШІ команду: «Поводься як менеджер готелю в Парижі, який приймає моє замовлення французькою мовою» або «Проведи зі мною симуляційне інтерв'ю англійською мовою на позицію волонтера». Це знімає мовний бар'єр у безпечному цифровому середовищі.

Для ефективного впровадження штучного інтелекту безпосередньо на уроці вчителю рекомендовано перетворити технології на інтерактивний багатомодельний інструментарій, який підтримує, але не замінює мисленнєву діяльність учнів. Насамперед варто використовувати чат-боти на етапі моделювання та пошуку ідей, спонукаючи дітей не просто копіювати відповіді, а критично адаптувати та персоналізувати згенерований матеріал під свій задум. У процесі розвитку усного мовлення практичною рекомендацією є застосування інструментів озвучування тексту, завдяки яким учні можуть порівнювати власну дикцію з автентичною мовною моделлю та самостійно виправляти інтонаційні помилки.

### **Математична освітня галузь**

Одним із ключових пріоритетів навчання у 9 класі є реалізація профорієнтаційної складової освітнього процесу. Математична освітня галузь має значний потенціал для формування в учнів розуміння практичного значення математичних знань і демонстрації їх застосування у сучасних професіях. Саме тому під час викладання алгебри, геометрії та інтегрованих курсів математики доцільно систематично використовувати практико-орієнтовані завдання, що моделюють реальні життєві та професійні ситуації.

Згідно з Концептуальними засадами математичної освітньої галузі, рекомендовано організовувати навчальну діяльність таким чином, щоб учні могли простежити взаємозв'язок між математичними поняттями та їх використанням у різних сферах професійної діяльності: інформаційних технологіях, інженерії, архітектурі, економіці, фінансах, медицині, природничих науках, дизайні, логістиці та інших галузях. Такий підхід сприятиме розвитку внутрішньої навчальної мотивації, формуванню позитивного ставлення до вивчення математики та усвідомленню її ролі як універсального інструмента пізнання й професійної діяльності.

Залежно від обраної модельної навчальної програми профорієнтаційний компонент може реалізовуватися через різні методичні підходи: дослідницькі завдання, математичне моделювання, аналіз даних, проєктну діяльність, розв'язування прикладних задач або інтеграцію математичного змісту з іншими освітніми галузями. Водночас незалежно від моделі навчання

доцільно забезпечувати систематичне ознайомлення учнів із сучасними напрямками застосування математичних знань та компетентностей.

Під час вивчення алгебри рекомендовано систематично демонструвати учням практичне застосування математичних моделей, функцій, рівнянь, нерівностей, елементів статистики та теорії ймовірностей у професійній діяльності. Доцільно використовувати задачі, пов'язані з аналізом економічних показників, фінансових розрахунків, цифрових технологій, аналізом даних, прогнозуванням та оптимізацією процесів.

Особливу увагу рекомендовано приділяти розвитку навичок математичного моделювання, інтерпретації результатів, аналізу графічної інформації та використанню цифрових інструментів для дослідження функціональних залежностей.

Під час вивчення геометрії доцільно розкривати практичне значення просторового мислення, геометричного моделювання та логічного доведення. рекомендовано використовувати задачі, пов'язані з архітектурою, будівництвом, дизайном, інженерією, геодезією, картографією, робототехнікою та комп'ютерною графікою.

Ефективним є залучення учнів до виконання практичних робіт із побудови моделей, аналізу геометричних конструкцій, роботи з кресленнями, масштабами, планами місцевості та цифровими моделями.

Реалізація профорієнтаційного потенціалу математичної освітньої галузі не потребує суттєвої зміни змісту навчальної програми чи календарного планування. Вона досягається через зміну контексту навчальних завдань, організацію навчальної діяльності та побудову уроку таким чином, щоб учні усвідомлювали практичну цінність математичних знань і могли пов'язати їх із власними професійними інтересами.

На початку уроку доцільно запропонувати учням реальну професійну проблему, розв'язання якої потребує використання математичних знань. Такий підхід сприяє формуванню навчальної мотивації, активізує пізнавальний інтерес та допомагає учням усвідомити практичну значущість нового матеріалу.

Для розвитку компетентнісного підходу рекомендовано подавати типові математичні вправи через реальні професійні або життєві ситуації. При цьому математичний зміст завдань залишається незмінним, а змінюється лише їхній контекст. Завдання такого типу дають можливість учням виконувати ті самі математичні дії, водночас демонструючи практичне застосування вивченого матеріалу в різних сферах професійної діяльності.

Під час вивчення функцій, статистики чи геометричних побудов рекомендовано застосовувати сучасні цифрові середовища для [побудови графіків](#), [моделювання геометричних об'єктів](#), [аналізу даних та виконання обчислень](#).

Технології штучного інтелекту можуть стати ефективним інструментом підтримки професійної діяльності вчителя математики. Їх доцільно

використовувати для підготовки диференційованих навчальних матеріалів, створення компетентнісно орієнтованих і профорієнтаційних задач, добору прикладів практичного застосування математичних понять, розроблення тестових завдань, рубрик оцінювання та дидактичних матеріалів.

Штучний інтелект також може допомагати в аналізі навчальних досягнень учнів, підготовці індивідуальних рекомендацій, плануванні уроків та створенні навчальних проєктів. Водночас результати, отримані за допомогою таких інструментів, потребують обов'язкової професійної перевірки педагогом щодо їх наукової коректності, відповідності модельній навчальній програмі та віковим особливостям учнів.

Доцільно розглядати штучний інтелект як інструмент підтримки педагогічної діяльності, а не як заміну професійного досвіду, методичної майстерності та педагогічного судження вчителя.

### **Природнича освітня галузь**

У 9 класі у природничій освітній галузі особливо важливо забезпечити перехід від фрагментарного засвоєння окремих фактів до цілісного розуміння закономірностей функціонування природи. Пріоритетом має бути формування природничо-наукової грамотності – здатності використовувати знання для пояснення природних явищ, аналізу інформації, розв'язання практичних проблем і прийняття відповідальних рішень.

Відповідно до концептуальних підходів міжнародної програми оцінювання учнів PISA, результатом навчання має бути не накопичення предметних знань, а розвиток уміння застосовувати їх у різних життєвих контекстах. Це передбачає формування в учнів здатності науково пояснювати явища, оцінювати й проєктувати дослідження, інтерпретувати дані та докази, критично аналізувати інформацію, аргументувати висновки й обґрунтовувати власну позицію на основі доказів. Навчання має сприяти усвідомленню взаємозв'язків між людиною, природою, технологіями та суспільством, а також формуванню уміння працювати з різними видами природничої інформації – результатами спостережень і дослідів, моделями, картами, графіками, статистичними даними та цифровими ресурсами.

Практична спрямованість змісту є визначальною умовою досягнення очікуваних результатів навчання. Кожна тема має розкриватися через реальні життєві ситуації, пов'язані зі здоров'ям людини, екологічною та енергетичною безпекою, використанням природних ресурсів, сучасними технологіями, зміною клімату, відповідальним споживанням і сталим розвитком. Такий підхід забезпечує формування не лише системи природничих знань, а й готовності учнів застосовувати їх для розуміння світу, розв'язання практичних завдань і відповідальної громадянської поведінки.

Чинні модельні навчальні програми природничої освітньої галузі доцільно розглядати не як сукупність окремих предметів, а як єдиний освітній

простір формування цілісного природничого мислення. Незалежно від того, який предмет викладає вчитель, навчання має сприяти формуванню в учнів цілісного розуміння закономірностей функціонування природи, взаємозв'язків між природними явищами та усвідомлення ролі науки у розв'язанні сучасних суспільних викликів.

У 9 класі особливого значення набуває інтеграція змісту навколо фундаментальних природничих ідей: речовина та її перетворення у природі й техніці, енергія, взаємодія, система, організм і середовище, простір і масштаб, зміна й розвиток, наукове пояснення, доказовість і моделювання, відповідальне використання природних ресурсів і сучасних технологій. Такі наскрізні ідеї дають змогу учням побачити взаємозв'язок між біологічними, хімічними, фізичними та географічними процесами, а також застосовувати знання комплексно під час пояснення явищ, аналізу проблем і пошуку шляхів їх розв'язання.

Згідно з Концептуальними засадами природничої освітньої галузі та концепції природничо-наукової грамотності PISA, навчання має бути спрямоване не на відокремлене засвоєння предметного змісту, а на розвиток здатності використовувати знання в нових контекстах, аналізувати інформацію, критично оцінювати докази, прогнозувати наслідки рішень і відповідально діяти в ситуаціях, пов'язаних із людиною, природою, технологіями та сталим розвитком.

Плануючи вивчення нової теми, визначте, які поняття або явища вже розглядалися на інших предметах природничої освітньої галузі, і зробіть ці зв'язки явними для учнів. Такі міжпредметні акценти не потребують окремих інтегрованих уроків, але допомагають учням сформувати цілісне розуміння природничої картини світу, що є однією з ключових характеристик природничо-наукової грамотності.

У 9 класі завершується формування базових природничих знань і способів діяльності, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. На цьому етапі основним завданням учителя є не збільшення обсягу інформації, а забезпечення її цілісного осмислення та перенесення у практичні життєві ситуації. Саме тому навчання має бути спрямоване на розвиток природничо-наукової грамотності, яка виявляється у здатності пояснювати природні явища, аналізувати інформацію, оцінювати докази, приймати обґрунтовані рішення та відповідально діяти у взаємодії з природним і соціальним середовищем.

Незалежно від навчального предмета, у центрі навчання мають залишатися три взаємопов'язані методичні акценти.

*Системне бачення природи.* Учні мають усвідомити, що природні об'єкти й явища існують не ізольовано, а як взаємопов'язані системи. Учні мають навчитися визначати елементи системи, встановлювати зв'язки між ними та прогнозувати наслідки зміни окремих компонентів. Організм, клітина, екосистема, кліматична система, електричне коло, кругообіг речовин,

господарський комплекс території – це приклади систем, у яких зміна одного компонента впливає на функціонування всієї системи. Такий підхід формує вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки та прогнозувати наслідки природних і антропогенних процесів.

*Наукове пояснення на основі доказів.* Одним із ключових результатів навчання є розвиток уміння аргументувати власні висновки. Учні мають не лише відповідати на запитання, а й обґрунтовувати свої твердження, спираючись на результати спостережень, експериментів, вимірювань, статистичних матеріалів, картографічних джерел, моделей і наукових фактів. Важливо систематично формувати звичку ставити запитання: «Які дані підтверджують цей висновок?», «Чи достатньо доказів для такого твердження?», «Які існують альтернативні пояснення?». Саме така логіка відповідає дослідницькому способу пізнання природи

*Застосування знань у життєвих контекстах.* Кожна тема має допомагати учням зрозуміти, як природничі знання використовуються для розв'язання реальних проблем. Доцільно розглядати питання здоров'я людини, енергетичної безпеки, використання природних ресурсів, зміни клімату, екологічної відповідальності, сучасних технологій, біотехнологій, побутової хімії, якості води, харчування та сталого розвитку. Саме життєвий контекст забезпечує усвідомлене засвоєння навчального матеріалу й підвищує навчальну мотивацію.

Доцільно систематично повертатися до *наскрізних понять природничої освітньої галузі*, які забезпечують інтеграцію змісту різних предметів. До них належать: система, взаємозв'язок, речовина, енергія, організм, середовище, зміна, розвиток, рівновага, модель, масштаб, науковий доказ. Їх доцільно розглядати як концептуальні «містки» між біологією, хімією, фізикою та географією, допомагаючи учням усвідомити цілісність природничої картини світу.

Нове поняття учні сприймають значно краще, якщо спочатку стикаються з проблемою або явищем, яке можуть пояснити власним досвідом. Саме тому доцільно розпочинати тему із запитання, практичної ситуації, фотографії, короткого відео, новини або проблемного завдання.

Пояснення має спиратися на те, що учень побачив, дослідив або проаналізував. Для цього використовуйте демонстраційні досліди, моделі, карти, фотографії, супутникові знімки, графіки, таблиці, результати вимірювань або статистичні дані.

Одним із найважливіших умінь природничої освіти є здатність робити висновки на основі доказів. Тому не варто пропонувати готовий висновок після досліду чи аналізу карти. Після виконання практичної роботи або роботи з інформацією доцільно виконати такі кроки: описати, що вони спостерігали; пояснити причину або закономірність; сформулювати висновок власними словами. Саме така послідовність поступово формує навички наукового мислення та аргументованого пояснення природних явищ.

Компетентнісне завдання доцільно будувати навколо реальної проблеми. Воно має містити опис ситуації, інформаційні матеріали (текст, таблицю, карту, графік, результати дослідження або експерименту), проблемне запитання та вимагати від учня обґрунтувати власне рішення або пояснення. Під час добору таких завдань варто використовувати матеріали каталогу компетентнісних завдань природничої освітньої галузі, а також діагностувальні роботи Всеукраїнської школи онлайн. Це дає можливість одночасно перевірити сформованість очікуваних результатів навчання, виявити можливі освітні втрати та визначити напрями подальшої підтримки учнів. Матеріали структуровано за навчальними предметами, класами, тематичними розділами та групами очікуваних результатів навчання, що дає можливість швидко дібрати завдання відповідно до мети уроку. Рекомендуємо використовувати їх під час актуалізації опорних знань, формувального й підсумкового оцінювання, а також для організації роботи з надолуження освітніх втрат і розвитку природничо-наукової грамотності учнів. Каталог доступний за посиланням: [Каталог компетентнісних завдань НУШ](#).

**У 9 класі навчання біології** спрямоване на формування цілісного уявлення про закономірності функціонування живих систем, механізми збереження та реалізації спадкової інформації, взаємозв'язок будови й функцій організму, а також вплив чинників довкілля на життя і здоров'я людини. Важливо, щоб учні усвідомили біологію як науку, що допомагає пояснювати процеси життя, приймати відповідальні рішення щодо власного здоров'я, оцінювати сучасні досягнення біології та біотехнологій і розуміти їхній вплив на суспільство та довкілля. Плануючи урок, варто визначити один біологічний процес або закономірність, яку учні мають зрозуміти, а не лише запам'ятати. Якщо після уроку учень може власними словами пояснити, чому відбувається певне явище (наприклад, як успадковуються ознаки або як організм підтримує сталість внутрішнього середовища), – мети досягнуто. Наукову термінологію доцільно вводити після усвідомлення сутності процесу.

Для організації дослідницької діяльності, візуалізації біологічних процесів, формувального оцінювання та надолуження освітніх втрат доцільно використовувати такі цифрові ресурси:

| Ресурс                                                                                                                                 | Для чого використовувати                                               |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| <b>Khan Academy (Biology)</b><br><a href="https://www.khanacademy.org/science/biology">https://www.khanacademy.org/science/biology</a> | пояснення складних біологічних процесів, самостійне навчання           |
| <b>TED-Ed</b> <a href="https://ed.ted.com">https://ed.ted.com</a>                                                                      | мотивація до вивчення теми, проблемні запитання, короткі наукові відео |

|                                                                                                                  |                                                                                                                                                           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>AR Book</b> <a href="https://arbook.info">https://arbook.info</a>                                             | візуалізація будови клітини, органів, систем організму, моделей ДНК із використанням доповненої реальності, конструювання уроку, персоналізоване навчання |
| <b>Pi-stacja</b> <a href="https://pistacja.tv">https://pistacja.tv</a>                                           | короткі навчальні відео для повторення та узагальнення                                                                                                    |
| <b>Цікава наука</b><br><a href="https://www.youtube.com/@cikava_nauka">https://www.youtube.com/@cikava_nauka</a> | сучасні українськомовні відео про біологічні явища та відкриття                                                                                           |

У 9 класі навчання хімії спрямоване на формування цілісного розуміння взаємозв'язку між складом, будовою, властивостями, перетвореннями та практичним застосуванням речовин. Особливу увагу приділено органічним сполукам як основі живої природи, сучасних матеріалів і багатьох технологічних процесів, а також усвідомленню значення хімії для розвитку медицини, енергетики, харчових технологій, промисловості та охорони довкілля.

Важливо, щоб учні навчилися пояснювати хімічні явища на основі закономірностей перебігу хімічних реакцій, прогнозувати властивості речовин, аналізувати їх безпечне використання та оцінювати вплив хімічних процесів і матеріалів на здоров'я людини й навколишнє природне середовище. Пріоритетом навчання є формування здатності застосовувати хімічні знання для розв'язання практичних і життєвих завдань, а не механічне запам'ятовування формул, рівнянь реакцій чи окремих фактів.

Під час планування уроку варто поставити запитання: **«Яку закономірність мають відкрити учні, а не просто запам'ятати?»** Саме навколо цієї закономірності потрібно добирати дослід, проблемне запитання, модель і компетентнісне завдання. Такий підхід допомагає учням зрозуміти взаємозв'язок між складом, будовою, властивостями та застосуванням речовин і сформулювати цілісне уявлення про хімічні процеси.

Для організації дослідницької діяльності, візуалізації хімічних процесів, формуального оцінювання та надолуження освітніх втрат доцільно використовувати такі цифрові ресурси:

| Ресурс | Для чого використовувати |
|--------|--------------------------|
|--------|--------------------------|

|                                                                                                                                              |                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| <b>PhET Interactive Simulations</b><br><a href="https://phet.colorado.edu">https://phet.colorado.edu</a>                                     | моделювання будови атомів,<br>хімічних реакцій, розчинів,<br>електролітів |
| <b>ChemCollective</b><br><a href="https://chemcollective.org">https://chemcollective.org</a>                                                 | віртуальні лабораторні роботи                                             |
| <b>Khan Academy (Chemistry)</b><br><a href="https://www.khanacademy.org/science/chemistry">https://www.khanacademy.org/science/chemistry</a> | пояснення складних понять,<br>самостійне навчання                         |
| <b>Royal Society of Chemistry</b><br><a href="https://edu.rsc.org">https://edu.rsc.org</a>                                                   | методичні матеріали, демонстраційні<br>експерименти                       |
| <b>TED-Ed</b> <a href="https://ed.ted.com">https://ed.ted.com</a>                                                                            | проблемні ситуації, мотивація                                             |
| <b>AR Book</b> <a href="https://arbook.info">https://arbook.info</a>                                                                         | тривимірні моделі молекул і речовин                                       |
| <b>Pi-stacja</b> <a href="https://pistacja.tv">https://pistacja.tv</a>                                                                       | короткі відеопояснення                                                    |
| <b>Цікава наука</b><br><a href="https://www.youtube.com/@cikavanauka">https://www.youtube.com/@cikavanauka</a>                               | популяризація хімії, приклади<br>застосування в житті                     |

Якщо проведення досліду неможливе через відсутність обладнання або вимоги безпеки, варто використати цифрову симуляцію як підготовчий або підсумковий етап. Учні мають не лише спостерігати процес, а й передбачати результат, пояснювати його та порівнювати із власними припущеннями.

**У 9 класі географія** формує цілісне уявлення про просторову організацію суспільства, взаємозв'язок природних умов, населення, господарської діяльності та сталого розвитку територій. Учні мають навчитися аналізувати географічну інформацію, працювати з картами, статистичними даними й цифровими джерелами, пояснювати територіальні відмінності та оцінювати вплив природних і суспільних чинників на розвиток України та світу. Особливого значення набуває розуміння ролі географії у прийнятті рішень щодо раціонального використання ресурсів, просторового розвитку та екологічної безпеки.

Плануючи вивчення кожної теми, варто добирати проблемне запитання, яке спонукатиме учнів пояснювати просторові закономірності, а не лише відтворювати факти. Наприклад: *«Чому саме тут сформувався цей промисловий район?»*, *«Які чинники впливають на розміщення населення?»*,

«Як природні умови визначають спеціалізацію господарства території?». Для пошуку відповіді доцільно поєднувати різні джерела географічної інформації: карти, статистичні матеріали, діаграми, супутникові знімки, цифрові картографічні сервіси та інформаційні повідомлення. Доцільно запропонувати учням не лише знайти інформацію, а й обґрунтувати власні висновки, спираючись на аналіз даних. Такий підхід сприяє розвитку просторового мислення, вміння працювати з різними джерелами інформації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та пояснювати сучасні природні й суспільно-географічні процеси.

Для організації дослідницької діяльності, візуалізації географічних явищ і процесів, формульованого оцінювання та надолуження освітніх втрат доцільно використовувати такі цифрові ресурси:

| Ресурс                                                                                                                                  | Для чого використовувати                          |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| <b>Google Earth Education</b><br><a href="https://earth.google.com">https://earth.google.com</a>                                        | дослідження територій, просторовий аналіз         |
| <b>ArcGIS Online</b><br><a href="https://www.arcgis.com">https://www.arcgis.com</a>                                                     | робота з тематичними картами, аналіз геоданих     |
| <b>National Geographic Education</b><br><a href="https://education.nationalgeographic.org">https://education.nationalgeographic.org</a> | сучасні географічні кейси, інтерактивні матеріали |
| <b>NASA Earth Observatory</b><br><a href="https://earthobservatory.nasa.gov">https://earthobservatory.nasa.gov</a>                      | супутникові знімки, дослідження змін довкілля     |
| <b>GeoGuessr Education</b><br><a href="https://www.geoguessr.com">https://www.geoguessr.com</a>                                         | розвиток просторового мислення                    |
| <b>TED-Ed</b> <a href="https://ed.ted.com">https://ed.ted.com</a>                                                                       | мотиваційні матеріали                             |
| <b>AR Book</b> <a href="https://arbook.info">https://arbook.info</a>                                                                    | інтерактивні географічні моделі                   |
| <b>Pi-stacja</b> <a href="https://pistacja.tv">https://pistacja.tv</a>                                                                  | відеоматеріали                                    |
| <b>Цікава наука</b><br><a href="https://www.youtube.com/@cikavanauka">https://www.youtube.com/@cikavanauka</a>                          | сучасні науково-популярні сюжети                  |

Плануючи урок, доцільно вибрати кілька взаємодоповнювальних джерел географічної інформації: карту, супутниковий знімок, статистичні дані,

фотографію місцевості, кліматичні діаграми або інформаційні повідомлення. На їх основі варто запропонувати учням зіставити отриману інформацію та пояснити, як природні умови, ресурси, населення чи господарська діяльність впливають на розвиток території. Такий підхід допомагає сформувати просторове мислення, навчити аналізувати взаємозв'язки між природними й суспільними процесами та обґрунтовувати власні висновки на основі різних джерел інформації.

**У 9 класі навчання фізики** спрямоване на поглиблення розуміння фундаментальних фізичних закономірностей через вивчення механічних, електромагнітних, хвильових, оптичних, атомних і ядерних явищ. Спільним для модельних програм є акцент на зв'язку теоретичних і експериментальних методів пізнання, використанні моделей, вимірювань, графіків, математичних залежностей і практикоорієнтованих завдань. Фізика має допомогти учням не лише засвоїти закони й формули, а пояснювати явища природи, роботу технічних пристроїв, принципи сучасних технологій, оцінювати ризики та безпечно діяти в повсякденному житті.

Навчання фізики у 9 класі доцільно будувати за логікою: явище – спостереження – модель – фізична величина – закон – застосування. У модельних програмах наголошено на дослідженні, вимірюванні, моделюванні, роботі з різними формами інформації, розв'язуванні якісних, кількісних, експериментальних і ситуативних задач. Тому під час вивчення механіки важливо працювати з графіками руху, під час вивчення хвиль – із моделями поширення коливань, під час вивчення електромагнітних явищ – із дослідями Ерстеда й Фарадея, електромагнітами, генераторами та прикладами сучасного зв'язку, під час вивчення оптики – з променевими схемами, лінзами й оптичними приладами.

Для організації дослідницької діяльності, візуалізації фізичних явищ і процесів, формувального оцінювання та надолуження освітніх втрат доцільно використовувати такі цифрові ресурси:

| Ресурс                                                                                                                                 | Для чого використовувати                                      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
| <b>PhET Interactive Simulations</b><br><a href="https://phet.colorado.edu">https://phet.colorado.edu</a>                               | моделювання механічних, теплових, електричних і оптичних явищ |
| <b>Physics Classroom</b><br><a href="https://www.physicsclassroom.com">https://www.physicsclassroom.com</a>                            | інтерактивні вправи, пояснення фізичних явищ                  |
| <b>Khan Academy (Physics)</b><br><a href="https://www.khanacademy.org/science/physics">https://www.khanacademy.org/science/physics</a> | відеоуроки та самостійне навчання                             |

|                                                                                                                |                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|
| <b>CERN Education</b> <a href="https://education.cern">https://education.cern</a>                              | сучасна фізика, дослідницькі матеріали |
| <b>TED-Ed</b> <a href="https://ed.ted.com">https://ed.ted.com</a>                                              | мотиваційні відео                      |
| <b>AR Book</b> <a href="https://arbook.info">https://arbook.info</a>                                           | моделі фізичних процесів і явищ        |
| <b>Pi-stacja</b> <a href="https://pistacja.tv">https://pistacja.tv</a>                                         | короткі пояснення                      |
| <b>Цікава наука</b><br><a href="https://www.youtube.com/@cikavanauka">https://www.youtube.com/@cikavanauka</a> | науково-популярні відео                |

Перед розв'язуванням задачі варто запропонувати учням спочатку описати фізичну ситуацію словами: що відбувається, які тіла взаємодіють, які величини змінюються, який закон може пояснити явище. Лише після цього переходити до формули й обчислень. Такий прийом допомагає уникнути механічного підставлення чисел, формує фізичне мислення й привчає учнів перевіряти, чи має отриманий результат реальний зміст.

Доцільно передбачати дослідження рівнозмінного руху, падіння тіл, коливань маятника, перетворення механічної енергії, залежності характеристик звуку від параметрів коливань; вимірювання прискорення, рівнодійної сил, фокусної відстані лінзи, кутів падіння, відбивання й заломлення; моделювання поширення механічних хвиль, електричного й магнітного полів, оптичних систем; конструювання простих пристроїв, що демонструють фізичні закономірності. Важливо поєднувати реальний експеримент, цифрові симуляції, роботу з графіками, задачами й аналізом технічних застосувань фізики.

**Інтегрований курс «Природничі науки» у 9 класі** спрямований на формування в учнів системного розуміння природи як єдиної взаємопов'язаної системи, у якій фізичні, хімічні, біологічні та географічні процеси не існують ізольовано, а взаємодіють між собою та визначають умови життя людини й розвитку суспільства. Навчання ґрунтується на дослідженні фундаментальних закономірностей природи через спостереження, експеримент, моделювання, аналіз даних і пояснення реальних природних та суспільно значущих явищ.

Особливістю інтегрованого курсу є організація навчання навколо наскрізних природничих понять – системи, взаємодії, речовини, енергії, руху, інформації, розвитку, рівноваги, моделі, масштабу. Саме вони забезпечують інтеграцію знань різних природничих наук і допомагають учням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між процесами, що відбуваються в природі, техніці та суспільстві.

Зміст курсу орієнтований на дослідження реальних життєвих проблем, пов'язаних зі здоров'ям людини, використанням природних ресурсів,

енергетикою, сучасними технологіями, зміною клімату, екологічною безпекою та сталим розвитком. Учні мають навчитися інтегрувати знання з різних природничих дисциплін для пояснення природних явищ, аналізу інформації, проведення досліджень, оцінювання ризиків, прогнозування можливих наслідків і прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті.

Плануючи навчальний модуль, варто визначити реальну проблему або явище, яке стане спільним об'єктом дослідження, та запропонувати учням з'ясувати, які знання з біології, хімії, фізики та географії необхідні для її пояснення, які дані потрібно зібрати, які моделі побудувати та які висновки можна зробити. Наприклад, досліджуючи якість питної води, учні аналізують її фізичні властивості, хімічний склад, біологічне значення, джерела водопостачання, екологічні ризики та можливі способи збереження водних ресурсів. Такий підхід допомагає сформувати цілісне бачення природних процесів, розвиває дослідницькі вміння, системне мислення та здатність застосовувати природничі знання для розв'язання практичних життєвих завдань.

### **Інформатична освітня галузь**

Метою інформатичної освітньої галузі є «розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві».

Крім того, одним із ключових пріоритетів навчання у 9 класі є профорієнтаційна робота, спрямована на створення умов для усвідомленого вибору учнями подальшої освітньої траєкторії та майбутньої професії. Інформатична освітня галузь має значний потенціал для реалізації цього завдання, адже в сучасному світі використання інформаційних технологій є невіддільною складовою майже кожної професійної сфери.

Згідно з [Концептуальними засадами інформатичної освітньої галузі](#), мета інформатичної галузі охоплює такі аспекти, як розвиток мислення, використання цифрових технологій, комунікацію і співпрацю, самонавчання і безперервний розвиток.

До 9 класу учні вже набули базового досвіду використання більшості основних інформаційних технологій та мали значною мірою розвинути логічне й алгоритмічне мислення. Це дає змогу перейти від опанування окремих цифрових інструментів і способів виконання типових операцій до їх комплексного застосування для розв'язання практичних задач. Водночас особливого значення набуває формування структурного мислення — здатності виокремлювати складники об'єктів і систем, визначати їхні властивості та зв'язки, структурувати набори даних і здійснювати декомпозицію складних

задач. Посилена увага має приділятися також абстрагуванню, побудові моделей і визначенню меж їх застосування. Виконання комплексних індивідуальних і групових завдань має сприяти розвитку вмінь цифрової комунікації, співпраці, розподілу обов'язків та взаємного оцінювання результатів. Самостійний вибір і опанування цифрових засобів, необхідних для виконання таких завдань, формують здатність учнів до самонавчання й безперервного розвитку.

Для повноцінної реалізації зазначених аспектів рекомендуємо організовувати навчання у 9 класі відповідно до такої навчальної траєкторії: **абстрагування і моделювання → структурування даних → алгоритмічне опрацювання → створення цифрового продукту → тестування, оцінювання та вдосконалення**. Цієї траєкторії доцільно дотримуватися як під час виконання комплексних навчальних завдань і проєктів, так і під час організації освітнього процесу впродовж навчального року загалом, якщо це узгоджується з обраною навчальною програмою.

Основну увагу слід приділяти не опануванню інтерфейсу конкретного програмного засобу, а відповідності моделі поставленій задачі та обґрунтуванню прийнятих рішень.

В усіх затверджених МОН модельних навчальних програмах для 9 класу можна виділити таку наскрізну змістову лінію, як робота з наборами однотипних об'єктів. Залежно від теми та обраної модельної програми такими наборами можуть бути: рядки електронної таблиці; записи таблиці бази даних; елементи списку або масиву.

Однотипність означає, що об'єкти мають спільний набір властивостей, хоча значення цих властивостей можуть відрізнятися. Учні мають навчитися визначати структуру такого набору, розпізнавати типи даних, добирати спосіб подання об'єктів та встановлювати зв'язки між ними.

Над наборами однотипних об'єктів у різних середовищах виконуються подібні операції:

| Інформаційна операція | Електронні таблиці | Бази даних                    | Програмування                    |
|-----------------------|--------------------|-------------------------------|----------------------------------|
| Відбір за умовою      | Фільтрація         | Запит                         | Перебір елементів масиву         |
| Пошук                 | Функція або фільтр | Запит                         | Пошук у масиві                   |
| Упорядкування         | Сортування рядків  | Сортування результатів запиту | Сортування масиву                |
| Обчислення підсумків  | SUM, AVERAGE       | Агрегатний запит              | Суми, кількості елементів масиву |

Доцільно показувати учням спільну інформаційну сутність цих операцій, а не розглядати їх як не пов'язані між собою команди різних програм. Наприклад, пошук елементів масиву за певною умовою є алгоритмічним аналогом фільтрації рядків електронної таблиці або записів бази даних. Ця змістова лінія сприяє розвитку структурного мислення.

Після визначення структури даних учні переходять до формулювання операцій над ними: установлюють умови відбору об'єктів, визначають послідовність дій із ними та передбачають отриманий результат. Така діяльність сприяє подальшому розвитку логічного й алгоритмічного мислення. Алгоритмічне опрацювання даних можна виконувати в різних цифрових середовищах: за допомогою формул, функцій, фільтрів і сортування в електронних таблицях, запитів у базах даних або алгоритмів, записаних мовою програмування. Важливо, щоб учні не лише застосовували готові засоби чи записували програмний код, а й розуміли сутність виконуваних операцій, могли пояснити послідовність дій, перевірити правильність результату та порівняти різні способи розв'язання задачі.

Роботу над цифровим продуктом — програмою, базою даних, вебресурсом, 3D-моделлю або аналітичним звітом — доцільно організовувати за спільною схемою, що відповідає зазначеній вище навчальній траєкторії:

1. Визначення проблеми та мети.
2. Побудова моделі.
3. Збирання і структурування даних.
4. Планування та створення продукту.
5. Тестування й оцінювання.
6. Удосконалення на основі виявлених недоліків і зворотного зв'язку.

Оцінювання проміжних версій продукту може виконуватися як самими учнями, так і вчителем, а результати роботи учнів над створенням цифрового продукту вчитель має оцінювати обов'язково. Однак оцінювати слід не лише кінцевий результат, а й здатність учня пояснити структуру продукту, обґрунтувати вибір засобів, перевірити правильність і внести необхідні зміни.

Корисною є коротка усна перевірка, під час якої учень пояснює функцію цифрового продукту або фрагмент програми або модифікує їх відповідно до додаткової умови.

З огляду на те, що після завершення 9 класу учні обирають профіль навчання, доцільно посилити профорієнтаційну спрямованість курсу інформатики. Учитель має не лише ознайомлювати учнів із відповідними цифровими технологіями, а й показувати, у яких професіях і галузях вони застосовуються, які види діяльності передбачають та яких знань і особистих якостей потребують.

Профорієнтаційну роботу варто органічно поєднувати зі змістом навчальних тем. Під час вивчення 3D-графіки можна ознайомити учнів із професіями 3D-моделера, дизайнера, архітектора, інженера-конструктора, розробника комп'ютерних ігор та фахівця з 3D-друку. Робота з електронними

таблицями й візуалізацією даних дає змогу представити діяльність аналітика даних, економіста, фінансиста, маркетолога, соціолога та фахівця з управління. Тема баз даних може бути пов'язана з професіями адміністратора баз даних, розробника інформаційних систем, бізнес-аналітика та фахівця з кібербезпеки. Під час вивчення алгоритмів і програмування доцільно розкрити зміст роботи програміста, тестувальника, системного аналітика, фахівця зі штучного інтелекту та інших ІТ-професіоналів.

Водночас важливо не створювати в учнів хибного уявлення, що інформатика потрібна лише майбутнім програмістам. Уміння працювати з даними, будувати інформаційні моделі, автоматизувати обчислення, створювати цифрові об'єкти й критично оцінювати інформацію є необхідними в інженерії, природничих науках, медицині, економіці, дизайні, гуманітарних і суспільних галузях.

Доцільними формами профорієнтаційної роботи можуть бути: практичні завдання, що моделюють реальну професійну діяльність; короткотривалі індивідуальні та групові проєкти; зустрічі з представниками ІТ-галузі та інших професій, у яких широко застосовують цифрові технології; віртуальні екскурсії до компаній, лабораторій і закладів вищої освіти; ознайомлення з освітніми програмами й вимогами до підготовки за різними спеціальностями; створення учнівського цифрового портфоліо; обговорення не лише переваг професій, а й характерних завдань, умов праці, необхідних компетентностей та відповідальності фахівців.

Особливо корисними є комплексні проєкти, які дають учнівству можливість спробувати різні види діяльності. Наприклад, у межах одного проєкту можна зібрати дані, організувати їх у таблиці або базі даних, проаналізувати, візуалізувати результати, створити алгоритм їх опрацювання та представити висновки. Це допомагає учням зрозуміти, що їм ближче: програмування, робота з даними, проєктування, цифрова творчість чи організація командної роботи.

**Штучний інтелект** є однією з провідних сучасних інформаційних технологій, тому формування вмінь свідомо, критично й відповідально використовувати його належить до завдань курсу інформатики. Водночас безконтрольне застосування ШІ, особливо для генерування програмного коду, може перешкоджати розвитку логічного й алгоритмічного мислення та формувати залежність від зовнішнього інструменту. Учнів необхідно навчати як самостійно програмувати, так і використовувати ШІ як допоміжний засіб. Основою мають залишатися вміння: аналізувати й формалізувати умову задачі; розробляти алгоритм; читати та пояснювати програмний код; тестувати програму, знаходити й виправляти помилки; оцінювати правильність і доцільність розв'язання.

Правило «використовувати ШІ лише для підказок» складно проконтролювати, оскільки за наявності доступу до чатбота учень може одразу отримати готову програму. Тому доцільно не обмежувати

використання ІІІ умовним «частковим дозволом», а чітко розрізняти два режими навчальної роботи.

**Самостійна робота без ІІІ.** Учні аналізують задачі, розробляють алгоритми, пишуть і налагоджують короткі програми самостійно. У цьому режимі формуються та перевіряються базові особисті вміння.

**Відкрита й регламентована робота з ІІІ.** Учням дозволяється використовувати ІІІ, однак основним результатом стає не отриманий код, а його аналіз, тестування, пояснення та вдосконалення. У другому режимі ІІІ можна застосовувати для пояснення повідомлень про помилки, створення тестових даних, пошуку недоліків у програмі, порівняння алгоритмів, ознайомлення з новими конструкціями та вдосконалення коду.

Роботу з ІІІ можна організувати за такою послідовністю: учень спочатку самостійно формулює ідею алгоритму та створює початкову версію програми, після чого звертається до ІІІ, зберігає історію взаємодії з ним, перевіряє отримані рекомендації та пояснює, які з них було використано і які зміни внесено до програми. На завершення доцільно запропонувати учневі самостійно модифікувати програму відповідно до додаткової умови.

Окрему увагу слід приділяти формуванню вміння правильно ставити завдання системам штучного інтелекту. Учні мають навчитися чітко формулювати мету запиту, надавати необхідні початкові дані й контекст, зазначати вимоги та обмеження, визначати бажану форму відповіді. Потрібно також учити їх уточнювати запит з урахуванням попередньої відповіді, просити пояснити запропоноване рішення, навести приклади або тести, а не лише вимагати готовий результат.

Не варто намагатися визначити використання ІІІ лише за особливостями програмного коду. Надійно встановити це здебільшого неможливо. Доцільніше оцінювати спостережувані особисті вміння учня. Тому контрольні роботи слід проводити без ІІІ, тоді як під час навчальних проєктів його можна дозволяти відкрито з обов'язковим зазначенням мети та способу використання. ІІІ може застосовуватися не лише у програмуванні, а й для пошуку ідей, побудови моделей, аналізу даних та створення цифрових продуктів. У кожному випадку учні мають перевіряти достовірність і коректність результатів, ураховувати можливі упередження і дотримуватися правил академічної доброчесності.

Отже, у навчанні інформатики доцільно чергувати самостійну діяльність без ІІІ, спрямовану на формування і перевірку базових умінь, із відкритим використанням ІІІ для розвитку навичок аналізу, тестування, критичного оцінювання та вдосконалення цифрових продуктів. Одним із результатів навчання має стати здатність учнів самостійно формулювати якісні запити до ІІІ, критично оцінювати отримані відповіді та відповідально використовувати їх для розв'язання навчальних і практичних завдань.

Безпека, дотримання авторського права, захист персональних даних, академічна доброчесність і відповідальне використання штучного інтелекту мають бути наскрізними вимогами під час усіх видів навчальної діяльності.

Окремої уваги потребує захист персональних даних під час роботи з цифровими сервісами, зокрема системами штучного інтелекту. Як учням, так і вчителям важливо враховувати, що інформація, введена у запит до системи ШІ, може зберігатися й використовуватися постачальником сервісу, тому неприпустимо передавати таким системам власні чи чужі персональні дані (імена, фото, контакти, документи). Учителю слід враховувати вікові обмеження умов користування сервісами, добирати для навчальної роботи інструменти, що не вимагають розкриття особистої інформації учнів, і на власному прикладі моделювати культуру відповідального поводження з даними.

### **Технологічна освітня галузь**

Ключовим пріоритетом у 9 класі є реалізація профорієнтаційної складової. Згідно з Концептуальними засадами технологічної освітньої галузі, відповідні предмети та курси мають продемонструвати учнівству зв'язок між проектною діяльністю та сучасним ринком праці, інженерією, дизайном та підприємництвом. Протягом року рекомендовано використовувати практикоорієнтовані завдання або проекти, що моделюють реальні виробничі та побутові ситуації. Ключовим пріоритетом у 9 класі є реалізація профорієнтаційної складової.

Зміст навчання у 9 класі спрямовується на створення комплексних виробів та реалізацію STEM-проектів зі застосуванням цифрових технологій.

*Проектування та дизайн.* Учні/учениці мають навчитися розв'язувати винахідницькі задачі, створювати моделі об'єктів у графічних редакторах та обґрунтовувати вибір конструкційних матеріалів (зокрема новітніх полімерів та композитів).

*Технології виробництва.* Акцент робиться на автоматизації та комп'ютеризації процесів. Учні/учениці досліджують властивості синтетичних матеріалів, розраховують витрати та оцінюють екологічні наслідки виробництва.

*Творче застосування традицій.* Проектування виробів в етностилі («Мій стиль», «Родинний оберіг») має поєднуватися з інноваційними технологіями оздоблення та захистом авторського права.

*Професійне самовизначення.* Спеціальний блок у 9 класі присвячений розробленню особистого професійного плану, аналізу ринку праці та тестуванню щодо вибору профілю подальшого навчання.

Варто звертати увагу на проекти з профорієнтаційним тлом, які залучають учнів до тестування власних можливостей, відповідності до тієї чи іншої професії, виявлення м'яких навичок (soft skills) тощо.

Окремо слід привертати увагу учнівства на вибір майбутнього освітнього профілю через виконання відповідних проєктів.

Реалізація профорієнтаційного потенціалу досягається через зміну контексту навчальних завдань. Розпочинайте урок із реальної виробничої або дизайнерської проблеми (наприклад, розробка ергономічної упаковки для крихкого товару, органайзера для гаджетів, автоматизованого пристрою для сортування відходів, моделі робота-маніпулятора або аркового мосту).

Потрібно надавати завданням професійного контексту. Вправи на розрахунок кількості матеріалів можна подати як завдання для менеджера з постачання, як бізнес-планування або маркетингове дослідження. Під час групової роботи учні/учениці мають спробувати себе в ролі дизайнера, технолога, маркетолога, аналітика чи спеціаліста з безпеки. Вчителю/вчительці варто поставити запитання: «Яку професійну роль сьогодні опановують учні/учениці?».

Штучний інтелект слід використовувати як інструмент підтримки вчителя/вчительки для створення компетентісно орієнтованих задач, генерації ідей STEM-проєктів та підготовки диференційованих матеріалів з метою подолання освітніх втрат. Результати ШІ потребують обов'язкової перевірки вчителем/вчителькою на відповідність науковій коректності та віковим особливостям учнів/учениць.

Для візуалізації процесів та віртуального моделювання доцільно використовувати ресурси типу PhET Interactive Simulations (моделювання властивостей матеріалів) або AR Book (3D-моделі вузлів та механізмів).

В оцінюванні необхідно враховувати кінцевий результат (проєкт, виріб) і весь процес діяльності: здатність до критичного мислення та розв'язання проблем; ефективність партнерської взаємодії та виявлення soft skills; рівень технологічної культури і дотримання правил безпеки. Формувальне оцінювання має бути основним інструментом відстеження прогресу та корекції освітньої траєкторії учня/учениці.

Враховуючи завершення першого циклу НУШ, викладання технологій має базуватися на принципах доступності та підтримки кожного учня/учениці, незалежно від його освітніх потреб.

*Індивідуальні освітні траєкторії.* Результати вхідного оцінювання та діагностики слід використовувати як для виявлення прогалин так і для планування індивідуальних траєкторій розвитку учнів/учениць з особливими освітніми потребами. Це дозволяє врахувати індивідуальні потреби кожної дитини при реалізації STEM-проєктів.

*Диференціація за допомогою цифрових інструментів.* рекомендовано використовувати штучний інтелект для створення диференційованих матеріалів та підготовки індивідуальних рекомендацій щодо подолання освітніх втрат учнів/учениць з особливими освітніми потребами. Використання AR Book та віртуальних симуляцій (PhET) сприяє кращій візуалізації складних процесів для учнів/учениць з різними типами сприйняття

інформації. Під час групової проєктної діяльності розподіл професійних ролей (дизайнер, аналітик, технолог, маркетолог) дозволяє кожному учню/учениці проявити свої сильні сторони та брати активну участь у виконанні завдання відповідно до своїх можливостей. Особливу увагу слід приділити створенню середовища ефективної партнерської взаємодії та співпраці. Проєктування виробів, наприклад у межах модуля «Родинний оберіг», може стати платформою для залучення учнів/учениць до спільної діяльності, що базується на повазі до традицій та індивідуального досвіду. Формувальне оцінювання має стати ключовим інструментом, який дозволяє вчителю/вчительці вчасно коригувати освітню траєкторію учня/учениці з особливими освітніми потребами, фокусуючись на їхньому особистому досягненні та здатності вирішувати проблеми не лише в кінцевому результаті.

### **Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь**

Метою соціально і здоров'язбережувальної освітньої галузі є *розвиток особистості учня*, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну орієнтованість для забезпечення власного й суспільного добробуту.

Характерними ознаками навчання у випускному класі базової школи є узагальнення набутого учнями досвіду, систематизація здобутих знань, умінь та ставлень для формування усвідомленого вибору учнівством подальшої освітньої траєкторії на етапі переходу до профільного рівня навчання через:

- розвиток здатності до самоусвідомлення, самопізнання, визначення життєвих цілей і пріоритетів;
- формування ціннісного ставлення до здоров'я, вміння ухвалення відповідальних рішень у сфері здоров'я, безпеки, міжособистісних стосунків;
- розвиток критичного мислення щодо впливу соціального середовища, медіа та інформації на поведінку та добробут;
- формування компетентностей ефективної взаємодії: командної роботи, медіації, ненасильницького спілкування;
- поглиблення підприємницької культури, здатності ініціювати та реалізовувати соціальні або навчальні проєкти;
- орієнтація на свідомий вибір майбутньої професії, розвиток навичок самопрезентації та самооцінювання;
- засвоєння моделей поведінки, спрямованих на досягнення сталого розвитку, соціальної згуртованості та особистого добробуту.

Організація навчального процесу на початку навчального року базується на особистісно зорієнтованому, компетентнісному, недискримінаційному, інклюзивному та інтегративному підходах, які

мотивують до навчання. Галузь ґрунтується на цінностях поваги, рівності, інклюзивності, гідності, відповідальності, співчуття та емпатії, досліджує спільні проблеми, з якими зіштовхуються всі люди, які живуть у суспільстві, та розвиває вміння і знання, які використовують для управління особистими ресурсами й керування поведінкою людей.

Згідно з Концептуальними засадами соціальної та здоров'язбережувальної галузі, сучасні виклики, зокрема соціальні кризи й невизначеність, вплив широкомасштабного вторгнення на українське учнівство підтверджують необхідність формувати й розвивати <sup>[1]</sup><sub>[5P]</sub> в українських учнів та учениць уміння самозарадності, управління емоціями, безпечної комунікації та стресостійкості. Тому особливу увагу варто приділяти розвитку життєвих компетентностей, які допомагають адаптуватися та долати життєві незгоди, та вмінь долати бар'єрів, пов'язаних із ризиками й невизначеністю; формуванню ціннісного ставлення до життя, безпеки та здоров'я.

Принципи, які реалізуються в соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі: принцип системності та наступності - формування та поступовий розвиток життєвих компетентностей на всіх рівнях освіти; принцип зв'язку навчання із життям - навчання, максимально наближене до реальних життєвих ситуацій щоденного життя, проблем і викликів в умовах невизначеності, з якими стикається або може зіткнутись учнівство щодо безпеки, здоров'я та добробуту.

До 9 класу учні вже набули базового досвіду використання причинно-наслідкових зв'язків, застосування алгоритмів дій у небезпечних ситуаціях, надання домедичної допомоги, навчальної та підприємливої діяльності, що сприяло розвитку логічного й алгоритмічного мислення. Це дає змогу перейти від опанування простих алгоритмів і способів виконання типових завдань до їх комплексного застосування при розв'язанні життєвих ситуацій. Зростає потреба у формуванні структурного мислення через розвиток здатності виокремлювати складники об'єктів і систем, зокрема стосовно безпеки, здоров'я та добробуту, визначення їхньої ролі та взаємозв'язків. Окрім того, значна увага має приділятися також розвитку абстрактного мислення, побудові моделей і визначенню меж їх застосування (наприклад, моделі особистої безпечної поведінки, способу життя, ефективної взаємодії тощо). Формування здатності до самостійного вибору на користь безпекової поведінки, піклування про здоров'я та добробут свій та інших, розвиватиме здатність учнів до самонавчання й безперервного розвитку. Розвитку вмінь комунікації, співпраці, розподілу обов'язків та взаємного оцінювання результатів має сприяти виконання комплексних індивідуальних і групових завдань. У випускному класі базової школи навчальна діяльність має стимулювати суб'єктність учня, формуючи активного учасника освітнього процесу, здатного до саморефлексії та командної взаємодії у різних життєвих

ситуаціях через культивування гідності, оптимізму, чеснот і сильних рис характеру.

Досягнення зазначених результатів потребує впровадження діяльнісних та інтерактивних методів навчання як в межах класно-урочної системи, так і з використанням інших форм освітньої діяльності (навчальні екскурсії, проекти тощо), а також в умовах дистанційного та змішаного навчання (за наявності відповідного методичного забезпечення). Значущу роль виконують практичні роботи, де пріоритет надається дослідницькому підходу, який реалізується через аналіз першоджерел, розв'язання проблемних питань, роботу з життєвими/ситуативними кейсами та формулюванням обґрунтованих висновків. Необхідною умовою виконання практичних робіт є самостійна діяльність та формулювання висновків учнем. Педагог супроводжує процес дослідження у ролі фасилітатора.

**Професійна орієнтація**, спрямована на створення умов для усвідомленого вибору учнями й ученицями подальшої освітньої траєкторії та майбутньої професійної діяльності, є одним із ключових пріоритетів навчання у 9 класі. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь має значний потенціал для особистісного й соціального розвитку учнівства, формування життєвих умінь і компетентностей, необхідних для професійного самовизначення.

Дев'ятикласники та дев'ятикласниці стоять перед вибором, який визначатиме їхню подальшу освітню траєкторію у профільній школі. В умовах динамічного ринку праці, швидких технологічних змін і соціальних викликів традиційне уявлення про «професію на все життя» втрачає актуальність. Натомість особливого значення набувають гнучкість, здатність адаптуватися до нових умов, усвідомлено робити вибір, прагнути до самореалізації та добробуту.

На уроках інтегрованих курсів/предметів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі актуальним є формування в учнівства здатності проєктувати своє майбутнє та вибудовувати освітню і професійну траєкторію на основі знань про себе, можливості навчання і світ професій.

*Методологічні підходи до реалізації професійної орієнтації*

Професійна орієнтація реалізується як наскрізна ціннісно-діяльнісна лінія, і охоплює три основні компоненти:

#### 1. Самопізнання

Мета: допомогти учнівству краще усвідомити власні інтереси, цінності, здібності, сильні сторони та напрями розвитку.

Форми роботи (орієнтовні):

- самооцінювання якостей, що сприяють досягненню освітніх і професійних цілей;
- рефлексивні запитання: «Що нового я дізнався або дізналася про себе?», «Які якості я хочу розвинути?»;

- візуалізація результатів самоаналізу та напрямів саморозвитку за допомогою інфографіки, схем і мап думок;
- визначення власних сильних сторін, інтересів, цінностей і пріоритетів;
- формування особистого портфоліо тощо.

## 2. Пізнання світу професій

Мета: зацікавити учнівство дослідженням різних професій, сформувати мотивацію до навчання та розуміння того, як шкільні знання й уміння застосовуються у професійному житті.

Форми роботи:

- кейс-аналіз професій: дослідження робочих і життєвих викликів реальних людей, моделювання можливих рішень, визначення необхідних знань і вмінь;
- дослідження професій у межах індивідуальних і групових проєктів;
- аналіз історій професійного становлення та успіху тощо.
- дослідження того, як змінюються професії під впливом технологій і суспільних процесів тощо.

## 3. Розвиток компетентностей для кар'єрного розвитку та життєвих умінь

Мета: сприяти формуванню в учнівства здатності усвідомлено планувати освітню траєкторію, ухвалювати зважені рішення щодо свого майбутнього та бачити зв'язок між навчанням і майбутньою професійною діяльністю.

Форми роботи:

- аналіз можливостей продовження освіти;
- створення особистого освітньо-професійного маршруту;
- рольові ігри: «Я на ярмарку професій»;
- індивідуальні та групові проєкти: «Шлях до професії», «Освітній маршрут мого героя або моєї героїні»;
- моделювання ситуацій вибору та ухвалення рішень.

**Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» у 9 класі** належить до обов'язкових освітніх компонентів галузі. Головною метою курсу є формування самозарадності учнів через активну громадянську позицію, підприємливість, етичну поведінку, відповідальність за добробут, здоров'я, безпеку та навколишнє середовище, крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

До ключових аспектів, які визначають особливу роль цього курсу саме на завершенні 9 класу, належить холістичний підхід, що формує розуміння того, що здоров'я, безпека та фінансовий добробут є невід'ємними частинами успішного життя. Роль курсу в 9 класі полягає не в накопиченні теоретичних фактів, а у формуванні готової до самостійного життя особистості, яка здатна приймати відповідальні рішення щодо власної безпеки, здоров'я та майбутньої кар'єри. Зміст курсу передбачає синтез знань (з біології, правознавства, екології, інформатики, психології тощо) в єдину систему практичних вмінь та формування цілісного світогляду і має чітко виражену практичну орієнтованість.

Особлива увага зосереджена на формуванні готовності до викликів реального світу (резиліентність). Узагальнення та аналіз тем з цивільної безпеки допомагають свідомому сприйняттю існуючих алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях з урахуванням необхідності уточнення чи внесення змін до існуючих правил, що є критично важливим для безпеки в сучасних реаліях. Розвиток вмінь безпечної поведінки охоплює також поглиблення цифрової та медіаграмотності на основі життєвих ситуацій за темами курсу, зокрема, використання ІІІ. Продовжується формування психологічної стійкості через розвиток умінь керувати емоціями та протистояти стресу.

Соціалізація та громадянська відповідальність знаходять своє відображення у більшості тем курсу завдяки підтримці активної позиції та етичної взаємодії: стимулювання лідерства, вміння працювати у команді, участь у волонтерстві та соціальних проєктах громади, навчання і практикування як безконфліктного спілкування, так і вміння протистояти будь-яким проявам булінгу чи дискримінації.

Професійне та життєве самовизначення залишається сталою наскрізною лінією усього курсу. Профорієнтація в межах курсу допомагає випускникам оцінити власні здібності, інтереси; визначити життєві цілі та зробити усвідомлений вибір між профільною старшою школою (10–12 класи) та професійною освітою (коледжі, ліцеї).

Наскрізну професійну орієнтацію на уроках здоров'я, безпеки та добробуту можна реалізовувати через акцентування важливості об'єкта, прикладу або теми. Такий акцент має зробити тему помітною для учнівства, викликати емоційну реакцію, зацікавлення та спрямувати увагу на певний аспект професійного самовизначення.

Це може бути:

- коротке відео або історія про людину, яка зробила незвичний професійний вибір;
- приклад професії, пов'язаної з темою уроку;
- інформація про актуальні потреби ринку праці;
- історія професійної зміни або подолання труднощів;
- обговорення якостей і вмінь, важливих для різних професій;
- ситуація вибору, у якій потрібно проаналізувати можливості, ризики та наслідки.

Слід не лише привертати увагу до професійної тематики, а й створювати можливості для її глибшого осмислення через конкретні дії, завдання та запитання.

Наприклад:

- визначити, які знання допомогли людині розв'язати професійну проблему;
- відповісти на запитання: «Що спільного між тобою і людиною, яка обрала цю професію?»;

- поміркувати, які якості героя або героїні вже розвинені в учня чи учениці;
- визначити, що потрібно вивчити або розвинути, щоб працювати в певній професійній сфері;
- запропонувати альтернативний шлях професійного розвитку героя або героїні.

У професійній орієнтації немає єдиних «правильних» або «неправильних» відповідей. Є поступові кроки до самопізнання, усвідомленого вибору та розвитку вмінь ставити цілі, критично мислити, аналізувати інформацію й ухвалювати рішення. Кожна думка, досвід або вибір учня чи учениці є кроком до глибшого розуміння себе, своїх сильних сторін, цінностей, пріоритетів і можливостей.

Основна мета оцінювання - не визначити правильність професійного вибору, а підтримати процес мислення, дослідження та самовизначення.

На уроках варто звертати увагу на те, як учень або учениця:

- долучається до роботи;
- аналізує інформацію;
- ставить запитання;
- аргументує власну позицію;
- визначає цілі;
- розглядає альтернативи;
- оцінює можливості й ризики;
- формулює висновки;
- рефлексує над власним досвідом.

Оцінювати варто не те, наскільки «точною» є відповідь або наскільки остаточним є вибір, а усвідомленість міркувань і здатність пояснити власну позицію.

Підкреслюйте індивідуальність кожного учня і кожної учениці. Створюйте ситуації, у яких усі можуть пізнавати себе і світ професій, не порівнюючи свої здібності, темп розвитку чи освітні плани з вибором інших. Професійне самовизначення — це не одноразове рішення, а процес, який розвивається разом із людиною.

**Підприємництво та фінансова грамотність.** Необхідність підвищення фінансової грамотності молоді — одне з пріоритетних завдань державної політики. Низький рівень фінансової грамотності не дозволяє більшості українських громадян ефективно розпоряджатися своїми доходами та заощадженнями, правильно оцінювати можливі фінансові ризики. Вони часто стають жертвами фінансового шахрайства. Тому розв'язуванню даних проблем сприятиме шкільний курс «Підприємництво і фінансова грамотність», який впроваджується як обов'язковий предмет у всіх закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році.

Сучасний ринок праці створює постійно зростаючий попит на працівників, які поєднують високу професійну компетентність з творчими,

управлінськими та підприємницькими здібностями, з бажанням і можливостями колективної роботи та навичками соціального спілкування. Таким чином, найефективнішим методом навчання стає «залучення в процес діяльності». Рекомендовано використання таких форм та методів активного навчання, як вирішення ситуаційних завдань, кейс-технології, дидактичні ігри, баскет-метод (імітація ситуації), інтерактивні методи «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Метод проєктів» та інші. Ці методи, форми та технології навчання спрямовані на формування навичок самостійного пошуку та аналізу інформації, розвиток навичок приймати відповідальні рішення у різних життєвих ситуаціях, уміння працювати в команді та висловлювати власну обґрунтовану думку на основі певних фактів.

Основна відмінність кейсів від прикладів у тому, що приклади – це вигадані ситуації, а кейси – реальні події. Важливо використовувати сучасні методики навчання, які спрямовані на розвиток самостійної діяльності учнів та учениць, привчають їх творчо мислити та адекватно сприймати інформацію, яку отримують з різних джерел.

Для підвищення рівня фінансової грамотності може бути в нагоді [Талан — фінансова грамотність для вчителів і учнів](#). «Талан» — безкоштовна онлайн-платформа від Нацбанку України. Тут учителі/вчительки можуть:

- пройти сертифікований курс із фінансової грамотності (20–30 годин);
- отримати готові матеріали до уроків: презентації, тести, сценарії;
- підготуватись до викладання нового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність»;

- долучитись до конкурсів, акцій, ігор із фінансової освіти.

Для 5–11 класів. Працює онлайн 24/7. Доступна з будь-якого пристрою. Платформа: [talan.bank.gov.ua](http://talan.bank.gov.ua)

Інтеграція теми енергоефективності — це крок до формування у молоді відповідального ставлення до енергоресурсів та сталого розвитку країни. Ефективне навчання курсів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 8 класі НУШ ґрунтується на врахуванні індивідуальних потреб учнівства, підтримці активного навчання та розвитку галузевих та ключових компетентностей. Важливо, щоб учительство створювало умови для самореалізації кожного учня/учениці в безпечному й підтримувальному середовищі.

З метою сприяння **духовному, моральному та ціннісному розвитку** здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти можуть реалізовуватися освітні компоненти та курси за вибором відповідного спрямування. Такі курси можуть бути орієнтовані, зокрема, на формування загальнолюдських моральних цінностей, розвиток культури взаємоповаги, відповідальності, доброчесності, толерантності, сімейних цінностей та громадянської свідомості. Міністерством освіти і науки України рекомендовано до використання освітні програми, навчальні посібники та інші навчальні матеріали відповідного спрямування. Перелік рекомендованих

програм курсів за вибором, підручників, навчальних посібників та інших навчальних матеріалів розміщується на офіційних інформаційних ресурсах Міністерства освіти і науки України. Перелік програм курсів за вибором, підручників, навчальних посібників та інших навчальних матеріалів розміщено за [покликанням](#).

Використання медіаресурсів та інших цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання і виховання здобувачів освіти сприяє розширенню педагогічних можливостей та урізноманітненню форм освітньої діяльності. Під час організації освітнього процесу можуть використовуватися перевірені інформаційні та освітні ресурси, спрямовані на формування морально-етичних цінностей, розвиток критичного мислення, культури спілкування та відповідальної поведінки.

Викладання курсів духовно-морального та ціннісного спрямування доцільно здійснювати з урахуванням світоглядного різноманіття учасників освітнього процесу, принципів добровільності, недискримінації та поваги до свободи світогляду і віросповідання. Важливо забезпечувати належне інформування батьків або інших законних представників здобувачів освіти про зміст, мету та особливості відповідних освітніх компонентів, а також створювати можливості для їхньої участі в освітніх та виховних процесах у формах, визначених законодавством.

Під час викладання таких курсів доцільно враховувати міжпредметні та міжгалузеві зв'язки, пов'язуючи їхній зміст із питаннями громадянської освіти, культури, історії, здоров'я, безпеки, соціальної відповідальності та особистісного розвитку.

З огляду на важливість педагогіки партнерства доцільним є проведення виховних заходів, тематичних зустрічей і дискусій за участю здобувачів освіти, їхніх батьків або інших законних представників, педагогічних працівників, а за потреби — практичних психологів та соціальних педагогів. Такі заходи мають сприяти розвитку діалогу, взаємоповаги, відповідального ставлення до себе та інших, а також формуванню безпечного й інклюзивного освітнього середовища.

Використання медіаресурсів з метою навчання та виховання здобувачів освіти дозволяє розширити педагогічні можливості педагогів. Пропонуємо інтернет-ресурси, які стануть у пригоді для використання в освітньому процесі: [Цінності](#), [Слово вчителю](#),

### **Громадянська та історична освітня галузь**

Громадянська та історична освітня галузь формує в учнівства здатність критично мислити, розуміти історичні процеси, протистояти дезінформації та брати участь у суспільному житті. В умовах війни ця роль лишається пріоритетною: викладання історії та громадянської освіти має зміцнювати громадянську позицію, критичне мислення й національну суб'єктність, а не зводитися до накопичення фактів.

Окрім чинних Державного стандарту базової середньої освіти, Типових освітніх програм і модельних навчальних програм, у 2026/2027 навчальному році варто зважати на такі документи:

### ***Національна пам'ять***

— Закон України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21.08.2025 № 4579-IX, чинний з 1 січня 2026 року — вперше на рівні закону закріплює терміни «національна пам'ять», «війна за Незалежність України», «історична антиукраїнська пропаганда», «злочини проти Українського народу», дає юридичне визначення «рашизму», встановлює перелік загальнонаціональних місць пам'яті та зобов'язує заклади освіти включати питання збереження національної пам'яті в освітній процес. Текст закону: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20).

— Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20).

— Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року, затверджена постановою КМУ від 30.07.2024 № 864: [zakon.rada.gov.ua/laws/card/864-2024-п](https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/864-2024-п). Саме ця програма нині є чинною рамкою національно-патріотичного виховання — попередня Стратегія національно-патріотичного виховання (указ Президента № 286/2019) утратила чинність у вересні 2024 року.

### ***Концептуальні засади галузі (два різні документи, які варто розрізняти)***

- Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, затверджені наказом МОН від 30.07.2024 № 1072, — визначають довгострокові орієнтири реформи саме курсу історії (україноцентричний інтегрований курс, профільні історичні курси у старшій школі тощо). Не вносять змін до чинних наказів, модельних програм і підручників, а окреслюють напрям подальшого реформування. Текст: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1072729-24](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1072729-24).

- Концептуальні засади освітніх галузей та дорожня карта їх реалізації на 2025–2030 роки, затверджені наказом МОН від 20.08.2025 № 1163, — охоплюють усі освітні галузі НУШ, зокрема окремий розділ щодо громадянської та історичної освітньої галузі: визначають групи результатів навчання, наративні рамки та орієнтири добору змісту (докладніше — розділ 6 цих рекомендацій). Матеріали наказу: [osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/95248](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/95248).

Незалежно від обраної програми матеріал з історії України варто викладати, пов'язуючи його зі всесвітньою історією та дотримуючись

україноцентричного підходу. Актуальні виклики, які має враховувати вчитель/вчителька:

інформаційна війна — протидія інформаційній війні передбачає розвиток критичного мислення для ідентифікації маніпулятивних матеріалів у соціальних мережах та псевдоісторичному контенті;

війна пам'яті — протидія загрозам у сфері пам'яті — полягає в критичному перегляді української історії та усуненні з неї імперських і колоніальних наративів.;

україноцентричний підхід — Застосування україноцентричного підходу передбачає оцінку та інтерпретацію глобальних процесів через призму національних інтересів і суб'єктності України;

переобтяження фактами — Оптимізація інформаційного навантаження передбачає зміщення акценту з всеохопного запам'ятовування фактів на формування умінь аналізу, порівняння та рефлексії.

Для 7–8 класів залишаються актуальними, зокрема, такі змістові акценти: недопустимість ототожнення «Русі» й «Росії»; сучасний погляд на добу Володимира і Ярослава як на період зрілої киеворуської держави Русі-України та її місце в європейському історичному процесі; висвітлення середньовічної й ранньомодерної історії України (Люблінська та Берестейська унії, козацтво, Національна революція середини XVII ст., міжетнічні відносини) як невіддільної частини загальноєвропейських процесів; ранньомодерна доба Європи — Реформація, наукова революція, гуманізм і його межі — як контекст, у якому розвивалася Україна.

Актуальні у 2026/2027 навчальному році теми: довіра й горизонтальні зв'язки; правове поле під час війни (права дитини в надзвичайних ситуаціях, етичні дилеми); цифрове громадянство (поведінка в мережі, протидія мові ворожнечі й булінгу, ШІ та права); психоемоційна стійкість і громадянська участь.

2026/2027 рік — завершальний етап базової середньої освіти для першого покоління, що навчається за Державним стандартом базової середньої освіти. Предмети галузі мають подвійну функцію: забезпечити обов'язкові результати навчання й слугувати містком до свідомого вибору профілю або професії. Пріоритет — дослідницький і діяльнісний підхід (дебати, кейси, моделювання суспільних процесів), а не трансляція готових знань.

Для галузі у 9 класі встановлено діапазон навчального навантаження: мінімум 2 год/тиждень, максимум 3 год (правознавство — обов'язковий компонент саме в 9 класі). Мінімальну кількість годин (2) можна розподілити одним із трьох варіантів:

— Варіант I — інтегрований курс історії та громадянської освіти (1,5 год) + правознавство (0,5 год);

— Варіант II — історія України (0,5 год) + всесвітня історія (0,5 год) + громадянська освіта (0,5 год) + правознавство (0,5 год);

— Варіант III — інтегрований курс історії (1 год) + громадянська освіта (0,5 год) + правознавство (0,5 год).

Щодо варіанта II — застереження. Концептуальні засади освітніх галузей (наказ МОН № 1163, Принцип 4) прямо не рекомендують викладати малогадинні курси по 0,5 год/тиждень протягом усього навчального року: це заважає послідовному розвитку компетентностей і не дає змоги сфокусовано опрацьовувати складні теми. Раціональніше ущільнити варіант II по семестрах, зберігши річний обсяг годин: наприклад, у I семестрі — історія України (1 год) і громадянська освіта (1 год), у II семестрі — всесвітня історія (1 год) і правознавство (1 год). Якщо заклад не готовий до семестрового блокування, варто прямо позначити цей ризик в освітній програмі й надавати перевагу варіантам I або III.

Під час визначення кількості годин рекомендуємо орієнтуватися на максимальний показник для галузі (3 год/тиждень) коштом годин перерозподілу (для 9 класу — 6,5 год), що дає змогу посилити історію, громадянську освіту або правознавство відповідно до потреб школи. Заклад освіти самостійно обирає варіант і фіксує його в освітній програмі, затвердженій педагогічною радою, а також самостійно обирає одну модельну навчальну програму з переліку тих, що мають чинний гриф «Рекомендовано», для кожного предмета.

**Історія.** Зміст охоплює «довге XIX століття» (орієнтовно 1789–1914), від початку Французької революції до Першої світової війни. Курс вибудовується навколо наскрізних процесів — модернізації, індустріалізації, урбанізації, формування модерних націй — а не механічного відтворення хронології.

**Методологічне ядро** — україноцентричний підхід: увага до українського національного відродження й громадівського руху як самостійного європейського явища, деконструкція імперських наративів («об'єднання земель», «цивілізаційна місія», «захист населення») з розкриттям реальних наслідків імперської політики.

**Наративний баланс.** Концептуальні засади галузі пропонують для змісту історії три наративні рамки — Тяглість української ідеї, Єдність як запорука успіху, Багатовимірність українського історичного досвіду (Україна як європейський суб'єкт). Для «довгого XIX століття» варто утримувати баланс усіх трьох, а не розкривати лише тяглість/національне відродження. Приклади, які додатково не потребують годин, а вписуються в наявний змістовий блок:

Наратив «Єдність»: Кирило-Мефодіївське братство як консолідація різних соціальних верств; Революція 1848 р. у Галичині; підприємницький клас (Терещенки, Харитоненки, Яхненки) як приклад консолідації ресурсів на

культурні й освітні проєкти; контрапункт — відсутність єдиної стратегії між українськими політичними течіями як приклад ціни роз'єднаності;

Наратив «Багатовимірність»: М. Драгоманов та інтеграція ідей європейського соціалізму в український інтелектуальний простір; українська культура доби модернізму (В. Винниченко, Леся Українка, М. Коцюбинський) у контексті західного романтизму, реалізму й модернізму.

З огляду на гібридну й інформаційну війну рф пріоритет у методах навчання — джерелознавчий аналіз і медіаграмотність: робота з автентичними документами, візуальними джерелами, статистикою, картами. Для добору матеріалів корисні верифіковані ресурси Українського інституту національної пам'яті ([uinpr.gov.ua](http://uinpr.gov.ua)) та Електронного архіву українського визвольного руху ([avr.org.ua](http://avr.org.ua)).

Для коригування прогалин без зупинки навчального процесу: диференційовані завдання трьох рівнів (репродуктивний / аналітичний / творчий) у межах поточної теми; відеоуроки ВШО для самостійного надолуження ([lms.e-school.net.ua](http://lms.e-school.net.ua)) зі звітом через Google Forms; консультаційні години за конкретними темами.

**Громадянська освіта.** Пріоритетна тематика: засади конституційного ладу, права людини й механізми їх захисту, місцеве самоврядування, правовий режим воєнного стану, цифрове громадянство. Національно-патріотичний акцент — усвідомлений зв'язок між правами й обов'язками громадянина та особистою відповідальністю за державу в умовах війни. Методи: дебати, панельні дискусії, аналіз кейсів, симуляції громадських слухань і виборчих процедур. Корисні матеріали — платформа Ради Європи та методичні посібники Асоціації вчителів громадянської освіти ([cea.weblium.site](http://cea.weblium.site)).

З нагоди 100-річчя від дня народження Богдана Гаврилишина (19.10.1926–2016) варто провести урок «Богдан Гаврилишин: урок відповідального лідерства для світу» — матеріали фонду його родини: [bhfamily.org](http://bhfamily.org).

**Правознавство.** Обов'язковий саме в 9 класі компонент із практичною спрямованістю: основи теорії держави і права, конституційне законодавство, прикладні аспекти цивільного, трудового й адміністративного права. Нульова толерантність до корупції, колабораціонізму, державної зради; окрема увага — алгоритмам захисту прав людини в особливий період, зокрема правам внутрішньо переміщених осіб. Методика — детальний аналіз юридичних кейсів, робота з нормативно-правовими актами, імітаційні рольові ігри (навчальні судові процеси), зустрічі з практикуючими фахівцями. Питання міжнародного гуманітарного права (МГП) можна викладати на уроках історії, правознавства чи громадянської освіти. Навчальна програма курсу за вибором «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» для 10–12 класів, навчально-методичний посібник і онлайн-курс — на сайтах МОН ([mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/mizhnarodne-humanitarne-pravo](http://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/mizhnarodne-humanitarne-pravo)) і Гельсінської спілки з прав людини ([helsinki.org.ua](http://helsinki.org.ua)).

Під час підготовки до уроку вчитель або вчителька може звертатися до інструментів на основі штучного інтелекту, щоб структурувати матеріал уроку, отримати кілька варіантів завдань різного рівня складності, згенерувати таблиці, інфографіку чи зображення. ШІ має працювати під контролем людини. Щоб уникнути фактичних помилок, радимо завантажувати до проєкту конкретні верифіковані джерела й встановлювати вимогу спиратися лише на них. Після генерування текст варто уважно перечитати й за потреби відредагувати — відповідальність за зміст матеріалу залишається за вчителем чи вчителькою.

Кількість годин на тему й перерозподіл годин учитель/вчителька визначають самостійно, орієнтуючись на академічну автономію; рекомендовано більше годин відводити на практичні роботи. Для учнів, які пропустили навчання чи тривалий час не вчилися за українськими програмами (зокрема діти за кордоном і на тимчасово окупованих територіях), можна використовувати модифіковану (скорочену) програму з історії України (наказ МОН № 701 від 26.05.2024).

Навчання «Історії України» і «Всесвітньої історії» може здійснюватися паралельно або послідовно; для ефективнішого розподілу часу навчальні програми пропонують синхронізувати їх — перехід можливий на початку навчального року або семестру, за таблицями синхронізації з програми або з доречними змінами.

Під час вивчення подій російсько-української війни рекомендуємо спиратися на юридичні визначення нового Закону про національну пам'ять (розділ 2) і на Заяву Верховної Ради України № 3078-IX від 02.05.2023 про засудження рашизму ([zakon.rada.gov.ua/laws/show/3078-IX](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3078-IX)).

На уроках історії варто застосовувати методи розвитку критичного мислення (аналіз і порівняння джерел, формулювання суджень) та інтерактивні методи (рольові ігри, дебати, віртуальні екскурсії, мозковий штурм). Відеофрагменти — тривалістю не більше 7–10 хв, з обов'язковим переглядом педагогом заздалегідь і завданнями на осмислення побаченого.

Концептуальні засади освітніх галузей (наказ МОН № 1163) визначають для громадянської та історичної галузі не лише перелік результатів навчання, а й наративні рамки, крізь які варто добирати теми й матеріали на всіх рівнях — не тільки в 9 класі: Тяглість української ідеї, Єдність як запорука успіху, Багатовимірність українського історичного досвіду (Україна як європейський суб'єкт). Утримання балансу між трьома рамками — а не акцент лише на одній із них — самостійне методичне рішення вчителя чи вчительки під час календарно-тематичного планування.

### ***Національна пам'ять і архіви***

— Український інститут національної пам'яті — [uinpr.gov.ua](http://uinpr.gov.ua); Укрдержархів — [archives.gov.ua](http://archives.gov.ua); Електронний архів українського визвольного руху — [avr.org.ua](http://avr.org.ua); Інститут історії України НАН України — [history.org.ua](http://history.org.ua).

### *Аналітика та медіаграмотність*

— Локальна історія — [localhistory.org.ua](http://localhistory.org.ua); Історична правда — [istpravda.com.ua](http://istpravda.com.ua); ЛКБЕЗ. Історичний фронт — [likbez.org.ua](http://likbez.org.ua).

### *Громадянська освіта*

— Онлайн-підручник ГО «Нова Доба» — [citizen.in.ua](http://citizen.in.ua); платформа «Команда UA» — [komanda.novadoba.org.ua](http://komanda.novadoba.org.ua); Демократична школа (тулбокс і онлайн-курси) — [schools-for-democracy.org](http://schools-for-democracy.org).

**Міжнародне гуманітарне право** — Матеріали Гельсінської спілки з прав людини — [helsinki.org.ua](http://helsinki.org.ua). Розширені переліки посібників, відеоресурсів і youtube-каналів з попередніх методичних рекомендацій лишаються чинними та доступні в архіві рекомендацій — тут наведено лише ядро, щоб не дублювати вже наявний матеріал.

**Пам'ятні дати 2026/2027 навчального року** - це не обов'язковий до виконання план, а банк ідей для урізноманітнення навчального процесу. Жирним виділено офіційні пам'ятні дні, встановлені на державному рівні (законом, указами Президента чи постановами Верховної Ради). Решту дат — ювілеї, міжнародні дні, культурні й наукові дати — можна використовувати на розсуд учителя чи школи.

| Вересень 2026 |                                                              |
|---------------|--------------------------------------------------------------|
| 1 вересня     | День знань                                                   |
| 2 вересня     | 30 років гривні (введена в обіг 02.09.1996)                  |
| 5 вересня     | Міжнародний день благодійності                               |
| 8 вересня     | Міжнародний день грамотності                                 |
| 12 вересня    | День фізкультури і спорту, День українського кіно            |
| 15 вересня    | Міжнародний день демократії                                  |
| 17 вересня    | День рятувника                                               |
| 21 вересня    | Міжнародний день миру                                        |
| 29 вересня    | День пам'яті трагедії Бабиного Яру                           |
| 29 вересня    | 100 років від заснування заповідника «Києво-Печерська Лавра» |
| 30 вересня    | Всеукраїнський день бібліотек                                |
| Жовтень 2026  |                                                              |
| 1 жовтня      | День захисників і захисниць України                          |

|                      |                                                                                                 |
|----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>1 жовтня</b>      | <b>День Українського козацтва</b>                                                               |
| <b>5 жовтня</b>      | <b>День працівників освіти</b>                                                                  |
| 19 жовтня            | 100 років від дня народження Богдана Гаврилишина (1926–2016)                                    |
| <b>27 жовтня</b>     | <b>День української писемності та мови</b>                                                      |
| 28 жовтня            | Міжнародний день анімації                                                                       |
| <b>Листопад 2026</b> |                                                                                                 |
| 10 листопада         | Всесвітній день науки                                                                           |
| 16 листопада         | Міжнародний день толерантності                                                                  |
| <b>20 листопада</b>  | <b>День захисту дітей</b>                                                                       |
| <b>21 листопада</b>  | <b>День Гідності та Свободи</b>                                                                 |
| <b>28 листопада</b>  | <b>День пам'яті жертв голодоморів</b>                                                           |
| <b>Грудень 2026</b>  |                                                                                                 |
| <b>1 грудня</b>      | <b>День проведення загальнонаціонального референдуму щодо проголошення незалежності України</b> |
| <b>5 грудня</b>      | <b>Міжнародний день волонтера</b>                                                               |
| <b>6 грудня</b>      | <b>День Збройних Сил України</b>                                                                |
| 6 грудня             | День святого Миколая                                                                            |
| 10 грудня            | День прав людини                                                                                |
| 25 грудня            | Різдво                                                                                          |
| <b>Січень 2027</b>   |                                                                                                 |
| 10 січня             | 430 років Петру Могилі (1597–1647)                                                              |
| 12 січня             | 120 років Сергію Корольову (1907–1966)                                                          |
| 17 січня             | День дітей-винахідників                                                                         |
| <b>22 січня</b>      | <b>День Соборності України</b>                                                                  |
| <b>29 січня</b>      | <b>День пам'яті Героїв Крут</b>                                                                 |
| <b>Лютий 2027</b>    |                                                                                                 |
| 9 лютого             | День безпечного інтернету                                                                       |

|                      |                                                                                                                   |
|----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 11 лютого            | Міжнародний день жінок і дівчат у науці                                                                           |
| <b>20 лютого</b>     | <b>День Героїв Небесної Сотні</b>                                                                                 |
| 21 лютого            | Міжнародний день рідної мови                                                                                      |
| <b>24 лютого</b>     | <b>Національний день молитви</b>                                                                                  |
| 25 лютого            | 140 років Лесю Курбасу                                                                                            |
| <b>Березень 2027</b> |                                                                                                                   |
| <b>9–10 березня</b>  | <b>Дні вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка</b>                                                                      |
| <b>14 березня</b>    | <b>День українського добровольця</b>                                                                              |
| 27 березня           | Година Землі                                                                                                      |
| 27 березня           | Міжнародний день театру                                                                                           |
| <b>Квітень 2027</b>  |                                                                                                                   |
| <b>18 квітня</b>     | <b>День довкілля</b>                                                                                              |
| 18 квітня            | День пам'яток історії та культури України                                                                         |
| 22 квітня            | Міжнародний день Землі                                                                                            |
| <b>26 квітня</b>     | <b>День пам'яті аварії на Чорнобильській АЕС</b>                                                                  |
| <b>Травень 2027</b>  |                                                                                                                   |
| 2 травня             | Великдень                                                                                                         |
| <b>8 травня</b>      | <b>День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні</b>                                              |
| <b>9 травня</b>      | <b>День Європи</b>                                                                                                |
| <b>10 травня</b>     | <b>День матері</b>                                                                                                |
| <b>15 травня</b>     | <b>День сім'ї</b>                                                                                                 |
| 15 травня            | Міжнародний день захисту клімату                                                                                  |
| 16 травня            | 210 років Миколі Костомарову (1817–1885)                                                                          |
| <b>17 травня</b>     | <b>День пам'яті жертв політичних репресій</b>                                                                     |
| <b>18 травня</b>     | <b>День боротьби за права кримських татар / День вшанування пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу</b> |
| 20 травня            | День вишиванки                                                                                                    |

|           |                                                      |
|-----------|------------------------------------------------------|
| 21 травня | День міжнаціональної злагоди і культурного розмаїття |
| 23 травня | День Героїв України                                  |

### **Мистецька освітня галузь**

У 2026-2027 навчальному році учнівство розпочинає навчання в 9 класі за концепцією НУШ, що є завершальним роком другого циклу базової середньої освіти.

Навчання в основній школі здійснюватиметься відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (ДСБСО), Типової освітньої програми для 5-9 класів загальної середньої освіти (наказ МОН України № 1120 від 09.08.2024) та модельних навчальних програм (МОН) інтегрованого курсу «Мистецтво» різних авторів/авторських колективів, які попередньо обрані закладами освіти і на основі яких учитель\ка розробляє власну навчальну програму із зазначенням послідовності вивчення тем, розподілу часу оптимально для певного класу.

Окремо звертаємо увагу на міжгалузевий інтегрований курс «Драматургія і театр», який реалізує частину обов'язкових результатів навчання водночас мовно-літературної та мистецької освітніх галузей. Чинними є дві модельні навчальні програми: «Драматургія і театр. 5-6 класи» (наказ МОН України № 795, автори Старагіна І. П., Чужинова І. Ю., Івасюк О. М.) та «Драматургія і театр. 7-9 класи» (наказ МОН України № 1090, автори Старагіна І. П., Івасюк О. М. та ін.), друга з яких є змістовим продовженням першої для основного циклу базової середньої освіти. Метою курсу є розвиток мовленнєвих, читацьких і комунікативних здібностей учнівства, здатності до художньо-творчого самовираження та здобуття досвіду рефлексій й інтерпретацій в умовах театру як специфічного виду мистецької й комунікативної діяльності. Оскільки курс має міжгалузевий характер, заклад освіти визначає його місце в освітній програмі (варіативна складова навчального плану) самостійно, а викладання доцільно узгоджувати між учителем/учителькою мистецтва та вчителем/учителькою української мови і літератури, зокрема щодо розподілу годин і взаємодоповнення.

Оскільки курс має міжгалузевий характер, заклад освіти визначає його місце в освітній програмі (варіативна складова навчального плану) самостійно, а викладання доцільно узгоджувати між учителем/учителькою мистецтва та вчителем/учителькою української мови і літератури. У 2026/2027 навчальному році вперше розпочинається пілотування підручника «Драматургія і театр» для 5 класу, що дасть змогу апробувати запропонований у ньому методичний інструментарій в реальних умовах освітнього процесу та зібрати зворотний зв'язок від учителів-практиків.

Також звертаємо увагу на нову модельну навчальну програму «Хорове мистецтво» для 5-6 класів (автори Гринишина Л. М., Софроній З. В., Івасюк О. М.), рекомендовану Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 18.03.2026 № 483). Курс розширює зміст інтегрованого курсу «Мистецтво» в частині музичного мистецтва, поглиблюючи його вивчення через практичну вокально-хорову складову, і спрямований на оволодіння основами вокально-хорової техніки, формування досвіду колективної творчості, співпраці та самоорганізації в процесі спільного виконання. Заклад освіти може використовувати цю програму для поглибленого вивчення музичного мистецтва в межах варіативної складової навчального плану, зокрема для учнівства з вираженими музичними здібностями чи інтересами, узгоджуючи його викладання із загальним курсом «Мистецтво».

Звернімо увагу й на те, що в серпні 2025 року було затверджено документ «Концептуальні засади мистецької освітньої галузі» (наказ МОН України № 1163), у якому деталізовано основні положення ДСБСО, зокрема в окресленні наскрізної реалізації мети навчання мистецтва та ідеї наступності із початковою та профільною середньою освітою, і на який доцільно орієнтуватися вчителю/вчительці мистецтва.

У 8-му і 9-му класах учнівство переходить до опанування художніх стилів і напрямів, вивчаючи їхні характерні риси у творах різних видів мистецтва від давніх цивілізацій до кінця XIX-початку XX ст. (8 клас) та у XX столітті (9 клас). Так само рішення щодо того, викладатиме курс один учитель/вчителька чи два вчителі/вчительки, ухвалює заклад. Зокрема вплив на це можуть мати особливості обраної закладом МНП і відповідного підручника.

Розробляючи навчальну програму, учитель/вчителька має право на свій розсуд визначати обсяг годин на вивчення окремої теми, змінювати їхній порядок у межах навчального року, керуючись індивідуальними освітніми потребами учнівства, безпековою ситуацією, форматом навчання тощо.

Орієнтуючись на запропоновані МНП види мистецької діяльності учнів\учениць, учитель/вчителька мають можливість користуватися власною методичною скарбничкою в застосуванні художньо-творчих, евристичних, пошукових тощо завдань під час вибудовування цілісної драматургії уроку мистецтва, а також самостійно обирати мистецькі твори для сприймання і практично-творчого опрацювання, орієнтуючись на можливості і підготовленість класу. Критеріями вибору залишаються висока художня якість матеріалу, відповідність навчальному тематизму й основним завданням курсу та відповідність віковим запитам учнівства.

Пріоритетом є залучення до пізнання національної мистецької спадщини.

Враховуючи реалії війни, які істотно впливають на емоційний стан учнівства, важливо спрямовувати освітній процес на формування в уявленнях

дітей позитивної життєвої перспективи і життєствердного образу майбутньої України.

У зв'язку із цим варто відповідально ставитися до запровадження на уроках мистецтва прийомів арт-терапії, особливо в роботі із дітьми, які більше інших постраждали через російську агресію. Здебільшого рекомендовано консультуватися із шкільним психологом або сертифікованим арт-терапевтом.

На початку 5 класу доцільно провести вхідне оцінювання для виявлення підготовленості класу до навчання в основній школі і для максимального забезпечення наступності з початковою освітою і комфортного входження дітей у новий етап шкільного життя, збереження у них ставлення до уроків мистецтва як уроків радості і творчого спілкування.

Під час усіх видів оцінювання слід враховувати, що в ДСБСО (Додаток 20) вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у мистецькій освітній галузі (критерії оцінювання) структуровано в *чотири групи*. Натомість «Рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти» (Наказ МОН України від 02.08.2024 № 1093) передбачено, що оцінювання відбувається за *трьома позиціями*: 1) Пізнання мистецтва, художнє мислення; 2) Художньо-творча діяльність, мистецька комунікація; 3) Емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення. При цьому вимоги групи результатів «Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації» із відповідним індексом МІО 4 під час оцінювання не втрачаються, а інтегруються в інші три, що і зазначається в журналі.

### **Освітня галузь «Фізична культура»**

Згідно з Концептуальними засадами освітньої галузі «Фізична культура», метою освітньої галузі є гармонійний фізичний розвиток особистості учня/учениці, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнівства до занять фізичною культурою і спортом.

Уроки фізичної культури в спортивному залі мають проводитися виключно з одним класом (Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України 25 вересня 2020 року №2205, затвереєстрованого у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року №1111/35394). Якщо є крайня потреба проводити уроки фізичної культури одночасно для двох і більше класів, учень/учениця повинні перебувати в одній спортивній залі чи на майданчику, що належать до однієї вікової групи, для забезпечення їхньої безпеки. Більшість занять з фізичної культури рекомендовано проводити на свіжому повітрі.

Звертаємо увагу на відсутність нормативів за дисципліною “Фізична культура” і їх оцінювання нормативів.

Модельна навчальна програма побудована за модульною системою, вона містить інваріантну (обов’язкову) та варіативну складову. Змістове наповнення варіативного компоненту освітній заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. На вибір учнів/учениць упродовж року для 5–6 класів має бути запропоновано 12–16 варіативних модулів; для 7–9 класів учні/учениці мають опанувати 8–12 варіативних модулів. Для учнівства 10–11 класів – 2–4 варіативні модулі упродовж навчального року.

Для добору варіативних модулів враховується наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров’я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах.

Для класів, що навчаються за НУШ вибір варіативних модулів учнем/ученицею відбувається кожної чверті/триместру із 3–5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їх особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнівства 5–6 класів визначаються 3–4 варіативні модулі; для 7–9 класів визначаються 2–3, які набрали найбільшу кількість вподобань учнів/учениць. Для учнівства 10–11 класів, які не охоплені реформою, вибір варіативних модулів здійснюється в кінці попереднього класу, а в 10– на початку навчального року.

З метою формування вмінь, необхідних для занять обраними варіативними модулями, на початку чверті/триместру, доцільно проводити цикл із 6–9 ознайомчих уроків з використанням одночасного або позмінного, колового методів. Доцільно на окремих ознайомчих уроках робити акцент (виділяти більше часу) на вивченні одного з обраних модулів.

Організація уроків фізичної культури для учнівства з особливими освітніми потребами здійснюється на основі індивідуальної програми розвитку, в укладенні якої вчитель/вчителька фізичної культури бере участь. При цьому враховуються рекомендації спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру

Необхідно переходити до реальної індивідуалізації навчання. Цьому сприяють можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці, використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, самостійний вибір учнями/ученицями кількості повторень, амплітуди, темпу виконання тощо, відповідно до їх інтересів та можливостей.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. № 518/674 учнів/учениць скеровують за станом здоров’я до основної, підготовчої та спеціальної медичної групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які

за станом здоров'я зараховані до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я зараховані до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують коригувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель/вчителька фізичної культури.

## Особливості викладання в 10-11 класах

### Захист України

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, Державного стандарту профільної середньої освіти, а також інших нормативно-правових актів.

Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до статті 6 Закону України «Про основи національного спротиву» підготовка здобувачів освіти до національного спротиву розпочинається на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться у закладах загальної середньої, професійної, фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом вивчення навчального предмета "Захист України" та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання молоді. Програма навчального предмета "Захист України" розробляється та затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, за погодженням з Міністерством оборони України.

Відповідно до змін, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 890, у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженій наказом МОН від 20.04.2018 № 408) на вивчення предмета «Захист України» у 10–11 класах передбачено **2 години на тиждень**. На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень.

Заклади освіти, які долучилися до Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» (далі — Освітній проєкт), здійснюють викладання за Модельною навчальною програмою «Захист України. Інтегрований курс», рекомендованої Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116.

Суттєвою загальною рисою модельної навчальної програми є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього

процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їх вивчення), учительство здійснює самостійно.

Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють навчання за програмами:

- «Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;
- «Захист України. Профільний рівень». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти.

Рекомендуємо враховувати, що під час організації та здійснення підготовки громадян України до військової служби, у тому числі шляхом викладання навчального предмета «Захист України», **не допускаються будь-які форми дискримінації, зокрема за ознакою статі**. У цьому контексті рекомендуємо відмовитися від практики формування окремих навчальних груп для хлопців та дівчат - усі здобувачі освіти мають навчатися в рівних умовах.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 14.04.2026 № 615 «Про деякі питання викладання навчального предмета «Захист України», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.04.2026 за № 578/45972, затверджено **Положення про осередок з вивчення навчального предмета «Захист України»** (далі — Положення). Положення набрало чинності 19.05.2026 і визначає основні засади створення та діяльності Осередків.

Положення поширюється на державні, комунальні заклади загальної середньої, професійної, спеціалізованої, фахової передвищої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти, а також на міжшкільні ресурсні центри, зокрема й за дистанційною формою. Відповідно до Положення Осередок є структурним підрозділом такого закладу (далі — заклад). Положення про Осередок конкретного закладу розробляється на підставі затвердженого Положення та затверджується керівником закладу за погодженням із засновником (засновниками) закладу або уповноваженим ним (ними) органом (особою).

Головною метою діяльності Осередку є компетентнісне навчання здобувачів освіти навчальному предмету «Захист України», що передбачає утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема через національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, а також набуття здобувачами освіти практичних навичок для забезпечення власної безпеки та безпеки оточення у разі виникнення надзвичайних ситуацій, засвоєння основ захисту України та національного спротиву, військової справи, цивільного захисту населення, домедичної допомоги, зокрема в умовах бою.

Звертаємо особливу увагу, що відповідно до Положення викладання навчального предмета «Захист України» здійснюється у **тренінговому форматі на засадах концентрованого навчання** — через чотири-, або восьмигодинні інтенсиви, що організовуються для здобувачів освіти двічі на місяць, один раз на місяць або протягом одного навчального тижня на семестр відповідно.

Такий формат передбачає перегляд традиційного розкладу: замість щотижневих окремих уроків заняття з предмета «Захист України» концентруються в межах навчальних днів на базі Осередку.

Під час організації навчального процесу варто зосередити увагу саме на **практичному складникові предмета (до 80 %)**, а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перечитуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацюванні навичок стройової підготовки тощо.

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки і оборони за погодженням з їх керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

Ветерани війни, які виявляють зацікавленість у викладанні навчального предмета «Захист України», можуть скористатися передбаченим механізмом професійної адаптації, що включає проходження відповідного підвищення кваліфікації та укладення тристороннього договору між закладом освіти, ветераном та структурним підрозділом з питань ветеранської політики. Такий формат взаємодії створює організаційне підґрунтя для офіційного працевлаштування ветерана на посаду педагогічного працівника та передбачає послідовне проходження етапів адаптації, супроводу й підвищення кваліфікації згідно з чинним законодавством. Детальніше з процедурою працевлаштування та вимогами до кандидатів можна ознайомитися у **Методичних рекомендаціях, затверджених спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства у справах ветеранів України від 17.06.2025 № 868/483.**

Рекомендуємо педагогічним працівникам, які викладають в Осередку, пройти підвищення кваліфікації у 2026/2027 навчальному році за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2024 № 1151.

Окрім загальної програми підвищення кваліфікації, для педагогічних працівників, які викладають окремі модулі навчального предмета «Захист України», розроблено і рекомендовано до впровадження спеціалізовані типові програми підвищення кваліфікації. Зокрема, наказом МОН від 15.05.2025 № 736 затверджено програму підвищення кваліфікації за темою «Основи

стрілецької та тактичної підготовки», яка охоплює практичні навички щодо використання стрілецької зброї, тактичного спорядження, орієнтування на місцевості та дій у малих підрозділах. Водночас наказом МОН від 06.05.2025 № 686 затверджено типову програму «Основи пілотування БпЛА мультироторного типу із системою FPV», що спрямована на формування у вчителів / вчительок базових та розширених компетентностей у сфері роботи з безпіотною авіаційною технікою, яка впроваджується до змісту нового інтегрованого курсу.

Відпрацювання практичних навичок у межах вивчення предмета **може відбуватися під час навчання в Осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів**. Рекомендуємо організовувати навчально-польові збори за умови їх проведення у 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їх проведення визначаються закладом освіти, де створено Осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки громадян до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до чинних згідно із законодавством України релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю або має інші обмеження, що поширюються на відпрацювання практичних навичок, передбачених програмою навчального предмета «Захист України», вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за поданою особистою письмовою заявою батьків (законних представників).

Під час проведення занять з предмета «Захист України» **відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти**. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активні рухи, переміщення та пересування предметів, рекомендовано носити зручний одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Під час проведення занять з предмета «Захист України» обов'язковими є інструктажі з безпеки для здобувачів освіти. Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування здобувачів освіти, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома здобувачів освіти. Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на вчителів / вчительок навчального предмета «Захист України». Забороняється використання будь-яких засобів, що не входять до Типового переліку засобів навчання та обладнання для забезпечення викладання предмета «Захист

України» закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

### Рекомендовані інтернет-ресурси

Учителям і вчителькам навчального предмета «Захист України» рекомендовано використовувати такі інтернет-ресурси:

- Навчально-методичні матеріали з предмета «Захист України» — [https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+UIED\\_06+2025/about](https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+UIED_06+2025/about)
- Оновлений предмет «Захист України»: Історії, що надихають — [https://youtube.com/playlist?list=PLfjqUTZmMuMY&si=a7ozXWi2c09\\_i2h8](https://youtube.com/playlist?list=PLfjqUTZmMuMY&si=a7ozXWi2c09_i2h8)
- G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву — <https://sprotyvg7.com.ua/>
- Курс «Когнітивні технології» — <https://victory-neurones.com/>
- Протоколи ТССС — <https://tccc.org.ua/>
- Мобільний додаток Drill (безплатний для всіх, хто знаходиться в Україні) — <https://appdrills.com/uk/>
- СБС Симулятор - Знайди Ворога — <https://www.killzone.training/>
- Combat Racoon — <https://youtube.com/@combatracoon2021?si=1BFygydeVjX-Evyr>
- Вишкіл капітанів — <https://youtube.com/@vyshkilkapitaniv?si=En9x5TVt6vkxv9bX>
- Основи військової топографії — <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/basics-of-military-topography/>
- Maysterfly — <https://youtube.com/@maysterfly?si=18kI5V6TQ1L2W2bR>
- Victory Drones (статті та методички) — <https://fpv-manuals.victory-drones.com/docs/category/%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2>
- СБС: Сили безпілотних систем — [https://youtube.com/@usf\\_army?si=f4PARhmRapop7HcY](https://youtube.com/@usf_army?si=f4PARhmRapop7HcY)
- Курс open source intelligence – розвідка з відкритих джерел — <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/osint-open-source-intelligence/>
- ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ — <https://bezpeka.info/>
- Електронна військова бібліотека — <https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>
- Курс тактичної медицини СБУ: протокол ТССС, алгоритми MARCH та PAWS — <https://youtube.com/playlist?list=PLWhDP0v1o10G4jLUB9meDOuIn5X7G4s6T&si=maIkIA-4HwbzjBv6>
- «Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн-симуляторів» — <https://www.lifesaversim.com/ua/>

- Курс «Історія українського громадянського суспільства» — <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about>

- Програма ментального здоров'я | Ти як? — <https://howareu.com/>

Для викладання у 10-11 класах за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти чинними залишаються інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році (лист МОН від 30.08.2024 1.1/15776-24), розміщені за [покликанням](#).

### **III. Додаткові ресурси та матеріали для вчителів**

#### **Використання навчально-методичних матеріалів українознавчого компоненту для учнівства з тимчасово окупованих територій**

З метою забезпечення навчання дітей і молоді, які проживають або проживали на тимчасово окупованій території України, рекомендуємо педагогічним працівникам використовувати навчально-методичні матеріали, розроблені Міністерством освіти і науки України спільно з Центром громадянської просвіти «Альменда» у межах проєкту «Готові діяти: створення умов для зменшення освітніх втрат для дітей з ТОТ» відповідно до Типової освітньої програми для учнів, які проживають або проживали на тимчасово окупованих територіях, затвердженої наказом МОН від 21.07.2025 № 1047.

Навчально-методичне забезпечення, що містить конспекти уроків з історії України та інтегрованого курсу «Громадянська освіта й основи цивільного захисту» для 10–11 класів, а також матеріали для річного підсумкового оцінювання, розміщено на платформі «Всеукраїнська школа онлайн» за покликанням <https://lms.e-school.net.ua/> та рекомендовано для використання під час організації навчання за українознавчим компонентом.

Водночас під час організації освітнього процесу варто забезпечити дотримання вимог цифрової та інформаційної безпеки, зокрема використовуючи рекомендації з онлайн-безпеки для учнів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях України, а також для педагогічних працівників, які здійснюють їх навчання

У 2026/2027 навчальному році педагогічним працівникам доцільно використовувати навчально-методичні матеріали українознавчого компоненту для учнівства, яке перебуває або перебувало на тимчасово окупованих територіях України, розміщені на платформі «Всеукраїнська школа онлайн».

Використання цих матеріалів є важливим для реалізації Типової освітньої програми для осіб з ТОТ, підтримки зв'язку учнівства з українською мовою, історією, культурою, громадянськими цінностями та правовим простором України. Вони сприяють подоланню освітніх втрат, збереженню української ідентичності та забезпеченню безперервності освітньої траєкторії.

Матеріали можуть використовуватися під час уроків, індивідуальних консультацій, дистанційного, змішаного, екстернатного навчання, педагогічного патронажу, а також для підготовки до річного оцінювання з предметів українознавчого компоненту.

Під час роботи з учнівством, яке перебуває на ТОТ, педагогам необхідно враховувати безпековий контекст: дотримуватися конфіденційності, обережно

добирати форми комунікації та уникати завдань, які можуть створити додаткові ризики для дитини чи її родини.

Навчально-методичні матеріали українознавчого компоненту для учнівства, що перебували або перебувають на ТОТ на ВШО:

1. Інтегрований курс «[Громадянська освіта й основи цивільного захисту](#)» 10 клас.
2. Інтегрований курс «[Громадянська освіта й основи цивільного захисту](#)» 11 клас.
3. Інтегрований курс «[Історія України](#)» 10 клас.
4. Інтегрований курс «[Історія України](#)» 11 клас.

Додатково розроблені Центром громадської просвіти «Альменда» матеріали:

1. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «[Як протидіяти впливу російських наративів на школярів](#)» .

Матеріали збірника можна використати під час навчального процесу, а також у реалізації Концепції громадянської освіти в Україні та Стратегії деокупації й реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

2. Методичні рекомендації “[Особливості висвітлення юридичного аспекту геноциду проти української нації у закладах загальної середньої освіти](#)”.

У методичних рекомендаціях висвітлено основи юридичного підходу до характеристики злочину геноциду, його матеріальних та суб’єктивних елементів. Визначено існуючі прогалини щодо викладу даної тематики у профільних підручниках і посібниках, а також протягом підготовки та проведення навчальних занять. Проаналізовано позитивний досвід іноземних закладів освіти щодо обсягу та змісту тематичних матеріалів, специфіки подачі чутливої теми школярам з урахуванням їхніх вікових особливостей та когнітивних здібностей.

### **Реалізація українознавчого компонента для дітей, що навчаються за кордоном**

Для забезпечення якісного викладання за програмою українознавчого компонента ([Типова освітня програма для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 07 серпня 2025 р. №1119](#)) у 2026/2027 навчальному році педагогічним працівникам, які викладають українську мову, українську літературу, історію України та українознавчі курси, рекомендовано використовувати навчальні

матеріали, розроблені Громадською організацією «Вчися» спільно з Міністерством освіти і науки України та Українським інститутом розвитку освіти. Ознайомитися з матеріалами та завантажити їх можна за [покликанням](#).

Додаткові рекомендації щодо особливостей реалізації українознавчого компоненту можна переглянути за [покликанням](#).

З метою забезпечення інформаційної прозорості для всіх зацікавлених осіб розміщена на інформаційному вебсайті за [покликанням](#).

### **Формування культури безпечної онлайн-поведінки**

Безпечне шкільне онлайн-середовище для учнівства, учительства та батьківства, – це функціональна безпечна шкільна мережа зі сформованою загальною політикою школи щодо онлайн-безпеки дітей, яка передбачає впровадження основних принципів захисту персональних даних.

Національний проєкт [Кібер Брами](#) допоможе дізнатись, як безпечно користуватись мережею, попереджати та протидіяти злочинним діям в Інтернеті та не стати жертвою ворожої пропаганди. Розділ «[Кібербезпека в освіті](#)» знайомить з актуальними викликами у сфері кібербезпеки, підходами до захисту персональних даних в мережі, сучасними навчальними курсами для покращення цифрових навичок у сфері кібергігієни, корисними навчальними матеріалами «[Моя приватність](#)» для учнів / учениць 1–11 класів, іграми тощо, які пояснюють дітям та батькам основні правила онлайн-етикету в мережі, як розрізняти фейки та дезінформацію. За допомогою порталу учнів / учениць, учителів та учительки та батьки можуть навчитися безпечно використовувати сучасні цифрові технології, соціальні мережі, онлайн-платформи та застосунки.

Як сформувати безпечну шкільну мережу та забезпечити онлайн-безпеку для учнівства та батьків, які перебувають на тимчасово окупованих територіях і учителів/учительок, які з ними працюють, описано у «[Методичних рекомендаціях щодо відновлення української системи освіти на деокупованих територіях для керівників і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти](#)».

Звертаємо увагу: під час дистанційного або змішаного навчання посилюється значущість безпеки в мережі. Рекомендуємо ознайомити учнів / учениць з алгоритмами дій у разі онлайн-небезпек та обговорити з батьками використання контент-фільтрів для безпечного пошуку інформації, відповідно до віку.

Важливо формувати мережевий етикет, заохочувати відповідальну поведінку в мережі та дотримання правил спілкування. Нагадуємо про необхідність повторення правил безпечної роботи за комп'ютером і виконання вправ для зняття втоми. Рекомендуємо звернути увагу на особливості дистанційного навчання ([лист Міністерства освіти і науки України від](#)

[02.11.2020 № 1/9-609](#); навчально-методичний посібник «Нова українська школа: організація дистанційного і змішаного навчання у початковій школі», <https://surl.li/ndwhrw> та методичними рекомендаціями щодо організації дистанційного навчання в школі, <https://surl.cc/vsorbtt>).

### Добро́чесність в закладі освіти

Про діяльність закладів освіти на засадах доброчесності, права та обов'язки педагогів й учнівства ви можете дізнатися на платформі [Study.NAZK](#). Крім того, розроблено методичні рекомендації для підвищення прозорості та доброчесності в діяльності закладів загальної середньої освіти «[Освітній навігатор](#)».

Курс «[Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія](#)». 15-годинний безкоштовний курс із фокусом на емоційне благополуччя.

З 2022 року в системі вищої та післядипломної педагогічної освіти імплементується курс з психосоціальної підтримки для педагогів закладів дошкільної та загальної середньої освіти «Благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти та практики підтримки». Курс розроблено науковим партнером the LEGO Foundation MHPSS Collaborative. **Соціально-емоційна підтримка учасників освітнього процесу**

У 2026–2027 навчальному році впровадження та наскрізна інтеграція програм соціально-емоційного навчання (СЕН) є обов'язковим складником реалізації Держстандарту Нової української школи (НУШ) та ключовим інструментом Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?».

Для посилення компонентів з соціально-емоційного навчання для вчителів можуть бути корисними наступні ресурси:

Аналітичний огляд «[Можливості для реалізації СЕН у рамках реформи НУШ](#)» від ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку»;

Посібник «[Я \(практикую\) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти](#)» від EdCamp Україна;

Програма «[Соціально-емоційне та етичне навчання](#)» для 3-4 класів початкової школи;

[Національний звіт 2025 року](#), розділ із практиками соціально-емоційного навчання у школах.

Крім того, розроблені навчальні курси для освітян:

Курс «[Я і якісне та цілісне навчання: СЕН і психосоціальна підтримка](#)». 5-годинний безкоштовний курс англійською мовою з українськими субтитрами. Фокус на підтримку дітей у складних умовах, ознайомлення з методами СЕН, арт-техніки, самопідтримка для педагогів.

СЕЕН-ініціатива на EdCamp Ukraine: «[Хочу практикувати СЕЕН](#)». Інформація про те, як долучитися до програми, практика обміну досвідом, спільноти та сертифікаційні можливості для педагогів.

Реагуючи на потреби сьогодення та з метою забезпечення наступності між дошкіллям та загальною середньою освітою the LEGO Foundation було реалізовано національну імплементацію Програми СЕН «Зерна»: розвиток соціально-емоційних навичок та підтримка благополуччя дітей і педагогів в Україні. Реалізація Програми відбувається у партнерстві між Міністерством освіти і науки України, the LEGO Foundation, Лабораторії з екологічних підходів до соціально-емоційного навчання (англ. EASEL Lab) Гарвардської вищої школи освіти та обласних закладів післядипломної педагогічної освіти. З матеріалами проєкту можна ознайомитися за [покликанням](#).

### **Формування медіаграмотності**

У сучасних умовах медіаграмотність – це не лише здатність відрізнити правду від неправди. Це комплекс навичок критичного мислення, аналізу джерел, розуміння алгоритмів поширення контенту, виявлення прихованих мотивів та усвідомлення власної ролі у формуванні інформаційного простору.

Важливо навчити дітей не просто перевіряти факти, а розуміти, як створюється та поширюється інформація, які емоції й поведінкові реакції можуть бути використані для маніпуляції, а також як відповідально споживати й поширювати контент у цифровому середовищі.

Радюю міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті» розроблені онлайн-курси, посібники для вчителів, навчальні й просвітницькі матеріали та курси з підвищення кваліфікації у межах медіаосвіти, покликані розвивати критичне мислення і вміння ухвалювати рішення на основі аналізу інформації, регулювати здорове медіаспоживання під час війни та бути стійкими до інформаційних впливів.

Проєкт «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті» реалізується Радюю міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства США в Україні у партнерстві з Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури України та Міжнародним благодійним фондом «Академія української преси» (АУП).

Онлайн-курс «Very Verified 2.0», спрямований на широку аудиторію користувачів / користувачок, зокрема освітян, які професійно працюють із темою медіаграмотності, а також на тих, хто має бажання посилити навички розпізнавання шкідливих інформаційних впливів. Онлайн-курс покликаний зміцнити інформаційну стійкість громадян / громадянок в умовах сучасних викликів, зокрема під час війни, коли маніпуляції та навмисно спотворена інформація можуть загрожувати національній безпеці та єдності.

Після завершення курсу користувачі отримують сертифікат на 15 годин (0,5 кредиту ЄКТС), а також на стартовій сторінці курсу доступна програма підвищення кваліфікації.

Онлайн курс рекомендовано МОН та Міністерством культури України.

Посилання на курс: [Very Verified 2.0 | EdEra – студія онлайн-освіти](#)

Онлайн-курс «Впровадження медіаграмотності в освітню сферу» – інтерактивна програма з 11 модулів, створена IREX у партнерстві з Асоціацією інноваційної та цифрової освіти, яка відкриває можливості для всіх, хто працює в освіті, інтегрувати медіаграмотність у навчальний процес.

Курс у форматі SCORM охоплює критичне мислення, аналіз текстової інформації, візуальну грамотність, розпізнавання маніпуляцій і пропаганди, і фасилітацію емоційно складних тем, містить відео реального уроку та поради експертів, а після проходження надає офіційний сертифікат підвищення кваліфікації на 60 годин (2 ЄКТС), підтверджений МОН України.

Посилання на курс: [Онлайн-курс «Впровадження медіаграмотності в освітню сферу»](#).

Як інтегрувати медіаграмотність у будь-який предмет. Збірник вправ та ідей для вчителів / Г. Асманська, М. Дашко, М. Дорош, Г. Новицька, І. Палько, О. Розумієнко, О. Усенко. [\[Електронний ресурс\] / / IREX в Україні. — 2025. — 152 с.](#)

Збірник пропонує вчителям вправи, практики та розробки з інтеграції інфомедійної грамотності в шкільні уроки. Пропоновані практики є універсальними алгоритмами, які освітяни можуть адаптувати під свій предмет, тему та вікові особливості учнів/-иць середньої та старшої шкіл. Методично-практичний матеріал розподілений за основними компетентностями з інфомедійної грамотності згідно з методикою інтеграції проєкту IREX «Вивчай та розрізняй»: критичне мислення; інформаційна, медійна та візуальна грамотність; стійкість до шкідливих інформаційних впливів; цифрова безпека; інноваційність та розвиток креативності. Такий підхід є узгодженим з тими компетентностями та вміннями, які набувають учні та учениці після завершення обох циклів базового навчання, передбачених НУШ.

Вправи збірника дають можливість учителям і вчителькам інтегрувати різні теми медіаграмотності безпосередньо в будь-який урок. До того ж ідеї для натхнення, які подані в збірнику, сприятимуть створенню освітянами власних матеріалів і дозволять розширити спектр інтеграції. Посилання на збірник: [Як інтегрувати медіаграмотність у будь-який предмет. Збірник вправ та ідей для вчителів - Google Drive](#).

Універсальні уроки з медіаосвіти для класної та позакласної роботи з учнями 5-11 класів проєкту IREX «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті»:

Універсальний урок для учнів 8-11 класів «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці». Розроблено експертами міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй». Конспект уроку, презентація, роздаткові матеріали.

Універсальний урок для учнів 8-11 класів «Кібербезпека: навички, які захищають не тільки під час війни». Розроблено експертами міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй». Конспект уроку, презентація, роздаткові матеріали.

Універсальний урок для учнів 8-11 класів «Як українцям зберегти єдність: протидія стереотипам та мові ворожнечі». Розроблено експертами міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй». Конспект уроку, презентація, роздаткові матеріали.

Універсальний урок для учнів 5-11 класів «Це ж просто фільм»: як нами маніпулюють через розважальний контент». Розроблено експертами міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй». Конспект уроку, презентація.

Універсальний урок для учнів 5-11 класів «Фільтруємо тренди в соцмережах: де розвага, а де маніпуляція». Розроблено експертами міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй». Конспект уроку, презентація.

[Посилання на всі універсальні уроки.](#)

7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни. Посібник для вчителя / О. Вознесенська, Н. Дятел, Л. Найдьонова, О. Тараненко, Н. Умеренкова. [Електронний ресурс] // IREX в Україні. – 2024. – 147 с.

Посібник узагальнює та пропонує до використання:

- практики щоденної взаємодії з медіаконтентом зі збереженням емоційного балансу;
- поради щодо уникнення наслідків інформаційного перенавантаження та щодо медіаспоживання емоційно важкого контенту під час війни;
- рекомендації для вчителів, як передати ці практики учням і їх батькам, щоби якомога більше українців та українок мали можливість споживати медіа безпечно та ресурсно навіть під час війни.

Посилання на посібник: <https://vse.ee/7kroktivIREX>

Ініціатива Tryangle (Трикутник критичного мислення) – всеукраїнська кампанія для батьків і дітей шкільного віку, що навчає родини усвідомлено взаємодіяти з інформацією та формувати здорові медіазвички.

У центрі активності – простий, але дієвий інструмент: «трикутник критичного мислення», який допомагає аналізувати новини з трьох боків – чи джерело надійне, чи новина справді важлива для вас, і чи не маніпулює вона емоціями. Tryangle пропонує практичні поради, які легко застосовувати щодня, якщо у батьків немає часу проходити повноцінне навчання. Кампанія вже охопила понад 2 млн українців та може бути корисною освітянам у роботі

з батьками. Ініціатива підтримана та рекомендована Міністерством культури України. Посилання на ініціативу: <https://www.tryangle.online>.

Цифровий лабіринт «НЕ ВІРРР – ПЕРЕВІРРР». Інтерактивний онлайн-інструмент, який допомагає розвивати критичне мислення та навички відповідального споживання інформації. Лабіринт складається з 10 тематичних віртуальних кімнат, присвячених фейкам, маніпуляціям, пропаганді, алгоритмам соціальних мереж, та іншим викликам сучасного інформаційного простору. Включає квести, загадки, відео інструкції та інший інтерактивні вправи. Його можна проходити самостійно, а також використовувати як інструмент під час уроків, тренінгів і навчальних занять. По завершенню відвідувачі можуть отримати сертифікат. Посилання на лабіринт: <https://www.medialabirynt.in.ua>

Медіаграмотний спринт. Інноваційний формат для підтримки вчителів і вчительок в інтеграції навичок медіаграмотності в щоденне життя учнів та учениць 7–9 класів (*Медіаграмотний спринт. Діти*), колег/колежанок, батьківської спільноти, а також учнів/-иць 10-11 класів (*Медіаграмотний спринт. Дорослі*). Обидва посібники детально розроблені для проведення десятиденного заходу в будь-якому меседжері, спрямовані на розвиток семи ключових навичок медіаграмотності: сканування медіаспоживання, розуміння та розрізнення фактів і суджень, вихід з інформаційної бульбашки, уміння справлятися з емоціями й розуміння медіа як джерела психоемоційної підтримки, інформаційний челендж, протидію кібершахрайству, роботу зі стереотипами. Завдяки цьому Медіаграмотному спринту ви зможете в неформальній атмосфері створити сприятливе середовище для розвитку критичного мислення та налагодження ефективної комунікації.

Посилання на посібники:

[Медіаграмотний спринт. Діти.](#)

[Медіаграмотний спринт. Дорослі.](#)

Матеріали Національного проєкту з медіаграмотності «[Фільтр](#)»

Медіа Гра Сканарікс для дітей від 10 років, яку додано до реєстру корисних ресурсів на офіційній європейській платформі [Digital Skills and Jobs Platform](#) Європейської комісії.

Медіа Гра Сканарікс – це відповідь на нову реальність інформаційного світу. Вона об'єднує міжнародні та європейські підходи, критичні дослідження ШІ та практичний досвід боротьби з дезінформацією, цифрової демократії й медіа- та інформаційної грамотності, залишаючись при цьому глибоко пов'язаною з повсякденним життям.

Ця гра допомагає гравцям розібратися в сучасних викликах інформаційного світу – від ШІ контенту та вірусних наративів до економіки уваги. Гра поєднує сценарний і сюжетний формат, командні завдання та обговорення, допомагаючи розвивати критичне мислення й навички роботи з інформацією.

Гра створена для широкої аудиторії – учнів, сімей, освітян і тих, хто навчається впродовж життя та доступна як офлайн-квест із елементами настільної гри, а також як інтерактивна онлайн-гра (демоверсія). Вже є версії англійською, українською та грецькою мовами, розроблена з урахуванням інклюзивного міжкультурного навчання – з планами розширення мов. Наразі онлайн доступний один зі сценаріїв. Проєкт підходить як для індивідуального використання, так і для формальної та неформальної освіти – у школах, університетах, молодіжних організаціях і громадських просторах.

*Гра працює у трьох форматах:*

- як самостійна гра з різними сценаріями;
- як навчальна й методологічна модель, що дозволяє разом з учасниками створювати нові ігри;
- як платформа для співпраці з партнерами – для розробки нових сценаріїв.

Через сценарії гравці також досліджують інші освітні теми, інтегровані в ігровий процес. Сценарії постійно оновлюються та адаптуються під різні вікові групи.

Для молодших дітей вона пояснює основи медіа- та інформаційної грамотності у простій формі – як відрізнити правду від маніпуляції, розпізнавати онлайн-ризики та розуміти, як алгоритми впливають на контент.

Для підлітків гра розширює ці теми, охоплюючи права людини, онлайн-безпеку, упередження ШІ та демократичні цінності.

Для дорослих гра розкриває складніші теми: регулювання ШІ, відповідальність платформ та агентів ШІ.

[Медіа Гра Сканарікс](#) робить видимим те, що часто залишається непомітним – як створюється і поширюється контент та що на це впливає. Вона розвиває критичне мислення, допитливість і вміння спиратися на факти, підкреслюючи медіа- та інформаційну грамотність як важливу громадянську навичку. Пілотування та подальше впровадження гри з українськими дітьми в Греції та освітянами показало сильний освітній ефект: зростання мотивації до медіа- та інформаційної грамотності, розвиток навичок перевірки джерел і командної роботи.

Гра не потребує попередніх знань – вона підводить до них через процес гри, вибір і рефлексію. У результаті учасники розвивають:

- критичне мислення та аналітичні навички;
- медійну, інформаційну та ШІ-грамотність;
- навички співпраці та комунікації;
- мотивацію до подальшого розвитку навичок медіа- та інформаційної грамотності.

Також направляємо пропозиції на тему «Громадянська освіта», підготовлені у співпраці з National Democratic Institute for International Affairs (NDI).

З метою зміцнення демократичної участі та стимулювання громадянської активності української молоді віком від 18 до 26 років у період з 01.02.2026 по 15.06.2026 року було успішно реалізовано всеукраїнську стратегічну комунікаційну кампанію «Впливовці». Ініціатива спрямована на подолання психологічних та інформаційних бар'єрів щодо залучення молоді до суспільного життя шляхом переведення абстрактних понять демократії у площину зрозумілих щоденних дій, таких як волонтерство, адвокація, правотворчість та реалізація соціальних проєктів.

Кампанія продемонструвала високу ефективність та загальне охоплення понад 1 778 000 користувачів. У межах реалізації ініціативи пропонується використовувати створену цифрову екосистему та практичні інструменти, які доступні за посиланнями нижче:

**Офіційна вебплатформа** <https://vplywowtsi.com/>. Центральний інформаційний хаб проєкту, який об'єднує ключові компоненти кампанії, містить історії успіху молодих лідерів та надає відкритий доступ до інструментів громадянської участі.

**База знань та практичний інструментарій (Toolkit):** <https://vplywowtsi.com/#toolkit>. Спеціалізований розділ, розроблений як довготривалий практичний ресурс для молоді, молодіжних організацій та представників закладів освіти. База знань містить покрокові інструкції та алгоритми роботи з ключовими інструментами локальної демократії:

**Як подати офіційне звернення:** роз'яснення видів звернень, правил їх подання та порядку дій у разі відсутності відповіді органів влади;

**П'ять кроків для подання е-петиції:** інструкція щодо залучення органів влади до вирішення актуальних проблем — від вибору адресата до отримання результату;

**Доступ до публічної інформації:** визначення прав громадян на запит інформації та правил коректного оформлення запитів;

**Загальні збори, слухання, обговорення та консультації:** рекомендації щодо вибору найбільш ефективного інструменту публічного діалогу;

**Місцева ініціатива:** порядок та умови підготовки й подання місцевих ініціатив;

**Молодіжна рада:** алгоритми створення молодіжних рад на місцях або долучення до їхнього складу;

**Як створити громадську організацію:** практичне керівництво із реєстрації та запуску ГО як інструменту впровадження змін;

**Як подати проєкт до громадського бюджету:** покрокова інструкція з підготовки заявок для фінансування локальних ініціатив за кошти учасницького бюджету.

**Інтерактивний онлайн-квіз (у партнерстві з медіа Громадське):** [Архітекторки майбутнього: досліди свою впливовість](#) Цифровий симулятор, що демонструє принципи функціонування демократії в дії через моделювання

життєвих сценаріїв. Інструмент допомагає учасникам у формі гри вивчити власні права та обов'язки (залучив аудиторію у понад 187 000 користувачів).

**Офіційна комунікаційна сторінка в Instagram:** [@vplywowtsi](https://www.instagram.com/vplywowtsi)  
Платформа для візуального сторітелінгу та взаємодії з молодіжною аудиторією, що містить понад 1 мільйон переглядів інформаційних матеріалів, роз'яснювальних публікацій (Reels, інфографіки) та історій молодих змінотворців зі всієї України.

### **Використання штучного інтелекту в освіті**

Штучний інтелект може бути помічником для вчительства у підготовці до уроків, створенні завдань, ілюстрацій тощо. Окремо для освітян підготовлено [Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти](#) (лист Міністерства освіти і науки України №1/20386-25 від 29.09.2025).

Надаємо добірку ресурсів, які допоможуть оволодіти навичками роботи з інструментами штучного інтелекту:

курс підвищення кваліфікації «[Штучний інтелект в освіті](#)». Включає чотири вебіари. Охоплює основи штучного інтелекту, використання у підготовці уроків, створення завдань, етичні аспекти, формування запитів;

онлайн-курс «[Штучний інтелект – персональний помічник учителя](#)». Включає практичні відео й матеріали: створення завдань, автоматизація, розвиток критичного;

курс від Міністерства цифрової трансформації та Дія Серія освітніх відео: «[Що таке ШІ](#)», алгоритми, ризики, застосування у житті. Короткий формат (~0.1 ЕКТС), доступно українською та англійською мовами;

курс «[Штучний інтелект та цифрові технології в освіті: природнича галузь](#)». Безкоштовний курс тривалістю приблизно 15 годин. Охоплює типи ШІ, модулі інтеграції в природничу освіту, адаптивні технології, освітню платформу iZZI;

курс «[Штучний інтелект: від початківця до експерта](#)». Безкоштовний курс із шістьма модулями, включає знайомство з ChatGPT, Gemini, Claude, Copilot; генерація текстів, зображень, робота з таблицями, fact-checking.

### **Апробація навчальної літератури та навчальних матеріалів**

Цьогорічні апробаційні процеси охоплюють, зокрема, навчальну літературу для 1 і 5 класів, а також, у межах пілотування профільної середньої освіти, оновлений зміст, модельні навчальні програми та навчальні матеріали для 10 класів.

Під час апробації педагогічний працівник оцінює не лише зміст підручника/посібника, а й можливість його практичного використання на уроці: відповідність очікуваним результатам навчання, доступність для учнів відповідного віку, логіку й послідовність подання матеріалу, якість завдань,

зрозумілість інструкцій, доцільність ілюстративного матеріалу, зручність електронної версії, наявність фактичних, мовних, методичних або технічних недоліків, а також вплив навчальної літератури на активність і навчальні досягнення учнів.

Участь педагогічного працівника в апробації може враховуватися під час його атестації як підтвердження професійної діяльності, пов'язаної з упровадженням освітніх інновацій, аналізом якості навчального забезпечення, удосконаленням освітнього процесу та методичною роботою.

Детальніше про апробацію за [покликанням](#).

### **Протидія мові ворожнечі**

Заклад освіти є простором, у якому формується культура поваги до людської гідності, різноманіття та безпечної комунікації. Завдання педагога - не лише реагувати на прояви мови ворожнечі, а й запобігати їм через розвиток критичного мислення, медіаграмотності, емпатії та навичок ненасильницького спілкування. Важливо навчати учнів розпізнавати стереотипи, упередження, дискримінаційні висловлювання й маніпуляції, аналізувати інформацію та відповідально поводитися в цифровому середовищі. Ефективними є обговорення реальних ситуацій, робота з кейсами, створення контрнаративів, командні проєкти та регулярне обговорення правил безпечної й поважної комунікації. Комплексний підхід до протидії мові ворожнечі рекомендований Радою Європи та поєднує правові, освітні й просвітницькі заходи.

Корисні ресурси:

Рада Європи: [«Боротьба з мовою ворожнечі в Україні»](#) - добірка матеріалів, рекомендацій та освітніх ресурсів.

Брошура Ради Європи [«Слово миру! Ні мові ворожнечі!»](#) - доступне пояснення поняття мови ворожнечі, її проявів і способів протидії.

[Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec\(2022\)16 щодо боротьби з мовою ворожнечі](#) - міжнародні стандарти та рекомендації для освітньої практики.

### **Організація інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році (ключові зміни)**

З 1 серпня 2026 року набирає чинності нова редакція Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 5 лютого 2026 р. № 129) (далі – Порядок).

Оновлена редакція Порядку спрямована на вдосконалення механізмів організації інклюзивного навчання, забезпечення своєчасного виявлення освітніх труднощів, визначення необхідного рівня підтримки та створення

умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Порядок визначає єдині організаційні засади надання підтримки здобувачам освіти з особливими освітніми потребами, розширює можливості закладів освіти щодо своєчасного реагування на освітні труднощі учнів та посилює роль команди психолого-педагогічного супроводу в оцінюванні освітніх потреб, плануванні та реалізації індивідуальної програми розвитку, визначенні адаптацій і модифікацій змісту освіти, а також здійсненні моніторингу результативності наданої підтримки.

Однією з ключових особливостей оновленого Порядку є впровадження комплексного підходу до організації підтримки здобувачів освіти, який ґрунтується на ранньому виявленні освітніх труднощів, визначенні рівня підтримки відповідно до індивідуальних освітніх потреб та забезпеченні взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Ключовою зміною оновленого Порядку є запровадження системного підходу до раннього виявлення освітніх труднощів та організації підтримки здобувачів освіти відповідно до їхніх індивідуальних освітніх потреб. Такий підхід дає змогу своєчасно виявляти труднощі в навчанні, розвитку, комунікації, поведінці чи соціальній взаємодії, визначати необхідний обсяг підтримки та запобігати поглибленню освітніх труднощів.

Важлива роль у ранньому виявленні освітніх труднощів належить педагогічним працівникам, які безпосередньо здійснюють освітній процес і мають можливість спостерігати за навчальною діяльністю здобувача освіти, особливостями його поведінки, комунікації, соціальної взаємодії та участі в освітньому процесі. Підставою для організації підтримки можуть бути труднощі, пов'язані із засвоєнням навчального матеріалу, виконанням навчальних завдань, концентрацією уваги, комунікацією, емоційною саморегуляцією, взаємодією з іншими учасниками освітнього процесу або іншими аспектами навчальної діяльності.

Порядком визначено п'ять рівнів підтримки, які відрізняються обсягом та інтенсивністю психолого-педагогічної підтримки, необхідної здобувачу освіти для успішного навчання та участі в освітньому процесі.

Перший рівень підтримки спрямований на подолання незначних освітніх труднощів із використанням ресурсів закладу освіти. Рішення про його надання приймаються командою психолого-педагогічного супроводу та затверджуються керівником закладу освіти. Організація першого рівня підтримки не потребує створення інклюзивного класу та проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи інклюзивно-ресурсним центром.

У разі виявлення освітніх труднощів педагогічні працівники інформують керівника закладу освіти або визначену ним особу, відповідальну за координацію інклюзивного навчання. Для визначення необхідного обсягу підтримки команда психолого-педагогічного супроводу проводить вивчення

освітніх потреб здобувача освіти та визначає заходи підтримки, необхідні для забезпечення його успішного навчання.

Другий – п'ятий рівні підтримки визначаються на підставі висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, підготовленого інклюзивно-ресурсним центром. Залежно від визначеного рівня підтримки забезпечуються реалізація індивідуальної освітньої траєкторії, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (допомоги), застосування необхідних адаптацій і модифікацій освітнього процесу відповідно до індивідуальних освітніх потреб здобувача освіти.

Оновленим Порядком визначено механізм перегляду рівня підтримки здобувача освіти протягом навчального року. За результатами моніторингу його освітніх потреб, динаміки розвитку та ефективності наданої підтримки команда психолого-педагогічного супроводу за участю фахівця (консультанта) інклюзивно-ресурсного центру та за погодженням з батьками (іншими законними представниками) може прийняти рішення про зміну рівня підтримки на суміжний.

Відповідні зміни відображаються в індивідуальній програмі розвитку, зокрема в частині обсягу психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги). Рішення команди оформлюється протоколом засідання, який підписується членами команди психолого-педагогічного супроводу, що брали участь у засіданні, та вноситься до автоматизованої системи роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Команда психолого-педагогічного супроводу є ключовим суб'єктом організації інклюзивного навчання та прийняття рішень щодо надання підтримки здобувачу освіти. До її основних завдань належать визначення освітніх потреб здобувача освіти, розроблення, реалізація та перегляд індивідуальної програми розвитку, визначення необхідних адаптацій і модифікацій освітнього процесу, моніторинг результативності наданої підтримки та, за потреби, ініціювання перегляду рівня підтримки.

Рішення команди психолого-педагогічного супроводу оформлюються протоколами засідань, що забезпечує належне документування прийнятих рішень, послідовність організації підтримки та наступність у роботі з кожним здобувачем освіти.

Порядком визначено, що індивідуальна програма розвитку може бути розроблена протягом одного місяця з дня початку надання підтримки. Це дає можливість команді психолого-педагогічного супроводу всебічно вивчити освітні потреби здобувача освіти, визначити його сильні сторони, труднощі та необхідні заходи підтримки. Після розроблення індивідуальна програма розвитку затверджується керівником закладу освіти.

Протягом навчального року педагогічні працівники, які забезпечують викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів), здійснюють адаптацію та/або модифікацію їх змісту відповідно до індивідуальної програми розвитку.

Відомості про застосовані адаптації та модифікації, очікувані результати навчання й особливості оцінювання узагальнюються у додатку до індивідуальної програми розвитку та враховуються під час підсумкового засідання команди психолого-педагогічного супроводу.

У оновленому Порядку деталізовано підходи до застосування адаптацій і модифікацій освітнього процесу відповідно до індивідуальних освітніх потреб здобувача освіти.

Адаптації спрямовані на забезпечення доступності освітнього процесу без зміни очікуваних результатів навчання та можуть стосуватися організації освітнього середовища, способів подання навчального матеріалу, використання допоміжних засобів для навчання, особливостей оцінювання, режиму навчання та інших умов організації освітнього процесу.

Модифікація передбачає зміну змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), очікуваних результатів навчання та підходів до оцінювання відповідно до індивідуальних освітніх потреб здобувача освіти і здійснюється на підставі індивідуальної програми розвитку.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомога) є складовою системи підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та надаються відповідно до визначеного рівня підтримки й індивідуальної програми розвитку.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) проводяться педагогічними працівниками, посади яких введено до штатного розпису закладу освіти, та/або іншими фахівцями, залученими відповідно до законодавства, які мають необхідну освіту та професійну кваліфікацію.

Психолого-педагогічні послуги (допомога) надаються практичним психологом, соціальним педагогом, іншими педагогічними працівниками, до повноважень яких належить виконання відповідних функцій, а також за потреби — залученими фахівцями відповідно до законодавства.

Для обліку проведених психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять ведеться журнал встановленої форми. У ньому відображаються відомості про проведені заняття, їх зміст, тривалість, результати та динаміку розвитку здобувача освіти відповідно до вимог Порядку.

Також у Порядку передбачає створення в закладах загальної середньої освіти умов, необхідних для забезпечення доступності освітнього процесу та ефективної участі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в усіх видах освітньої діяльності.

Залежно від індивідуальних освітніх потреб можуть використовуватися ресурсні кімнати, ресурсні осередки, допоміжні засоби для навчання, спеціальні меблі та обладнання, альтернативні й додаткові засоби комунікації, навчальні матеріали у доступних форматах, допоміжні технології та інші засоби, що забезпечують доступність освітнього процесу.

Слід зазначити, що оновленим Порядком унормовано підходи до оформлення документів про освіту здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, які навчалися із застосуванням модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів).

У додатках до документів про освіту навчальні предмети (інтегровані курси), зміст яких було модифіковано відповідно до індивідуальної програми розвитку, позначаються символом «\*». Така позначка засвідчує, що опанування відповідного навчального предмета (інтегрованого курсу) здійснювалося за модифікованим змістом відповідно до індивідуальної програми розвитку.

Також Порядком передбачено можливість організації інклюзивного навчання з використанням технологій дистанційного навчання відповідно до законодавства.

В умовах воєнного стану, надзвичайного стану або надзвичайної ситуації це забезпечує безперервність освітнього процесу, реалізацію індивідуальної програми розвитку, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (допомоги), а також збереження необхідного рівня підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Оновлена редакція Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти спрямована на вдосконалення організації підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення своєчасного виявлення освітніх труднощів, визначення необхідного рівня підтримки, посилення ролі команди психолого-педагогічного супроводу та створення умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача освіти.

Реалізація положень Порядку сприятиме забезпеченню рівного доступу до якісної освіти, підвищенню ефективності психолого-педагогічної підтримки та створенню в закладах загальної середньої освіти безпечного, інклюзивного і безбар'єрного освітнього середовища.

### **Підвищення кваліфікації педагогічних працівників**

Система професійного розвитку педагогічних працівників у 2026/2027 н. р. суттєво змінюється. Оновлення пов'язані з уведенням у дію 01 липня 2026 року змін до [Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників](#) (далі — Постанова № 800). Інструментом змін стала державна інформаційно-комунікаційна система підтримки та забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників (далі — Платформа), що отримала назву «Вектор».

Основна мета Платформи — організація підвищення кваліфікації, її планування та формування освітніх траєкторій в єдиному цифровому середовищі, забезпечення вільного вибору користувачами програм підвищення кваліфікації, їх прозорий облік, підтвердження достовірності

документів про підвищення кваліфікації, виданих на Платформі та поза нею, реалізація механізму фінансування підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з державного бюджету («гроші ходять за вчителем»). Координатором та технічним адміністратором Платформи є державна установа [«Український інститут розвитку освіти»](#).

### **Як педагогічному працівнику та закладу освіти зареєструватися на Платформі?**

Для створення облікового запису на Платформі педагогічному працівнику потрібно пройти такі етапи:

- реєстрація;
- активація профілю;
- верифікація особи через [id.gov.ua](#).

З метою забезпечення зручності проходження реєстрації надаються інструкції:

- [відеоінструкція «Як педагогічному працівнику зареєструватися на платформі “Вектор”»](#);
- [інструкція для реєстрації педагогічних працівників \(у форматі pdf\)](#).

*Щоб активувати кабінет закладу освіти на Платформі*, керівнику необхідно виконати такі кроки:

- реєстрація керівника на Платформі;
- активація власного профілю;
- верифікація особи через [id.gov.ua](#);
- активація за допомогою кваліфікованого електронного підпису (юридичний КЕП) закладу освіти;
- призначення модератора закладу освіти — відповідальної особи, яка здійснюватиме необхідні дії в кабінеті закладу.

Для активації закладів освіти на Платформі рекомендуємо скористатися інструкціями:

- [відеоінструкція «Закладам освіти: як зареєструватися на платформі “Вектор”»](#);
- [інструкція для реєстрації закладів освіти \(у форматі pdf с. 20\)](#).

### **Експериментальний проєкт для педагогічних працівників закладів освіти — пілот політики «Гроші ходять за вчителем»**

З листопада 2025 року до грудня 2026 року на Платформі апробується новий механізм фінансування професійного розвитку педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти — «гроші ходять за вчителем», за яким держава перераховує 1 500 гривень на персональний віртуальний рахунок педагогічного працівника. Отримані кошти можуть бути використані для самостійного вибору та оплати програм підвищення кваліфікації або послуг супервізії, розміщених на Платформі.

До участі в експериментальному проєкті на добровільних засадах можуть долучатися педагогічні працівники, які протягом строку дії договору обіймають у 5–9 класах та 10-х (пілотних) класах посади вчителя, вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога, а також керівника чи заступника керівника закладу загальної середньої освіти, закладу спеціалізованої освіти (мистецького, спортивного, військового (військово-морського, військово-спортивного) ліцею, ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукового ліцею) або спеціального закладу загальної середньої освіти. Також долучаються до експериментального проєкту громадяни України, що займаються викладацькою діяльністю в освітніх осередках за кордоном.

Участь в експериментальному проєкті передбачає, що педагогічний працівник:

- проходить підтвердження закладом освіти (обов'язково за умови активації кабінету закладу);
- подає заявку на участь у проєкті;
- отримує кошти на віртуальний рахунок;
- обирає програму підвищення кваліфікації або послугу супервізії з-поміж доступних пропозицій, які мають відповідну позначку-стрічку «ГХЗВ» (скорочена назва політики «Гроші ходять за вчителем»);
- подає заявку на навчання;
- проходить навчання;
- надає зворотний зв'язок щодо його якості;
- отримує документ про підвищення кваліфікації.

З метою забезпечення зручності проходження реєстрації для участі в експериментальному проєкті надаються відповідні інструкції:

- [відеозапис «Як пройти верифікацію на Платформі, отримати і використати віртуальні кошти в межах пілоту політики “Гроші ходять за вчителем”»](#);
- [відеозапис «Напрями та можливості підвищення кваліфікації в межах пілоту політики “Гроші ходять за вчителем”»](#).

Важливу роль у реалізації експериментального проєкту відіграють заклади освіти, оскільки керівник закладу або призначений ним модератор у власному кабінеті підтверджують посаду та класи викладання педагогічних працівників закладу, які входять до визначених державою категорій, і таким чином надають їм можливість скористатися державним фінансуванням для особистого професійного зростання.

Щоб долучити до можливості участі в експериментальному проєкті педагогічний колектив закладу освіти, рекомендуємо керівникам скористатися відповідною інструкцією:

- [«Як підтвердити дані про педагогічних працівників вашого закладу» \(у форматі pdf зі с. 26\).](#)

## **Супервізія як вид професійного розвитку педагогічних працівників**

Супервізія — це комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам на добровільних засадах, що сприятиме вдосконаленню їх професійної діяльності та професійному розвитку.

З 01 липня 2026 року відповідно до п. 26 Постанови № 800 (зі змінами) результати супервізії можуть бути зараховані як підвищення кваліфікації.

У 2026/2027 навчальному році педагогічні працівники можуть [отримати послугу супервізії](#) за кошти державного бюджету в межах експериментального проєкту за таких умов\*:

- реєстрації на Платформі;
- отримання віртуальних коштів (1 500 грн);
- вибору програми здійснення супервізії.

Наразі на Платформі вже майже 30 програм від суб'єктів, що пропонують послугу супервізії в індивідуальній або груповій формі для вчителів, керівників і заступників керівників закладів освіти, а також за освітніми галузями.

Звертаємо увагу педагогічних працівників на нові можливості для побудови власної траєкторії професійного зростання, отримання фахової підтримки й допомоги у 2026/2027 навчальному році та рекомендуємо скористатися Платформою для їх реалізації!

---

*\*Для вчителів предмета «Захист України» послуга супервізії надається окремо, поза Платформою, через заклади післядипломної педагогічної освіти.*